

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

בהעלותך

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בנימו ישישכר שמואלו שליט"א

התשפ"ג

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מוצת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

דיני סעודת מלוה מלכה

א. לעולם יסדר אדם את שלחנו במוצאי שבת בלחם משנה ופריסת מפה על השלחן א, ושאר דברים הנוהגים אצלו לעריכת השלחן, כדי ללוות השבת ביציאתו כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר, ואפילו שאינו יכול לאכול אלא רק כזית ב.

עיונים והארות

שמו ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת עכ"ל. ועוד כתב נהגו לומר פיוטים וזמירות ללות השבת כדרך שמלוין את המלך בכניסתו וביציאתו. [ובמ"ב (סי' ש' ס"ק ג) הביא דמטעם זה יש נוהגים להרבות נרות במוצ"ש יותר מימי החול]. ואמרו הקדמונים דאבר אחד יש באדם ונסכוי שמו וזה האבר נשאר קיים בקבר עד עת התחיה ואפילו אחר שנרקבו בו כל העצמות וזה האבר אינו נהנה משום אכילה כ"א מסעודת מלוה מלכה. וכתב על זה הדברי מנחם שזה העצם לא נהנה מעץ הדעת, שהרי אינו נהנה אלא במוצאי שבת בסעודת מלוה מלכה, וחטא אדם הראשון היה בער"ש ע"כ מתקיים לעולם.

להלכה כתב השו"ע (סי' ש') לעולם יסדר אדם שלחנו במוצ"ש כדי ללוות את השבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית.

ובתבו הט"ז ותו"ש היינו לפרוס מפה על שולחנו דרך כבוד, וכן שאר דברים, אבל אינו מחויב לבשל תבשילים ולהכין יותר ממה שצריך לאכול. וכתב המ"ב (ס"ק א) משמע בגמ' דיקבע סעודה זו על הפת. והמ"א כתב טוב להדר בבשר ושאר תבשילים. ואם חושש לאכילה גסה או שאין לו, יכול לקיימה בפירות.

א. כ"ב מו"ר הבא"ח (ש"ב פר' ויצא אות ו). ועיין כה"ח (סי' ש' ס"ק ה) וז"ל: אחר הבדלה מוצאי שבת יסדר שתי ככרות ולא ינקוט בידים אלא אחת ויאמר דא היא סעודתא דדוד מלכא ובזכותה ניצול מחיבוט הקבר. (פרי עץ חיים שער ח"י פרק י"ז).

ב. גמ' בשבת (ק"ט): ואמר רבי חנינא: לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, אף על פי שאינו צריך אלא לכזית. חמין (מים חמים) במוצאי שבת מלוגמא (רפואה), פת חמה (היינו טריה) במוצאי שבת מלוגמא. רבי אבהו הוה עבדין ליה באפוקי שבתא עיגלא תילתא (עגל שהוא השלישי לבטן אמו), הוה אכיל מיניה כולייתא (והיה אוכל ממנו רק כליה אחת). כי גדל אבימי בריה, אמר ליה: למה לך לאפסודי כולי האי, נשבוק כולייתא ממעלי שבתא (נשאר למוצאי שבת כליה אחת מהבהמה שנשחטה בער"ש לצורך שבת). [בשבוע הבא] שבקוהו (אכן השאירו כליה אחת כדי לאוכלה במוצאי שבת), ואתא אריא אכליה (ובא אריה ואכל את העגל שהיה ראוי לשחוט למוצאי שבת).

כתב בשבלי הלקט (סי' קל) משל שמלוין את המלך ביציאתו כשם שמלוין אותו בכניסתו. ובסדורים מפרש אבר יש באדם ונסכוי

ב. צריך להזהר במאוד מאוד בענין סעודת מלוה מלכה כי רבו סגולותיה ומעלותיה, ולכתחילה צריך לאכול פת שיתחייב בנטילת ידים ובברכת המזון, והוא שיעור של כזית פת, אלא שאם אוכל פחות מכביצה יטול ידיו בלי ברכה, ולכתחילה עדיף לאכול שיעור כביצה ולברך על נטילת ידים. ויש לעורר ענין זה ברבים, שכל ענין זה של סעודת מלוה מלכה בפת הוא חיוב גדול על פי הדין, ואינו ממידת חסידות ג.

עיונים והארות

מלוה מלכה, צריך לקיימה בסעודת פת, ומקום מי שאי אפשר לו לאכול פת בסעודה רביעית, יאכל מיני מזונות, וזהו חיוב גמור. ע"ש. וכן כתב נמי רבנו החיד"א בס' מחזיק ברכה (סימן ש ס"ק א). יעו"ש.

וכתב הרמ"ע מפאנו בס' עשרה מאמרות (מאמר חיקור דין ח"א פרק כא) ויש בזה סוד גדול במצות עונג שבת שהיא לעדן הנשמה יתירה שתעשה בעצמה מצוה רבה, לכבוד שכינה בתחתונים, דהיינו לברך ברכת המזון שאינה נוהגת בעליונים כלל. והעולם בכללו מתברך בזכותה כל ו' ימי המעשה, והוא טעם אכילת לחם הפנים לכהנים בשבת, והוא תופס לילו עימו, כדין אכילת קדשים, לפיכך יסדר שולחנו במוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית, ועל זה הסוד אמר אברהם לשלשה אנשים באלוני ממרא, "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו", על הדרך שאמרנוהו במאמר אם כל חי וכו'. יעו"ש.

ומתבאר מדברי הרמ"ע מפאנו זיע"א דאכילת מוצאי שבת היא כאכילת שבת, ועי' נמי בזוה"ק (פר' ויקהל דף ריח ע"א) דאיתא התם, רבי יוסי פתח ואמר, (רות ג, ז) "ויאכל בעז וישת וייטב לבו", מהו וייטב לבו, דברין על מזוניה וכו'.

כתב בשעה"כ (דף ס ע"ג) דע כי ב' מיני תוס' קדושת שבת נתוסף ביום שבת, הא' היא ע"י כוונת התפלה, והב' היא ע"י כוונת הסעודו', וכנגד המשכת תוס' קדושת שבת לימי החול מבחי' הסעודו' אנו עושי' סעודה ד' במ"ש. וכוונתה היא לכיין להמשיך אור קדו' סעודו' שבת לכל סעודות ימי החול, וכנגד המשכת תוס' קדושת שבת מבחי' התפלות אנו אומרים מזמור זה של ויהי נועם, ועי"ז אנו ממשיכים אותו נועם העליון בכל תפלו' השבוע. אמר חיים הכותב נלע"ד כי נודע שהסעודות והמזון הוא חיצוניות העולמו' והתפלו' הם פנימיות העולמות עכ"ל. ור"ל כי ע"י סעודה ד' יכוין להמשיך הארה מחיצוניות העולמות שנתקנו ע"י סעודות שבת לסעודות החול וע"י אמירת ויהי נועם וכו' יכוין להמשיך הארה מפנימיות העולמות שנתקנו ע"י תפלות שבת לתפלות החול. (כה"ח סי' ש' ס"ק ב). בא"ח (שנה ב' פ' ויצא אות כו)

ג. **כתב** בביאורי הגר"א בשו"ע (סי' ש), שמסמיכות המאמרים, שהסמיכו ענין סעודת ליל שבת לענין סעודת מלוה מלכה, משמע שסעודה רביעית צריכה להיות בפת דוקא, כמו סעודת ליל שבת. וכן כתב בספר חיי אדם (כלל ח סימן לו) שסעודה זו שנקראת סעודת

- ג. אם הוא אנוס מחמת חולי, שאין באפשרותו לאכול פת^ז, עם-כל-זה יסדר שלחנו במזונות ופירות, ויאכלו בני ביתו לחם, והוא גם כן יטעם עמם מן השלחן כפי יכולתו^ה.
- ד. אף הנשים חייבות בסעודה רביעית^י.

עיונים והארות

ראוי להזהר לקיים מצות סעודה רביעית בכל מוצאי שבת. יעו"ש.

ד. עיין כה"ח (סי' ש ס"ק ד).

ה. בא"ח (שם כו - כז). וכ"כ כה"ח (סי' ש ס"ק א). והטעם הוא מפני שכתבו המקובלים שיש עצם באדם שאינה נהנית משום אכילה אלא רק מסעודה רביעית דמוצאי שבת, ועצם זו נשאר קיימת בקבר ואין שולט בה רקבון.

ו. בה"ח (שם). וכ"כ מופת הדור בחזון עובדיה (שבת ב' דיני סעודת רביעית הלכה א). ועיין עוד בשו"ת יחיה דעת (ח"ד סי' כה) לכאורה יש ללמוד עוד מסמיכות מאמרים הנ"ל, שהסמיכו ענין סעודת שבת לענין סעודת מלוה מלכה, שכשם שבסעודת ליל שבת נשים חייבות משום שאין קידוש אלא במקום סעודה, כך לענין סעודה רביעית הנשים חייבות. וכן כתב במחצית השקל (סי' ש). יעו"ש. והפרי מגדים (באשל אברהם סי' ש) כתב, שלכאורה אפשר שאין הנשים חייבות בסעודה רביעית, אלא שלפי הטעם שהובא בטורי זהב בשם שבולי הלקט שהוא ללוות המלך, יש לחייב גם הנשים. ע"כ.

ובתוספת מעשה רב (סי' לט) כתב, שפעם אחת קבלה עליה אשתו של הגר"א מוילנא להתענות הפסקה, ולכן הפסיקה מלאכול

וסימנך סעודתי דשבת, דאתר אחרא אתהני מההיא ברכה דשבעא וחדו, והכא אתהני מההוא ברכה דשבעא. מאי טעמא, בגין דמזונא איהו קשה קמיי קודשא בריך הוא, ההוא אתר, וכיון דבר נש אכיל ושתי וקא מברך, ההיא ברכתא סלקא, ואתהני מאינון מלין דשבעא דסלקין, ואשתכח דאתהני ממזונא מתתא ומלעילא, ודא איהו רזא דבין חברייא. רזא בחול לא אתהני ההוא אתר אלא מאינון מילין דסלקין מגו שבעא, וכלהו מילין מתעטרן ורוון ושבעין בחדו, וההוא אתר אתהני מנייהו. בשבת איהו רזא אחרא, במזונא ממש, ובההוא חדוה דמזונא דמצוה דשבת, ובכלא אשתכח כלילא מעילא ותתא, ורזא דא (דברי הימים א כט, יד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך, ודאי בהנאותיה דא, ובההוא חדוה דמזונא דמצוה דשבת וכו'. יעו"ש.

ועי' למו"ר מופת הדור בשו"ת יחיה דעת (הלך ד סי' כה) שאחר שהאר"ק בענין חשיבות סעודה רביעית, סיים וכתב, ומכאן תוכחת מגולה לאלה שאינם נזהרים לקיים סעודה רביעית כהלכה, וחושבים שהיא רק ממדת חסידות, ואין זה נכון לדעת רבותינו הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים. ובפרט לפי מה שאמרו בזוהר הקדוש שכל מי שלא קיים סעודה רביעית כאילו לא קיים סעודה שלישית, והובא בספר חסד לאלפים (סי' ש). לכן

- ה. כל מי שאינו מקיים סעודה רביעית נחשב לו כאילו לא קיים סעודה שלישית לכבוד שבת, דנחשב לו שאכל את הסעודה שלישית בשביל סעודת הלילה, דכל אדם דרכו כל לילה לאכול, ואין זה לכבוד שבת. ולכן אסור להתענות במוצ"ש בכל אופן.¹
- ו. מובא בקדמונים שיש עצם באדם הנקרא "נסכו" או "לוז" והוא לבדו נשאר מהאדם לאחר קבורתו ולא נרקב, וממנו עומדים לתחיית המתים, ועצם זה לא ניזון משום אכילה רק מאכילת סעודת מלווה מלכה.^ט

עיונים והארות

רביעית צריך לאכול כזית פת דוקא. כמו בסעודת ליל שבת. ולכן הנוהגים לעשות הפסקה של תענית בשנה מעוברת, אסור להפסיק מלאכול אחר סעודה שלישית של שבת, ולבטל סעודה רביעית. ע"ש. וכן כתב הגאון רבי חיים פלאגי בספר כף החיים (סי' לא אות סא). יעו"ש. וכן כתב הכה"ח (פ"ק יז) בשם השל"ה מי שמתענה במו"ש כגון שמפסיק מבע"י אזי יטריח להכין סעודה זו לאחרים וילמוד מאמרים ודינים המוזכרים בסעודה ע"כ. אמנם כבר כתבנו לעיל אות טו דאין לבטל סעודה ד' משום הפסקה. עכ"ל.

ט. **הטור** והשו"ע כתבו (סי' ש סעי' א) ומקור הדבר בגמרא (שבת קי"ט): "לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת כדי ללוות את השבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית". וכתב הבית יוסף הטעם לכך בשם שבלי הלקט (סי' קל): "אבר יש באדם ונסכו שמו, ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת".

וכתב על זה המטה משה (סדר הבדלה סימן תקיג) שהכוונה בזה על אותו עצם לוז של שדרה שנזכר במדרש הנ"ל:

וטעמא דמילתא, כי ידוע שאותו עצם לוז שמיה, והוא עיצומו ועיקרו ושרשו וממנו נתהוו האדם בעצם הטיפה, וכאשר ימות

לאחר סעודה שלישית בשבת, ותיכף אחר ששמעה הבדלה במוצאי שבת שכבה לישון. ויוודע הדבר להגר"א, ושלח להודיע לה, שבכל הפסקות שתעשה לא יכופר לה ההפסד של מניעת סעודה רביעית אחת, ואז תיכף קמה ואכלה סעודה רביעית. ע"ש.

ושם הובא מעשה רב בגודל החיוב של סעודה רביעית בכלל, שפעם אחת חלה הגר"א במוצאי שבת, והקיא, ולא אכל סעודה רביעית, ואחר שישן ונרגע, ציוה את בני ביתו העומדים לפניו שיראו אם לא עלה עדיין עמוד השחר, שיפררו לו כזית פת, ויאכילוהו בכף בעל כרחו, כדי לקיים מצות סעודה רביעית. ע"כ.

ז. **כ"ב** בא"ח (שם כז). וכ"כ הכה"ח (שם ס"ק טו) וז"ל איתא בזה"ק מי שאינו מקיים סעודה ד' נחשב לו כאלו לא קיים סעודה ג' וכן הביא החסד לאברהם (אות א) וא"כ כשעושה פ"ד תעניות או הפסקה גדולה יזהר שלא לבטל סעודה ד', עכ"ל.

ח. **בא"ח** (שם). וכ"כ בשו"ת רב פעלים (ה"ג חלק א"ח סי' לה), שמאחר שבגמרא סמכו דין סידור השלחן במוצאי שבת, לדין סידור הסעודה של ליל שבת, משמע שדינם שוה, וגם בסעודה

עיונים והארות

ושכן יצר הרע דאיהו רמאי, זהו שכתוב בת בתואל הארמי, עצם שהוא רמאי.

וא"כ רשב"י מכנה את עצם הלזז שממנו יבנה הקב"ה את הגוף בתחיית המתים בתואר "רמאי".

ועוד כותב הזוה"ק הלזז שנקרא נסכוי אינו נהנה משום מאכל, מלבד מהסעודה של מלוה מלכה במוצאי שבת.

ועוד אומר רשב"י הלזז נקרא רמאי כי נראה כאילו נהנה מהאוכל, זאת ועוד שנראה כאילו הוא מת.

ועוד מביא הזוה"ק עצם הלזז נשאר בחיים, משום שלא נהנה מעץ הדעת שהביא מיתה לעולם.

עוד כותב הזוה"ק (פרשת תולדות קלוז) כי תחיית הגוף מתחיל מן החוליא של השדרה הנקראת לזז, והוא כשאור אל העיסה, והוא עצם קיים לעולם, ואינו נרקב לעולם ונקרא בתואל הארמי מפדן ארם... ויען בו תלויה התחיה נקרא זמן התחיה לזז על שם העצם ההוא, ונודע כי התחיה תהיה בעמק יהושפט סמוך לחומת ירושלים ושם יקומו כל המתים במשפט, ולכן שם העיר ירושלים תקרא אז לזז כי בה תהיה עיקר תחיית המתים.

נמצינו למדים מכל האמור כי שלשה שמות יש לעצם הזה. (א) בזוהר הקדוש הוא נקרא "בתואל הארמי" על שם שהוא רמאי. (ב) במדרש הוא נקרא "לזז של שדרה", ולפי המבואר בגמרא הכוונה בזה על "חוליא קטנה של שדרה" -

האדם העצם ההוא אינו נימוח ולא נפחת, ואם יכניסו אותו באש אינו נשרף, ברחיים אינו נטחן, בפטיש אינו מתפוצץ, והוא העצם שיש בו קיום נצחי, וממנו יחיה האדם לעת התחייה, והוא המקבל עונג ועונש אחר מיתת אדם, ועצם הזה שרשו ועיקרו מעצם השמים". אחרי שהאריך עוד בזה הוא מסיים בלשון קדשו: "ובכן כל הזהיר בסעודה זו ומשביע לעצם הזה, יזכה שישביע בצחצחות נפשו בתענוגי רב טוב הצפון לצדיקים ולשבוע שמחות, אשר עליהם התפלל המשורר (תהלים טז יא) תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח". וכדי לקבוע בלב העם אמונת שכר ועונש ואמונת התחיה, אוכלים מעט במוצאי שבת, להורות כשם שעצם זה אין לו הנאה כי אם אחר כלות שבעת ימי השבוע, כמו כן יקבל עצם הזה תענוג והנאה מתענוג עולם הבא אחר כלות ימי שנות האדם, שהם שבעים שנה.

והטעם שאבר זה אינו נפסד, הביא בפרי מגדים (מ"ז, ס"ו ש"ס"א), בשם אליה רבה (ס"א א) דאדם הראשון אכל מעץ הדעת ונהנו כל האברים, נגזר עליהם לעפר תשוב, משא"כ אבר זה אין לו הנאה כי אם מסעודת מוצאי שבת, ובערב שבת לא נהנה, לכך קיים.

סוד עצם הלזז ושלשה שמות יש לו וסימניך לבן, ר"ת לזז, בתואל, נסכוי

מובא בזוה"ק שמה שכתוב "רבקה בת בתואל הארמי", הוא רמז על הגוף שיקום בתחיית המתים בזכות הלזז שלא נרקב.

ואומר הרשב"י "הוא הרמאי, ומעולם רמאי,

עיונים והארות

שאינו סובל טעם מזונות כמוהם, ובגין כך הוא תקיף מכל שאר גרמי, והוא ליהוי עיקרא דגופא אתבני מניה. ומי הרואה מאמר זה ולא יפלא ממנו, מה ענין שם בתואל, ומה דבר הרמאות, ומאי טעמא אהני ליה לרמאה רמאותיה כולי האי. צער גדול היה לי על דבר זה, ובדקתי בספרים פורש אין להם. וכו'.

לסיום מבאר היעב"ץ הטעם שעצם זה אינו נהנה רק מהמאכלים של סעודת מלוה מלכה, כי מאחר שהקב"ה בראו כך שלא יצטרך להתקיים ממזון גשמי, אין ביכולתו ליהנות רק ממאכל שאוכלים בלתי לה' לבדו בלי שום הנאה גופנית, ולכן הוא נהנה רק מסעודת מלוה מלכה שאדם אוכל אחרי שכבר שבע בשלש סעודות של שבת קודש, ועיקר אכילתו במוצאי שבת היא לשם מצוה ללוות את השבת ולא לשם תענוג חומרי, ובלשון קדשו:

"אמנם הוא נהנה מסעודה שאין בה אכילה גמורה, דהיינו סעודת מוצאי שבת שהיא נאכלת על השובע, ואין אוכלים אותה אכילה גמורה, באופן שאין הנאה מגעת לעצמות האחרים כי אם לזה, כי לא לאכילה הוא צריך, רק מכוננת המצוה הוא נהנה, ולא מגשמיית האכילה, שאיננה נמצאת בכאן ואינה נעשית כי אם לשם מצוה בלבד, ועל כן היא סעודת דוד המלך עליו השלום, שלא היו לו חיים בעולם הזה כנודע, ונקרא חי וקים, ודי בזה למבין.

הפוסק הגדול רבן של ישראל בעל "פרי מגדים" מביא את דברי ה"אליהו רבא" ב"משבצות זהב" (שם ס"א) ביתר ביאור: "עין

החוליא התשע עשרה שתקנו כנגדה הברכה התשע עשרה "ולמלשינים" (ג) בדברי הקדמונים מבואר שנקרא "נסכוי", ואינו נהנה כי אם מאכילת מלוה מלכה במוצאי שבת.

הגה"ק מו"ר בעל "בן איש חי" (פרשת ויצא שנה שניה הלכה פז) נתן סימן נאה על שלושת שמותיו של העצם - לב"ן ראשי תיבות ל'וז ב'תואל ונ'סכוי. ונראה שכוונתו לפרש בזה המשך הכתוב: "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה". וכבר למדנו מדברי הזוהר הקדוש הפירוש על כך: "יצחק" הוא רמז על הנשמה שעתידה להיכנס בתוך הגוף הנקרא "רבקה" בתחיית המתים, "בת בתואל הארמי", בזכות הלו"ז שנקרא "בתואל הארמי".

דברים נפלאים שכותב היעב"ץ על עצם הלז

וכתב היעב"ץ וז"ל: אמר יעקב עמדין, מעודי הייתי משתאה ומשתומם על המראה, כשראיתי בספרים מדברים אודות העצם הלז לז של שדרה, ויש שקראוהו נסכוי שאינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת, ואמרו שממנו בנין גוף האדם, ואך הוא לבדו נשאר בקבר אחרי ריקבון עצמות הגוף, כי ממנו תתחיל התחיה לעתיד שהוא כשאור לגוף כידוע, ולא נודע מה טיבן של שמות הללו שנתנו לו, ומדוע אינו נהנה רק מזאת האכילה בלבד.

יותר מזה גדלה הפליאה כשלמדתי במדרש הנעלם פרשת תולדות שנקרא בתואל רמאה, ואמרו דהוא רמאה מכל שאר גרמי, לפי

ז. קודם סעודה רביעית, לא יתעסק במלאכה שאינה לצורך אכילה, וי"א שאפילו לא יעסוק בתורה'. ואין הכוונה לומר שח"ו יתבטל מלימוד תורה אלא כוונתינו שיזדרז

עיונים והארות

חי לעולם וממנו יהיה תחיית המתים לכל הגוף לעתיד לבוא".

י. בא"ח (שם כז). וכתב הכה"ח (שם ס"ק ו) וז"ל: בס' פע"ח (שער ח"י פכ"ד) דנפש יתירה אינה הולכת לגמרי עד אחר סעודת מו"ש, ולכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינו אוכל נפש או בתורה עד אחר סעודה דמו"ש עכ"ל. והביאו המחזיק ברכה אות ב', שערי תשובה אות א', ומטעם זה נוהגים שאין להחליף בגדי שבת עד אחר סעודה ד' וגם כדי ללוות את המלך בבגדי פאר. עכ"ל"ק.

ועיין בשו"ע האר"י ז"ל (דיני הבדלה סוף סעיף ג) שכתב, הנפש יתירה אינה הולכת לגמרי עד עת סעודת מוצאי שבת, ולכן אין לעסוק במלאכה שאינו אוכל נפש, עד לאחר סעודת מוצאי שבת, ובס' נגיד ומצוה הוסיף דאין לעסוק גם בתורה עד אחר סעודת מוצאי שבת. יעו"ש. וכתב על זה בשו"ת אז נדברו (ח"ט סי' נו אות ב) והדבר מתמיה היאך חשדו את רבנו הגדול שר"ל שאין לעסוק בתורה שמצותה יומם ולילה, והם חיינו ואורך ימינו, אלא הכוונה שיש למהר הסעודה, ולא לאחר אותה בגלל לימוד התורה, אלא יעסוק בתורה אחר כך, ופשוט דאם יש איזה אונס שעדיין אינו יכול לערוך סעודת מלוה מלכה, דיעסוק בתורה, ואין לך דבר המשיב את הנפש שנחלשה על ידי שנפרדת מהנשמה היתרה, יותר מלימוד התורה, וכבר כתבו בספרים הקדושים שיש במוצאי שבת להתחיל מחדש

אליהו רבא להכי אבר זה אין נפסד וממנו יברא לעתיד לבוא, דאדם הראשון אכל מעץ הדעת ונהנו כל האברים, נגזר עליהם לעפר תשוב, מה שאין כן אבר זה אין לו הנאה כי אם מסעודת מוצאי שבת, ובערב שבת לא נהנה לכך קיים.

איתא בכמה דוכתי שהתחיה שתהיה לעתיד, תתחיל מאבר אחד שיש באדם ששמו נסכו. וצריכים לדעת מפני מה כל העצמות נרקבים זולת עצם זה. ויש לומר דהנה הפוסקים הביאו טעם לסעודת מלוה מלכה, מפני שהעצם ששמו נסכו אינו נהנה משום אכילה שאדם אוכל רק מן האכילה של מוצאי שבת.

והשתא ניהא דהנה כאשר אכל אדם הראשון מעץ הדעת טוב ורע גרם מיתה לעולם, וכל האברים שנהנו מאותה האכילה כולם מעותדים למיתה. נמצא שהאבר הנזכר לעיל שאין לו הנאה כי אם מאכילה של מוצאי שבת, אם כן אותו האבר לא נהנה כלום מאכילת אדם הראשון, דהא בו ביום שנברא חטא וזה היה בערב שבת, משום הכי לא שייך בו מיתה ואינו נרקב.

ובן כתב הגר"א ב"יהל אורי" על הזוהר הקדוש (פרשת תרומה קנב): "והלזו של אדם לא טעם מעץ הדעת טוב ורע ולכן נשאר בסטרא דטוב". וכן כתב ב"מאור ושמש" (פרשת ויחי ד"ה ונראה): "והנה באדם יש עצם קטן הנקרא לו"ז שלא נהנה מעץ הדעת, לפי שאין לו שום הנאה ממאכל כל ששת ימים רק מסעודת מוצאי שבת כידוע, והוא

- תיכף ומיד אחר ההבדלה לאכול סעודה רביעית.
ח. לא יסיר בגדי שבת מעליו אלא עד אחר סעודה רביעית.^א
ט. יש משתדלים להביא על השלחן לאכול איזה דבר חדש מין פרי או מין מרקחת ומיני מתיקה - שלא אכלו ממנו בשלש הסעודות של אותה השבת.^ב
י. אע"פ שטוב ונכון לאכול סעודה רביעית בסמוך ונראה לצאת השבת שבזה מלוה את המלכה מ"מ זמנה לכתחילה עד סוף שעה רביעית. ובדיעבד, אם נאנס - יוכל לקיימה עד חצות לילה. ואם נאנס יכול לקיימה כל הלילה ובתנאי שלא ישן.^ג

עיונים והארות

רביעית, וכמו שכתב מרן החידא המחזיק ברכה (סי' ש"ס"ב) שכתב שם כתבו גורי האר"י זצ"ל, וזה לשונם: הנפש יתירה אינה הולכת לגמרי עד סעודת מוצאי שבת לכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכלת נפש או בתורה עד אחר שסועד סעודת מוצאי שבת. עד כאן לשונם בס' הכוונות הישן. יעו"ש. וכמבואר בס' נגיד ומצוה (דף כו ע"א). ובס' פרי עץ חיים שער השבת (פרק כד). יעו"ש. וכ"כ גם הגר"א פאפו בס' חסד לאלפים (סי' ש) שאין הנשמה היתירה הולכת מן האדם עד שיאכל סעודה רביעית. יעו"ש.

יב. בא"ח (שם כו).

יג. בא"ח (שם כז). כה"ח (שם ס"ק יד). וכן כתב היעב"ץ בסידורו (מחיצה ד, אות ג): "יש לסמכה ליציאת שבת כל אפשרי, כי אחר עבור שעה, חלף הלך לו שבת קודש. אמנם מהגמרא במס' שבת (ק"ט): נראה שיש לה משך זמן יותר, כי לעשיית ובישול עגל, וכן לאפיית פת חמה, יצטרך הרבה יותר משעה אחת, ויראה כי משעת ההכנה וההזמנה נחשבת הסעודה ללויית מלכה, ועל כל פנים צריך לתכפה אל השבת כל מה שיוכל. וכ"כ המשנ"ב (סי' ש"ס"ב), נראה שטוב

ולהתעורר בתשובה ויראת שמים. ואולי גם מה שמביא בשם נגיד ומצוה הנ"ל, הכוונה על דרך שנתבאר. יעו"ש.

וע"ע בשו"ת נחמת יוסף תאומים (סי' מח) שהביא בשם גורי האר"י ז"ל שהנפש יתירה אינה הולכת לגמרי, עד סעודת מוצאי שבת קודש, לכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכלת נפש, או בתורה, עד אחר שסועד סעודת מוצאי שבת. עכ"ל.

ועי' בספר תשית לראשו (הלכות והנהגות מוצאי שב"ק הערה פו) שכתב ע"ז בארוכה.

יא. כ"ב הגר"ח פלאגי בס' כף החיים (סי' לא אות נט) וז"ל: כתב בס' חמדת ימים דלא יסיר בגדי שבת כי אם אחר סעודה רביעית. יעו"ש. וכן כתב נמי הגר"ח בס' בן איש חי (ש"ב פרשת ויצא אות כז) שכתב שם, וכתבו האחרונים ז"ל, שלא יסיר בגדי שבת מעליו אלא עד אחר סעודה רביעית. יעו"ש. ולכן מכלל כבוד סעודת מלוה מלכה שהוא מלוה את המלך יש לו להשאר בבגדי שבת עד לאחר סעודה רביעית.

ומה גם עוד דאין הנשמה היתירה הולכת ונפרדת מן האדם, עד שיאכל סעודה

יא. בברכת המזון אומרים "מגדול" כמו בסעודת שבת יז.

יב. סגולות רבות נאמרו למקיים סעודת מלוה מלכה שהיא מסוגלת לפרנסה טובה טו, וכן לבל יצטרך לבריות טז, ושלא יצטרך לשתות סמים

עיונים והארות

בשם הרה"ק ר' דוד מסטעפין זצוק"ל

(חתן הרה"ק ר' יחיאל מיכל מחלאטשוב זצוק"ל), שאמר: כל מי שישמור סעודת מלוה מלכה בטוח הוא במזונות תמיד, ורמז לזה מה שנאמר (תהלים קיט, קיז) סעדני ואושעה ואשעה בחוקיך תמיד, והיינו כך אמר דוד המלך ע"ה, סעדנו כל מי שמקיים את סעודתו, ואושעה, ובמה תהא ישועתו, ואשעה בחוקיך תמיד, וידוע דחוק לישנא דמזוני (ביצה טז). וכ"ה בספר אבקות רוכלים (קצה פרק י ב) דבקי קבלה)

ובספר אמרי נועם (פרשת משפטים) עה"פ אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, כתב: יש לרמז מה שאמרו הצדיקים אשר סעודתא דוד מלכא הוא מסוגל להמשכת פרנסה צרכי עולם, והנה תיבת 'עמי' רומז על ג' סעודות של שבת כי 'עמי' ר"ת מ'לכות ע'תיקא י'עקב. ותלוה את עמי, רומז על סעודת מלוה מלכה, אז הוא המשכת כסף ופרנסה, וזהו את העני עמך, כי דוד קרא לעצמו עני ואביון". וכעין זה כתב בספר סגולת ישראל (מערכת פ אות ט) "סגולה לפרנסה לקיים בכל מוצאי שבת קודש, סעודת מלוה מלכה ורמז לדבר (שמות כב, כד) אם כסף - רמז לכסף ופרנסה, תלוה - תעשה סעודת מלוה דמלכא".

טז. בספר צמח דוד (רינוב, עניני שבת, עמ' רה) כתב, "מה שאמרו רז"ל (שבת קיח, א) עשה שבתך

להקדימה, כדי שתהיה סמוכה ליציאת השבת.

ומ"מ אם נאנס ולא היה באפשרות לאכול בתוך ד' שעות יכול להשלים לאכול כל הלילה וכמובא לעיל בשם הגר"א. וכ"פ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם במקורות להלכה א ד"ה ולענין סוף זמן סעודה רביעית).

והישן וקם אחר חצות וטרם עשה סעודה רביעית דעת מו"ר האול"צ (ח"ב פכ"ב אות יג) שאין לו לעשות סעודה רביעית. ודעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכה ה) דאף אם התעורר אחרי חצות יקיים סעודה רביעית. ובתשו' שכ' בקובץ "תפארת" (ה"א) מבואר דאם היה ער בנקודת חצות אע"פ שישן קודם לכן או אח"כ לכו"ע יכול לעשות סעודה רביעית עי"ש וירוח לך.

יד. בה"ח פלאגי (סי' לב, אות נט) כתב, ויאמר בברהמ"ז מגדול. וכ"כ בא"ח (שם אות כז) וכ"כ בה"ח סופר (סי' קפט ס"ק יא). ומו"ר מופת הדור סובר לומר מגדיל (הלכו"ע ח"ג פר' ויצא הלכה טו).

טו. כתב הרי"ץ גיאת (הל' הבדלה) אמרו חכמים לעולם יסדר אדם שלחנו במוצ"ש וכו' כדי שתהא סעודתו מתוקנת לכל השבוע כולה, ע"כ. נראה מדבריו דסעודה זו מסוגל לפרנסה. (מבואו ועד צאתו).

ובספר מלכי בקודש (ענינים, שבת, עמ' קג) הובא

לרפואה", ומציל מחיבוט הקבר^י, ומקרב את הגאולה השלמה^ט. וכן היא סגולה לנשים שעל-ידי שיאכלו לשם מצות סעודת מלוה מלכה, לא יתקשו בלידתן וילדו בנקל, בעזרת השם^י.

עיונים והארות

סעודת מלוה דמלכא. את העני - ירמוז לעני ורוכב על החמור. סעודת משיח בן דוד הוא סגולה לקרב את הגאולה.

כ. בה"ח (סי' ש' ס"ק ד).

ובספר אור אלימלך (אות קסז) הביא מהרה"ק ר' אלעזר מליזענסק זצוק"ל שאמר: "כי בסעודת מלוה מלכה יכולים לפעול ישועות על ישראל יותר מסעודות שבתות וימים טובים. ואמר על זה משל למדינה אחת שהיתה סובלת ממסי מלך ושריו וארנונות גדולים, פעם אחת הגיעה אליהם ידיעה כי המלך בכבודו יבא לשכון במדינתם על איזה ימים, וילבשו כולם בגדי יו"ט ויצאו לקראת המלך בשמחה וחדוה וקול משוררים ומנגנים, וכל הימים אשר המלך ישב ביניהם עשו סעודות גדולות וישמחו ע"פ נבל וכנור. ובהגיע היום אשר המלך יסע לביתו, נתקבצו כל אנשי המדינה וילכו ונפלו לפני רגלי המלך, ויאמרו: אדוננו המלך אמנם כי כל הימים אשר שכנת בתוכנו היינו שמחים ומשמחים, ולא הודענו לפניך את צרת נפשנו, כי לא רצינו להדאיב את הוד מלכותך, אבל כעת לפני נסיעתך מאתנו מוכרחים אנחנו לגלות לך, כי כשל כחנו מנשוא רוב המסים אשר העמסת עלינו, ולזאת מבקשים אנחנו להקל מעלינו את עולך הקשה, ודבריהם מצאו חן בעיני המלך וימלא את בקשתם.

כן אנחנו בני ישראל כאשר כל איש ישראל סובל

חול ואל תצטרך לבריות, יש לרמוז דקאי על סעודת מלוה מלכה, שעושים במוצאי שבת ששייך לימי החול, והוא סגולה לבל יצטרך לבריות.

י. בספר ארחות חיים (ספינקא, סי' ש סע"ב) הביא: כתב בספר יפה ללב בשם ספר ארחות ישר דאף שהוא שבע ונפשו קצה באכילה ושתיה, מכל מקום ידחוק את עצמו, ובזה ינצל שלא יצטרך לאכול מאכלים ומשקים מי המורים לרפואה.

יח. בא"ח (שם אות כו). ומקורו מפע"ח (שער יח פרק יז) וז"ל, ואחר הבדלת מוצ"ש יסדר שתי ככרות ולא ינקוט בידים אלא אחת ויאמר דא היא סעודתא דדוד מלכא, ובזכותו ניצל מחיבוט הקבר"ע כ"ל. וכ"כ ביסוד ושורש העבודה (שער ח פרק יג) וז"ל "וראיתי בספרים שארבע סעודות דשבת מעוררים ארבע רגלי המרכבה העליונה, והם אברהם יצחק יעקב ודוד, אברהם מציל את האדם מדינה של גהינם בזכות סעודה ראשונה, יצחק מציל מחבלו של משיח בזכות סעודה שניה, יעקב מציל ממלחמת גוג ומגוג בזכות סעודה שלישית, דוד מציל מחיבוט הקבר בזכות סעודה רביעית" עכ"ל. וכ"כ החיד"א (מורה באצבע, סי' ה אות קסד) "סעודה רביעית אחר הבדלה פליאה נשגבה, ומצלת מחיבוט הקבר".

יט. בספר סגולת ישראל (מערכת פ, אות כ) עה"פ (שמות כב, כד) אם כסף תלוה: "תלוה - תעשה

יג. יש שכתבו שסידור השלחן לסעודת מלוה מלכה יהיה על ידי בעל הבית עצמו, שמצוה בו יותר מבשלוחו, דומיא דהכנת צרכי שבת, שגדולי האמוראים היו מכינים בעצמם^{כא}. ונוהגים להדליק נרות לכבוד מלוה מלכה, ומובטח לו שלא יסתלק מן העולם עד שיראה דוד המלך ע"ה^{כב}.

יד. צריך לשמוח בסעודה זו כמו בסעודת שבת, כי בסעודה זו יש גם כן הארת שבת. ונוהגים להרבות בזמירות שירות ותשבחות בסעודת מלוה מלכה, כדרך שמלווין את המלך בצאתו מן העיר^{כג}.

עיונים והארות

לומר דרך קביעות סעודה בפריסת מפה, ועריכת שלחן, והדלקת נרות, כמו בליל שבת. וכ"כ היעב"ץ בסידורו (מחיצה ד אות א), כי סעודת דוד המלך ע"ה הוא, וצריך ללותו בכל דבר כבוד מעין שבת כדלעיל, לכן ידליק גם כן נר נוסף לכבודו.

ובספר משמרת שלום (קארינאו, סי' כט אות ב) כתב: "כשמדליקין הנרות ומניחים אותם על השלחן אני אומר אלו התיבות, לעולם יסדר אדם שלחנו במוצ"ש אע"פ שאינו צריך אלא לכזית".

ובקונטרס אמרי א"ש (להרה"ק רבי שמואל אברהם ממעזביז צוק"ל, אות כ) כתב "אומרים בשם הבעש"ט הק' צוק"ל, שמי שיטול ידיו לסעודה, וידליק ארבעה נרות בכל מוצש"ק לדוד מלכא, מובטח לו שדוד המלך ע"ה בוודאי נמצא שם, ולא יסתלק מן העולם עד שיראה דוד המלך ע"ה".

נג. כ"ב הגה"ק מקאמרנא בס' שולחן הטהור (סעודת מלוה מלכה דף רסו ע"ב) שכתב שם, דעיקר סעודת מלוה מלכה הוא השירים והתשבחות ששרים בעת סעודה זאת. יעו"ש.

מדאגות עול פרנסה ועול גלות, ועם כל זאת כאשר יגיע יום שב"ק כל אחד ילבש בגדי כבוד, ומכבד שבת מלכתא בשלש סעודות, ושירות ותשבחות, ואין מעלה על שפתיו שום תחנה ובקשה לטובת נפשו, כאשר אסרו לנו חז"ל לשאול צרכיו בשבת. אבל בהגיע עת סעודת מלוה מלכה עם פרידת יום קדשנו, אז האיש המשכיל יכול לבוא לפני המלך מלכו של עולם, להשתפך נפשו בדברים כנ"ל, ואז בטח השי"ת ימלא כל משאלות לבנו לטובה עכ"ד הקדושים.

(מבוא ועד צאתו)

נא. בפתח הדביר (סי' ש אות ג) כתב, מדברי הגאון ראב"ן במסכת שבת משמע לי קצת דסידור שלחן זה דמוצאי שבת יהיה על ידי הבעל הבית עצמו, אפילו יש לו כמה משרתים, דמצוה בו יותר מבשלוחו, דומיא דהכנת צרכי שבת, שגדולי האמוראים היו מכינים בעצמם... ונראה דדייק לה מלישנא דיסדר אדם שלחנו, דמשמע על ידי עצמו, ולא על ידי שלוחו, דהבעל הבית עצמו יכין שלחנו שיאכל עליו.

נב. במחצית השקל (סי' ש) כתב וז"ל: ועי' בטו"ז שכתב מה שאמרו לעולם יסדר וכו', רצה

עיונים והארות

ועי' בדברי רבנו החיד"א בס' מחזיק ברכה (סי"ש ס"א) שכתב שם, דמטעם זה דסעודת מלוה מלכה הוא כדי ללוות את השבת, על כן כתבו גורי האר"י ז"ל שנהגו לומר פיוטים אחר ההבדלה ללוות את השבת ביציאתו. יעו"ש. ומכל מקום נכון הוא גם לזמר בעת סעודת מלוה מלכה, כיון שהוא עיקר העת שמלוים את המלך. וק"ל.

והמנהג לזמר ולשיר פיוטים המזכירים את אליהו הנביא וכגון הפיוט אליהו הנביא אליהו הנביא וכו' וכן על בית זה ויושבהו תהיה ברכת אלהינו אשר חברו רבנו הר"ח הטוב. ופיוט המבדיל בין קודש לחול וכו'. והאשכנזים נוהגים להקפיד מאוד לשיר במוצאי שבת קודש את הפיוט "איש חסיד היה", כי יסודתו בהררי קודש, המיוסד על פי סיפור שהיה ומובא בספר תשית לראשו (שם הערה פח) שכתבו בשם ס' מעיל צדקה (דף כט, ויש דפוסים שהוא בס' תקסח), אמרו חז"ל (והוא נמצא נמי באוצר המדרשים עמוד 320) שהיה איש אחד עני ביותר, והיו לו חמשה בנים ואשה אחת, והיה היום ויצר לו מאד כי לא היה לו פרנסה ומחיה, ותאמר לו אשתו קום ולך לשוק אולי יזמין לך הקב"ה פרנסה ולא נמות ברעב. ויאמר לה אנה אלך ואין לי קרוב ולא אוהב להושיעני מצרה הזאת אלא רחמי שמים, ותחריש האשה, וירעבו הילדים ויבכו ויצעקו, ותוסף האשה ותאמר לו צא לשוק ואל תראה במות הילדים, ויאמר לה ואיך אצא ואני עירום, והיה לאשה לבוש קרעים ותתן אותו לבעלה להתכסות בו, ויצא החוצה ויעמוד משתאה ולא ידע אנה ילך, ויבכה וישא עיניו אל השמים ויאמר רבון העולמים אתה יודע שאין לי אדם למי אפנה בעניי ודלדולי שירחם

עלי, לא אח ולא קרוב ולא אוהב, ועוללי קטנים רעבים צועקים ברעב, יהי חסדך ה' עלינו לרחמנו או אסוף אותנו ברחמך וננוח מעצבנו. ותעל שועתו אל האלהים, והנה אליהו ז"ל בא אליו ויאמר לו מה לך ולמה תבכה? ויספר לו קורותיו ותלאותיו, ויאמר לו מהר ולך עמי ואל תבכה, ויאמר לו אל תחוש קח אותי ומכרני בשוק וקח מחירי ותחיה בו, ויאמר לו אדוני ואיך אמכרך ובני אדם יודעים שאין לי עבד ואני מפחד שיאמרו כי אני העבד ואתה אדוני, ויאמר לו אליהו ז"ל אל תירא עשה מצותי, וכשתמכרני תתן לי זוז אחד, ויעשה כן ויוליכהו לשוק, ויהי כל הרואים אותו חשבו כי האיש העני הוא העבד ואליהו ז"ל הוא אדוניו, עד ששאלו אותו ויאמר הוא אדוני ואני עבדו, ויעבור שם אחד משרי המלך ויראהו וייטב מאד בעיניו ורצה לקנותו בשביל המלך, ויעמוד ויכריז עליו עד שמונים דינרין, ויאמר אליהו ז"ל מכור אותי לשר הזה ואל תקח תוספת עלי ויעשה כן, ויקח מן השר שמונים דינרין ויתן לאליהו ז"ל אחד ויחזירהו לידו ויאמר לו קח וחיה אתה ואנשי ביתך ולא ישיג אותך חוסר ועוני כל ימך.

וילך אליהו ז"ל עם השר וישב האיש אל ביתו וימצא את אשתו ואת בניו עטופים ברעב וישם לפניהם לחם ויין ויאכלו וישבעו ויתירו, ותשאלהו אשתו ויגד לה כל אשר קרהו, ותאמר לו עשית עצתי והנה טוב לך, כי אם היית מתעצל היינו מתים כולנו. ומהיום ההוא והלאה ברך ה' את בית האיש ויהי עשיר גדול באין חקר ולא ראה חוסר וצוקה כל ימיו ולא בניו אחריו. ויביא השר את אליהו ז"ל לפני המלך והיה בלב המלך

עיונים והארות

לבנות ארמון גדול חוץ למדינה ויקנה עבדים רבים להסיע אבנים גדולות ולכרות עצים ולתקן צורך הבנין, וישאל המלך את אליהו ז"ל ויאמר לו מה מלאכתך, ויאמר לו אני חרש ובקי במלאכת בנין חשוב, וישמח המלך מאד ויאמר לו אני רוצה שתבנה לי ארמון גדול חוץ לעיר וצורותיו ומדותיו כך וכך, ויאמר לו אני אעשה כדברך, ויאמר המלך אני רוצה שתמהר הבנין בששה חדשים ותהיה חפשי ואעשה עמך חסד, ויאמר לו אליהו ז"ל צוה את עבדיך שיתקנו כל צרכי הבנין ויעשה כן. ויהי בלילה ויקם אליהו ז"ל ויתפלל לה' וישאל ממנו לבנות את הארמון כרגע כחפץ המלך, ותשלם כל המלאכה טרם השחר, וילך אליהו ז"ל לדרכו ויוגד למלך וילך לראות הארמון ויטב בעיניו וישמח שמחה גדולה ויתמה מאד על הדבר הזה, ויבוקש אליהו ולא נמצא ויחשוב כי מלאך הוא, וילך אליהו עד שפגע בו האיש אשר מכרהו וישאלהו לאמר מה עשית עם השר, ויאמר לו עשיתי מה שבקש ממני ולא עברתי על דברי ולא רציתי שיפסיד ממנו, כי בנית לו ארמון ששוא אלף פעמים יותר מממונו, ויברכהו האיש ויאמר לו החייתני, ויאמר לו אליהו ז"ל תן שבח לבורא אשר עשה עמך החסד הזה. עכ"ל המדרש.

וכן הביא לפיוט זה נמי בסדר מוצאי שבת קודש המחזור ויטרי (סימן ג). יעו"ש.

ובספר שערי האמונה מביא בשם ספר ש"ט וז"ל: שמעתי בשם הה"ג הצדיק הר"ר ישי בן הה"ג המפורסם רבי מרדכי יפה זצ"ל בעל הלבושים כי הוא חיבר את הפיוט איש חסיד

שאומרים במוצאי שבת קודש, ומרומז שמו אחר הא"ב אשר מיוסד הזמר הזה, ישי בר מרדכי חזק, ובסידורים כתיב שלקח מאיזה ברייתא, אבל לא זכיתי לראותה, והרב רבי ישי הנ"ל עשה שאלת חלום, היכן מבואר מעשה זה, והשיב לו האיש לבוש הבדים זה גבריאלי, כי זה מבואר בברייתא. יעו"ש. ואכן כאמור ברייתא זאת מובאת במגילת סתרים לרבנו ניסים גאון בדברים הנ"ל. יעו"ש.

וע"ע נמי בספר הזמירות "עת הזמיר" שכתב על פיוט זה וז"ל: ושמעתי מאיש זקן ומהימן ששמע מהצדיק הגה"ק מוהר"ר חיים מצאנז זיע"א, שהפלטרין הזה שבנה אליהו הנביא זכור לטוב נבנה בפאדובה, וכן מביא נמי בס' פרחי שושנים. יעו"ש.

הזכרת שמו של אליהו הנביא

הקדמונים הוסיפו שיש להזכיר את הפסוקים שבהם מוזכר אליהו הנביא, ולהזכירו בכל מוצאי שבת ואף האריכו בשבח אמירתו.

בספר המנהיג כתב בטעם הדבר דנהגו שמשוררין בכל גבול ישראל מאליהו הנביא, לפי שהוא הוא המבשר שיבוא לנו במהרה לפני המשיח, כדכתיב: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא", וכבר מובטח להם שאין אליהו בא בערבי שבתות וימים טובים מפני הטורח כדאיתא בעירובין (ג.), ויבוא לנו המבשר במוצאי שבת, שבזכות שבת הצור ה' יואל, ובא לישראל ולציון גואל". דבריו אלו הובאו בטור (סי' רצה) שכתב: "ורגילין להזכיר אליהו הנביא", ופירש באבן הירחי (הוא בעל ספר המנהיג) הטעם,

טו. יש נוהגים לספר בסעודת מלוה מלכה סיפורי צדיקים, ובפרט להזכיר ולספר משבחיו ותהלכותיו של מרן הבעל שם טוב הקדוש, והיא סגולה להצליח בכל השבוע בכל הענינים.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

עיונים והארות

ובתב יסוד ושורש העבודה (שעו ח) "זכירת אליהו הנביא בפיוטים ובפסוקים במוצאי שבת הוא תיקון גדול אל הנפש, ותועלת גדולה להנצל מדינה של גיהנם".

כתב בהקדמת ספר זיקוקין דנורא (על התנא דבי אליהו): "כל אדם האומר ק"ל פעמים אליהו הנביא במוצאי שבת בכונה, זוכה שניצוץ קדוש מן נשמתו מאיר על נשמתו להבין רזי התורה וכו', והפסוקים שמוזכר בהם שמו של אליהו הנביא מסוגל מאוד להאומר אותם במוצאי שבת להבין סודות התורה".

ובן כתב גם ב"אליהו רבה" לומר כמספר הזה את השם אליהו הנביא. וב"סדר היום" כתוב ששמע שהמזכיר אליהו הנביא נ"ב פעמים כמנין אליהו, מצליח בלימודו.

לפי שהוא עתיד לבשר הגאולה.

ובמהרי"ל כתב טעם נוסף, וז"ל: "מהר"ש אמר מה שנהנו לומר פסוקי דאליהו וזמירות המיוסדים על שמו במוצאי שבת, היינו משום דאיתא בתוספתא (מאמר דומה לזה איתא בסדר עולם רבה פרשה י"ז) דבמוצ"ש יושב אליהו הנביא זכור לטוב תחת עץ החיים וכותב זכיות של שומרי שבת.

ובמרד"ש תלפיות (ערך אליהו ואלישע) כתב: מפני שפנחס הוא אליהו שכתוב בו ויכפר על בני ישראל שמכפר והולך עד תחית המתים, דאליהו נכנס לקבל יסורין תחת כל צדיק וצדיק להיות נידון מעוונות השבוע, ובשל כך רגילין להזכיר אליהו במוצאי שבתות.

מאמרי הזוה"ק

ענין החצוצרות

ח"ג קמח ע"ב

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרָן וְאֶמְרָתְךָ אֵלָיו
 בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת [א] וְגו' אל מול פני המנורה יאירו שבעת
 הנרות, (במדבר ח) רַבִּי יְהוֹדָה פָּתַח, (תהלים יט) וְהוּא בְּחֶתְךָ יוֹצֵא
 מִחוּפְתּוֹ וְגו' ישיש כגבור לרוץ אורח, ותחילה הקדים בשבחם של ישראל ובשבחה של
 התורה, ואמר: וּפָאָה חוֹלְקִיהוֹן דִּישְׂרָאֵל, דְּקוֹדְשָׁא בְּרִידָה הוּא
 אֲתַרְעֵי בְּהוֹן, וַיְהִי לְהוֹן אוֹרְיִיתָא דְקְשׁוּמַ, אֵילְנָא דְחַיִּי אֲשֵׁרֵי
 חלקם של ישראל שהקב"ה בחר בהם, ונתן להם תורת אמת, שהיא סוד התפארת הנקרא אמת,
 שעל שמו נקראת התורה תורת אמת, שהוא סוד עץ החיים, שהאוכל ממנו חי לעולם, דְּבִיָּה
 אֶחָיד בְּרַ נָשׁ (ס"א ירית) חַיִּין לְהֵאֵי עֲלָמָא, וְחַיִּין לְעֲלָמָא דְאֶתִי
 שעל ידו יורש האדם חיים לעולם הזה וחיים לעולם הבא. דְּכָל מֵאֵן דְּאֲשֵׁתִּדְל
 בְּאוֹרְיִיתָא וְאֶחָיד בְּהַ, אֵית לֵיה חַיִּין (ס"א אֶחָיד בְּחַיִּין) כִּי כֹל מִי שְׁעוֹסֵק

עיונים והארות

א. הנרות אותיות תורה נ', שהיא התורה שניתנה ביום החמשים והם חמשים שערי בינה, כי ע"י התורה מעלים ומדליקים את האור העליון.

בתורה, ואוחז בה תמיד, דהיינו שחוזר על תלמודו שלא ישכחנו, כי לא די במה שעוסק בתורה, אלא צריך גם לאחוז בה בדרכי הזכירה, כי אז זוכה למעלת עץ החיים העולה גימ' זכור, ואחוז בחיים העליונים. **וְכֹל מֵאֵן דְּשָׁבִיק מְלִי דְאִוְרֵייתָא, וְאַתְפַּרְשׁ מֵאִוְרֵייתָא** וכל מי שעוזב את דברי התורה ושוכח אותה, על ידי שנפרד מעסק התורה, **כְּבָאֵלוּ מִתְפַּרְשׁ מִתְחִיין, בְּגִין דְּהִיא תְחִיין, וְכֹל מְלוֹי תְחִיין** נחשב לו כאילו נפרד מהחיים גם בעוה"ז וגם מהחיים העליונים, לפי שהתורה בכללות היא חיים, וכל דבריה בפרטות הם חיים, וגם "וכל מלווי" היינו המלות לבדם בקריאה בגירסא בעלמא בזוהר הקדוש הן חיים, למה זה דומה, לחולה השותה רפואה שמועילה לו, אף על פי שאינו יודע חכמת הרפואה, **הָרָא הוּא דְכְתִיב** זהו שכתוב, (משלי ד) **כִּי תִיִים הֵם וְגו'** למוצאיהם ולכל בשרו מרפא. **וְכְתִיב** (משלי ג) **רְפָאוֹת תִּהְיֶה לְשִׁרְךָ וְגו'** ושקוי לעצמותיך.

ח"ג קנב ע"א

רְבִי שְׁמַעוֹן אָמַר, וְוִי לְהֵהוּא פֶר נָשׁ דְּאָמַר, דְּהָא אִוְרֵייתָא אַתָּא לְאַחֲזָאָה סְפוּרִין בְּעֵלְמָא, וּמְלִין דְּהִדְוִיטִי רשב"י אומר אוי לאותו האדם האומר שהתורה באה להראות ולספר סיפורים בעלמא ודברים פשוטים של לבן ובלעם וכדומה. **דְּאִי הָכִי, אֲפִילוּ בְּזִמְנָא דָּא, אֲנִין יְכַלִּין לְמַעְבַּד אִוְרֵייתָא בְּמְלִין דְּהִדְוִיטִי, וּבְשִׁבְחָא יִתִּיר מְכֻלָּהוּ** שאם כן אפילו בזמן הזה אנו יכולים לעשות תורה בדברים פשוטים, ובשבח ויופי יותר מכל הסיפורים שבתורה, כלומר במעלות יתירות כפי שכל האנושי, ועוד **אִי לְאַחֲזָאָה מְלָה דְּעֵלְמָא, אֲפִילוּ**

אִינוּן קִפְסֵי־יָדָיִךְ עֲלֵמָא, אֵית בִּינֵיהוּ מְלִין עֲלָיִן יְתִיר אם התורה באה רק להראות ולספר דברי הימים של העולם, אפילו אותם השרים ושליטי העולם שיש להם ספר דברי הימים, יש בהם דברים חשובים ומועילים יותר ללמוד מהם חכמה ומוסר. **אִי הָכִי נָזִיל אֶבְתְּרֵיהוּ, וְנַעֲבִיד מְנִיְהוּ אֲוֹרֵי־תָא, בְּהָאֵי גְוֹנָא** ואם כן נלך אחריהם ונעשה מהם תורה כדוגמתם. **אֵלָא, כָּל מְלִין דְּאֲוֹרֵי־תָא, מְלִין עֲלָיִן אִינוּן, וְרוּין עֲלָיִן** אלא ודאי כל דברי התורה כולל הסיפורים, הם ענינים נשגבים וסודות עליונים וגדולים.

תָּא חַוִּי, עֲלָמָא עֲלָאָה וְעֲלָמָא תַתְּאָה בְּחַד מְתַקְלָא אֶתְקִלוּ בא וראה, העולם העליון והעולם התחתון במשקל אחד נשקלו, כי כל מה שיש למעלה יש דוגמתו למטה, כמו **יִשְׂרָאֵל לְתַתָּא, מְלָאכֵי עֲלָאֵי לְעֵילָא** ישראל למטה הם כנגד מלאכים העליונים למעלה. **מְלָאכֵי עֲלָאֵי בְּתִיב בְּהוּ, (תהלים קד) עוֹשֶׂה מְלָאכֵי רוּחֹת** במלאכים העליונים כתוב בהם עושה מלאכיו רוחות שהקב"ה ברא אותם רוחות בלא גוף גשמי, לכן. (האי בְּאֶתְרַ עֲלָאָה) **בְּשַׁעֲתָא דְנַחְתִּין לְתַתָּא** (אף על גב דְנַחְתִּין), **מְתַלְבְּשֵי בְּלְבוּשָׁא דְהָאֵי עֲלָמָא** בשעה שהם יורדים למטה לעולם הזה, הם מתלבשים בלבוש גשמי של זה העולם. **וְאִי לָאו מְתַלְבְּשֵי בְּלְבוּשָׁא בְּגוֹוֹנָא דְהָאֵי עֲלָמָא, לָא יִבְלִין לְמִיקַם בְּהָאֵי עֲלָמָא, וְלָא סְבִיל לִזְוִן עֲלָמָא** ואם לא היו מתלבשים בלבושים כעין זה העולם, לא היו יכולים לעמוד בזה העולם, וגם העולם לא היה יכול לסבול אותם. **וְאִי בְּמְלָאכֵי בְּדִי** ואם במלאכים הוא כך, **אֲוֹרֵי־תָא דְבְרָא לְהוּ, וּבְרָא עֲלָמִין פְּלָהוּ, וְקִיִּמִין בְּגִינְהוּ,** התורה שבכתב שבכוחה ברא הקב"ה את המלאכים ואת עם ישראל, ובכוחה ברא גם את כל

העולמות, וכל העולמות עומדים ומתקיימים בזכות לימוד התורה, על אחת כפּה וּכפּה, פּיוֹן דְנַחַתַּת לְהַאי עֲלָמָא על אחת כמה וכמה כיון שירדה לזה העולם ללמדה לבני ישראל, אִי לֹא דְמַתְּלַבְּשָׁא בְּחַנְיָ לְבוּשֵׁין דְּהַאי עֲלָמָא אם לא היתה מתלבשת באלה הלבושים של עניני עולם הזה, לָא יָכִיל עֲלָמָא לְמַסְבֵּל לא היה העולם יכול לסבול קדושתה, ולא היה אפשר להבין אורה וזיוה ועומק סודותיה, כי בעוד שאדם מלוכש בגוף חומרי אי אפשר ששיג שום ענין רוחני.

וְעַל דָּא הָאֵי סְפוּר דְּאוּרִייתָא, לְבוּשָׂא דְּאוּרִייתָא אִיהוּ ועל כן סיפור הזה שבתורה הוא לבוש של התורה. מֵאַן דְּחָשִׁיב דְּהָהוּא לְבוּשָׂא אִיהוּ אוּרִייתָא מְמַשׁ, וְלֹא מְלָה אַחְרָא מי שחושב שזה הלבוש הוא התורה ממש ואין בה דבר אחר תחת אותו הלבוש כלומר סודות התורה, תִּיפַח רִוְחִיהָ, וְלֹא יְהִיא לִיָּה חוּלְקָא בְּעֲלָמָא דְּאֵתִי תצא רוחו וימות, ולא יהיה לו חלק לעולם הבא. בְּגִין כִּדְ אָמַר דְּדוּד וּבִשְׁבִיל זֶה אִמַּד דוּד, (תהלים קיט) גַּל עֵינֵי וְאַפִּיטָה נְפִלְאוֹת מְתוֹרְתָךְ. מַה דְּתַחֲוֹת לְבוּשָׂא דְּאוּרִייתָא הֵינּוּ שְׁאוּכָה להביט מה שהוא תחת לבוש התורה, דהיינו הסודות המכוסים בסיפורי התורה.

תָּא חַוִּי, אִית לְבוּשָׂא דְּאֵתְחַוִּי לְכָלֵּא בא וראה עוד משל לזה, כי יש לבוש הנראה לכל, וְאִינּוֹן טְפִשֵׁין, כִּד חֲמַאן לְכַר נָשׁ בְּלְבוּשָׂא דְּאֵתְחַוִּי לֹזֵן שְׁפִירָא, לָא מְסַתְפְּלִין יְתִיר וְהַטְפִּשִׁים כְּשֵׁרוּאִים אָדָם שְׁהוּא לבוש בלבוש יפה, שֵׁנֵרָא לְהֵם הַדוּר בְּלְבוּשׁוֹ, אִינֵם מְסַתְכְּלִים יוֹתֵר מִיְהוּ אוֹתוֹ הָאָדָם, אִלֵּא מְחִשְׁבִים אוֹתוֹ לְפִי חֲשִׁיבוֹת לְבוּשׁוֹ. אִבֵּל בְּאַמְתָּ, חֲשִׁיבוֹ דְּהָהוּא לְבוּשָׂא, גּוּפָא,

וַחֲשִׁיבוּ דְגוּפָא, נְשַׁמְתָּא החשיבות של זה הלבוש הוא הגוף, וחשיבות הגוף, היא

הנשמה.

כִּהְיֵה אִינּוּן, אֲוִרֵיתָא אֵית לָהּ גּוּפָא כעין זה, התורה יש לה גוף, **וְאִינּוּן פְּקוּדֵי אֲוִרֵיתָא, דְּאֶקְרוּן גּוּפֵי תּוֹרָה** ואלו הם מצוות התורה ודיניה הנקראים גופי התורה. **הָאִי גּוּפָא מִתְּלַבְּשָׁא בְּלְבוּשֵׁין, דְּאִינּוּן סְפוּרִין דְּהָאִי עֲלָמָא** וזה הגוף מתלבש בלבושים שהם סיפורים של זה העולם שבתורה, כאילו הסיפורים גרמו את המצוות, כמו מצות גיד הנשה בסיפור של יעקב שנאבק עם המלאך, והלכות נחלות בסיפור של בנות צלפחד וכדומה, וכן מכל סיפורי האבות אפשר ללמוד מהם מוסר ומדות טובות וחסידות. **טְפִשִׁין דְּעֲלָמָא, לָא מְסַתְּפְלֵי אֵלָא בְּהוּא לְבוּשָׁא דְּאִיהוּ סְפוּר דְּאֲוִרֵיתָא** הטפשים שבעולם אינם מסתכלים אלא בזה הלבוש שהוא הסיפורים שבתורה, **וְלָא יִדְעֵי יִתִיר, וְלָא מְסַתְּפְלֵי בְּמָה דְּאִיהוּ תַּחֲוֹת תַּחֲוֹת תַּחֲוֹת לְבוּשָׁא** ואינם יודעים יותר, ואינם מסתכלים במה שיש תחת זה הלבוש. **אִינּוּן דְּיִדְעִין יִתִיר, לָא מְסַתְּפְלִין בְּלְבוּשָׁא, אֵלָא בְּגוּפָא דְּאִיהוּ תַּחֲוֹת תַּחֲוֹת לְבוּשָׁא** אלה הת"ח שיודעים יותר, אינם מסתכלים בלבוש, אלא בגוף שהוא תחת אותו הלבוש. **חִבְיָמִין, עֲבָדֵי דְּמִלְכָּא עֲלָאָה, אִינּוּן דְּקִיָּמוּ בְּטוֹרָא דְּסִינֵי** [ב] החכמים שהם עבדים של המלך העליון, אותם שעמדו על הר סיני, **לָא מְסַתְּפְלֵי אֵלָא בְּנְשַׁמְתָּא, דְּאִיהוּ עֲקָרָא דְּכָלָא, אֲוִרֵיתָא מְמַשׁ** אינם מסתכלים אלא בנשמת התורה שהיא עיקר כל התורה

עיונים והארות

ב. משמע כאן כי אותם שאינם מאמינים בסודות התורה לא עמדו רגליהם על הר סיני.

ממש, כלומר שיודעים שבסיפורים וגם בגופי התורה יש פנימיות, שהם רזי התורה והכוונות שצריך לכיין בכל מצוה ומצוה. (ולעֶלְמָא) וְלִזְמַנָּא דְאַתִּי, וְמִיָּנִין לְאַסְתְּפֻלָּא בְּנִשְׁמַתָּא דְנִשְׁמַתָּא דְאוּרִייתָא ולעתיד לבוא הם עתידים להסתכל ולהתבונן בנשמה של הנשמה של התורה, כי אחר תחיית המתים עתיד הקב"ה לדרוש תורה חדשה בסודות נעלמים, מה שאי אפשר בזמן הזה לידע מהותה.

תָּא חַוִּי, הָכִי נְפִי לְעִילָא בא וראה, כך גם כן הוא למעלה בפרצופים העליונים, אֵית לְבוּשָׁא, וְגוּפָא, וְנִשְׁמַתָּא, וְנִשְׁמַתָּא לְנִשְׁמַתָּא יש לבוש, וגוף, ונשמה, ונשמה לנשמה, דהיינו, שְׂמִיָּא וְחִילֵיהוֹן. אֵלִין אֵינּוֹן לְבוּשָׁא השמים וצבאם וכל עולמות בי"ע הם סוד לבוש המלכות דאצילות המנהגת את העולם, וכנגד זה הם סיפורי התורה שבהם נתלבשו המצוות. וְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל, דָּא גּוּפָא וכנסת ישראל שהיא המלכות דאצילות היא סוד הגוף, וכל מעשה המצוות תלויות בה, ולכן היא נקראת מצוה, דְּמִקְבְּלָא לְנִשְׁמַתָּא, דְּאִיהִי תְּפָאֶרֶת יִשְׂרָאֵל שהיא מקבלת את הנשמה שהיא סוד תפארת ישראל דהיינו ז"א. וְעַל דָּא אִיהוּ גּוּפָא לְנִשְׁמַתָּא ועל כן המלכות היא גוף לנשמה, כי ז"א מתלבש בה כנשמה בתוך הגוף. ומפרש נִשְׁמַתָּא דְאַמְרֵן דָּא תְּפָאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, דְּאִיהִי אוּרִייתָא מְפֻשָּׁה הנשמה שאמרנו היא תפארת ישראל, שהיא התורה שבכתב ממש, שם גנוזים כל סודות המצוות שבמלכות. וְנִשְׁמַתָּא לְנִשְׁמַתָּא, דָּא אִיהוּ עֲתִיקָא קַדִּישָׁא והנשמה לנשמה הוא עתיקא קדישא, דהיינו א"א המתלבש בז"א מטבורו ולמטה, ובו הם הסודות העמוקים שבתורה שיתגלו רק לעתיד לבוא כנזכר לעיל. וְכִלְא אֶחִיד דָּא בְּרָא והכל אחוז וקשור זה בזה, כי א"א מתלבש בז"א וז"א במלכות, ומלכות בעולמות בי"ע ובכל צבאם.

וַיִּלְאִינוּן תַּיִיבִיא, דְּאִמְרֵי דְּאוֹרֵייתָא לָאו אִיהִי אֵלָא סְפוּרָא
בְּעֵלְמָא, וְאִינוּן מְסִתְפְּלִי בְּלְבוּשָׁא דָּא וְלָא יִתִּיר וּמְסִיק רַבִּי

שמעון ואומר, אוי לאלה הרשעים האומרים שהתורה אינה אלא סיפורים בעלמא, והם מסתכלים רק בזה הלבוש ולא יותר. וּפְּאִין אִינוּן צְדִיקֵיִיא, דְּמְסִתְפְּלִי בְּאוֹרֵייתָא בְּדָקָא יָאוֹת אֲשֵׁרִיהֶם הַצְּדִיקִים שֶׁמִּסְתַּכְּלִים וּמִתְבוֹנְנִים בַּתּוֹרָה כְּרַאוּי, כִּי תִמְרָא לָא יִתִּיב אֵלָא בְּקִנְקֵן הֵיִן אִינוּ יוֹשֵׁב וְנִמְצָא אֵלָא בְּקִנְקֵן, בְּךְ אוֹרֵייתָא, לָא יִתִּיב אֵלָא בְּלְבוּשָׁא דָּא כִּךְ הַתּוֹרָה אִינָה יוֹשֵׁבֶת אֵלָא בְּלְבוּשׁ הַזֶּה. וְעַל דָּא לָא פְּעִי לְאִסְתְּפְּלָא, אֵלָא בְּמָה דְּאִית תְּחוּזָת לְבוּשָׁא וְעַל כֵּן לָא צְרִיכִים לְהִסְתַּכֵּל אֵלָא בְּמָה שִׁישׁ תַּחַת הַלְבוּשׁ. וְעַל דָּא, כָּל אִינוּן מְלִין וְכָל אִינוּן סְפוּרִין, לְבוּשֵׁין אִינוּן וְעַל כֵּן כָּל אוֹתָם הַדְּבָרִים שֶׁבַתּוֹרָה, וְכָל אוֹתָם הַסִּיפּוּרִים הֵם רַק לְבוּשִׁים.

ח"ג ק"ב ע"א

פִּתַּח רַבִּי יוֹסִי וְאָמַר: (במדבר ח') בְּהֵעֲלוּתְךָ אֶת הַנְּרוֹת, בְּהֵעֲלוּתְךָ
מִמָּשׁ בְּאֲדָלְקוּתְךָ פִּי מִמָּשׁ בְּהֵדְלַקְתְּךָ, וְקוּרָא לְהֵדְלַקַּת הַנְּרוֹת "עֲלִיָּה" כִּיּוֹן שַׁע"י
הַדְּלַקַּת הַנְּרוֹת בְּבִיחָמ"ק לְמִטָּה גְּדֻלַּקַּת הַמְּנוּרָה לְמַעְלָה, וּמֵאִירוֹת הַסְּפִירוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת. דְּהָא
בְּחֻדָּא אֲתַעֲבִיד עַל יְדָא דְּכֶהֱנָא תִּרִין פּוּלְחָנִין שֶׁהָרִי בְּפַעַם אַחַת נַעֲשִׂים
עַל יְדֵי הַבְּחֵן שְׁתֵּי עֲבוּדוֹת. דְּאִנּוּן קְשׁוּרָא חֻדָּא שֶׁהֵם קֶשֶׁר אַחַד. וּמֵאֵן אִנּוּן וּמָה
הֵן שְׁתֵּי הַעֲבוּדוֹת. שְׁמֵן וּקְטָרֶת. שִׁישׁ בֵּהֶם סוּדוֹת גְּדוּלִים שַׁעַל יָדָם נִמְשָׁכִים הַמוּחִין
בְּדְבָרֵיב כַּמֶּשֶׁ"כ, (מִשְׁלִי כו) שְׁמֵן וּקְטָרֶת יִשְׁמַח לָב הֵם מִשְׁמַחִים אֶת הַלֵּב
שֶׁהוּא בַחֲוִי זו"ן ע"י שְׁמִמְשִׁיכִים לוֹ הַמוּחִין. דְּבְּתִיב, (שְׁמוֹת ל) וְהַקְּטִיר עָלָיו אֲחֶרֶן

וְגו' קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות. וְכֵתִיב אַחֲכַי וּבְהֵעֲלוֹת אֶהְרֶן
 אֶת הַנְּרוֹת בֵּין הָעֲרֵפִים יִקְטִירָנָה הרי ששתי העבודות נעשות יחד, הדלקת
 המנורה והקטורת. מֵאִי שָׁנָא הֶכָּא בְּהֵטִיבוּ מדוע שינה הכתוב כאן וכתב בהיטיבו
 את הנרות, וּמֵאִי שָׁנָא הֵתָם וּבְהֵעֲלוֹת ומדוע שינה שם וכתב ובהעלות את הנרות,
 הרי גם בהיטיבו הוא ענין הדלקה, וגם בבקר היו מדליקין את המנורה כמש"כ הרמב"ם בהלכות
 תמידין פ"ג, וכן בזה"ק פרשת אמור דף פ"ח. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כִּלְאֵי חַד מְלָה
 הכל בין הטבה ובין העלאה דבר אחד הוא.

רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק וְאוֹמֵר אָמַר: בְּהֵטִיבוּ כְּמָה דְאֵת אָמַר כמו שנאמר (שיר
 השירים א) כִּי טוֹבִים הוֹרִיד מִיַּיִן . טוֹבִים רְוִי חֶמְרָא טוֹבִים פִּי
 שבעי יין. כְּמָה דְאֵת אָמַר כמו שנאמר, (ירמיה מד) וְנִשְׁבַּע לֶחֶם וְנִתְּיָה
 טוֹבִים הרי שאצל שביעה נאמר טובים, דהיינו, שממשיכים שפע גדול מיסוד דאמא שבו בחי'
 יין המשומר בענביו. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הֵטְבָה מִפֶּשׁ פִּי הטבה ממקום הנקרא טוב
 שהוא מיסוד דאבא בחי' השמן הטוב שהוא החכמה. כְּמָה דְאֵת אָמַר וְטוֹב לֵב
 מְשֻׁתָּה תְּמִיד כמו שנאמר (משלי טו) שהוא בחי' ל"ב נתיבות שביסוד דאבא.
 וּבְהֵעֲלוֹת גם הוא ביסוד דאבא, דְּהָא בּוֹמְנָא דְאֵת שְׁקִינִי וְאֵתְרוּיִן
 מְשֻׁקִינִי דִּנְחָלָא שהרי בזמן שהם נשקים ונשבעים מהשקאת הנחל העליון שהוא היסוד
 דאבא, כִּדִּין עֲלָאִין עֲלוּיָא, וּבְרַכָּאן (ס"א עֲלָאִין וְתַמְאִין) אֲשֶׁתִּכְחוּ
 בְּכֻלְהוּ אז מתעלים העליונים וברכות נמצאות בכל העולמות, וְחָדוּ בְּכֻלָּא ושמחה יש
 בכלם כי כולם שמחים. וְעַל דָּא וּבְהֵעֲלוֹת ועל זה נאמר בהעלות.

ח"ג קנ"ו ע"א

(במדבר י"ב) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָּהּ . הֲאֵא
אִיִּקְמוּהָ הֲרִי כִּבֵּר בָּארוֹ אוֹתוֹ הַחֲבֵרִים, וְהוּא רָוָא דְשִׁמְא קְדִישָׁא,

מִחֵד סְרִי אֲתוּוֹן וְהוּא סוּד שֵׁל הַשֵּׁם הַקְּדוּשׁ הַיּוֹצֵא מֵאֲחַת עֶשְׂרֵה אוֹתוּתוֹת שִׁישׁ בִּ-אֵל נָא
רַפָּא נָא לָּהּ, וְלֹא בָּעָא מֹשֶׁה לְצַלָּאָה יִתִּיר וְלֹא רִצָּה מֹשֶׁה רַבְּנוּ לְהַתְּפַלֵּל [ג] יוֹתֵר
בָּאֲרוּכָה, בְּגִין דְּעַל דִּי־יִדְוִיָּה לְמַלְכָּא לֹא בָּעִי (דף קנ"ו ע"ב) לְאַמְרָתָא יִתִּיר
בְּשִׁבִיל שַׁעַל עֲצָמוּ כְּלוּמֵר בַּעֲנִינִים שְׁלוֹ וְשֵׁל מִשְׁפַּחְתּוֹ אֵינּוּ רוֹצֵה לְהַטְרִיחַ יוֹתֵר אֶת הַקַּב"ה. בְּגִין
כֶּךָ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּעָא עַל יְקָרָא דְמֹשֶׁה לְפִיכֵךְ הַקַּב"ה רוֹצֵה וְתוֹבַע
עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וְכִּבְלֵי אֲתֵר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּעָא עַל יְקָרִיהוּן
דְּצִדִּיקָיָא וְכִּבְלֵי מְקוֹם הַקַּב"ה רוֹצֵה וְתוֹבַע כְּבוֹדֵם שֶׁל הַצְּדִיקִים, יִתִּיר עַל דִּילֵיהּ
יוֹתֵר מֵעַל הַכְּבוֹד שְׁלוֹ. וְלִזְמַנָּא דְאֲתֵי וְלַעֲתִיד לְבָא, עֲתִיד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
לְמַתְּבַע עֲלִבּוֹנָא דְיִשְׂרָאֵל מֵעַמּוּן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת עֲתִיד
הַקַּב"ה לְחַבּוֹעַ עֲלִבּוֹנֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִכָּל אוֹמוֹת הָעוֹלָם שְׁעוֹבְדִים עִזִּי, וְלְמַחְדֵי לוּן
בְּחֻדְוֹתָא דְצִיּוֹן וְלִשְׁמַח אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְחָה שֶׁל צִיּוֹן. דְּכִתְיִב כַּמְשׁ"כ, (יִרְמִיָּה
לֹא) וּבָאוּ וְרַנְּנוּ בְּמָרוֹם צִיּוֹן וְגו'. וְכִרְיִן (יִשְׁעִיָּה נֹט) וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל
וְגו'.

בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. וּמְלוֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

עיונים והארות

באתב"ש היא ו', לרמוז כי מרע"ה המתיק ה'
חסדים וה' גבורות שבדעת ז"א, ועי"ז נמתקו
הגבורות ונתרפאה.

ג. ספר הליקוטס דף נ"ב ע"ד, וז"ל: דע, כי
תפלה זו יש בה י"א אותיות, שהם אל
נא רפא נא לה. ואות פ' באמצע, ופ'

מאמרי הפרשה

”דַּבֵּר אֶל אֱהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלִיךָ אֶת הַנֵּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת” (ח, ב)

פני האדם דומים למנורה הטהורה וצריך לקדש ולהאיר את השבעה חושים שלו ואז יזכה לאור התורה, ולאור השכינה

בזמן בית המקדש היתה לנו המנורה, שהיה נמשך ממנה אור רוחני אור הגנוז, ואותו אור היה מאיר את נשמות ישראל והיה מקדש אותם. היום אין לנו את המנורה שתקדש אותנו, ואסור לנו לעשותה, ככתוב "במתכונתה לא תעשו", ולכן העבודה שלנו לתקן המידות בעה"ת, ולכן אמר בהעלותך את "הנרות" אותיות תורה נ', כדי להגיע לתורה במעלת נ' שערים צריך להעלות ולקדש את הנרות. וכמו שאמרו רבותינו לכל אדם יש שבעה נקבים בראש והם ארבעת החושים שבראש, שהם כנגד ז' קני המנורה והאדם מתקדש על ידם וסדר שבעה קני מנורה הם: הנר האמצעי כנגד הפה. ב' נקבי החוטם סמוכים זה לזה, העיניים ב' נקבים נבדלים זה מזה. האזניים הנבדלים והרחוקים, וכולם ניזונים ומאירים מהנר האמצעי, כי על הפה נאמר "כל עמל אדם לפיו", והם משמשים לארבעת החושים ראייה, שמיעה, ריחא, דיבור, כנגד ד' אותיות הוי"ה ב"ה.

ואלו החושים אם האדם מקדש אותם גורם לייחד את שם הוי"ה ב"ה, א"כ אד"ם ראי"ה שמיע"ה, ריח"א, דיבור"ר, גי' ע"ה 1118 כמנין שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד שבפסוק זה אנחנו מיחדים שמו יתברך וממליכים אותו על כל אבר ואבר שלנו.

ולכן צריך לשמור מכל משמר את הנרות הללו שהם קודש ואין לנו רשות להשתמש בהם בדברים האסורים ח"ו, ומי הם הנרות הללו הם העיניים האזניים החוטם והפה שהם האברים הראשיים של הגוף, וזש"כ, "ידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרון" וכו' וידבר הוא לשון "הנהגה" כמו דַּבֵּר דעמיה, כמש"כ "ידבר עמים תחתינו", שהם המנהיגים את הגוף. "לאמר" - ר"ת של ד' קליפות קשות שצריך האדם להתגבר עליהם שהם ב' קלי' זכרים וב' נקבות, ונודע כי בקליפות הנוק' יותר חזקה מהזכר והסדר שלהם לילי"ת והזכר שלה הוא השר של אדום ס"מ, וכן מחל"ת וזכר שלה

הוא שר של ישמעאל הנקרא רה"ב, ורמוזים בר"ת לאמ"ר - לילי"ת, אדו"ם, מחל"ת, רה"ב, שאם האדם מכניע אותם אינם שולטים בו ואז מקדש את ארבעת החושים הנ"ל.

ואם אדם זוכה להדליק ולהאיר את החושים הללו בשמן זית זך שהם סוד המוחין שבחכמה שבהם מתלבשת הנשמה והמוחין שלו בקדושה, גורם שאור החושים היוצאים מהנקבים שהם שבעת הנרות, יהיו זכים וצלולים.

והנה המנורה היא הקנה האמצעי שכל ששת הקנים תלויים וקשורים בו והוא עץ החיים שהיא התורה הקדושה וכל הששה קנים ניוונים מהקנה האמצעי שהיא התורה הקדושה, וצריך שהלימוד בה יהיה מקשה אחת כלומר שלא יפסוק באמצע לימודו ח"ו לדברים בטלים, כמו שאומרת הגמרא בחגיגה - הקוטפים מלוח עלי שיח שורש רתמים לחמם, כלומר שקוטפים ומפסיקים משני לוחות הברית שהיא התורה על שיחה בטלה ח"ו ומאכילים אותם גחלי רתמים. לכן "מקשה תיעשה המנורה".

ורבנו בחיי כתב ידוע שהנשמה נהנית מהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעידוני ההוד והשמחה. מפני שהיא עצמה באה מן האור הגדול הרוחני ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה אע"פ שהוא גשמי והנשמה אור רוחני זך ופשוט.

וכתב האלשיך הקדוש ועשית "מנורת" הוא האדם שהוא כמנורה מוכן לקבל אור להאיר בעולם הבא על ידי תורה ומצוות ומעשים טובים.

ועל כן המנורה היא ח"י טפחים כמידת אדם בינוני ועם היותו חומר עכור יעשה עצמו יקר וחשוב כזהב כלומר שיהיה טהור מכל סיג לכלוך עוון ואשמה לקבל האור העליון.

מקשה תעשה המנורה - והוא ע"י הקשות שמקיש בקורנס - והוא רמז לקבלת היסורים להתידך ולמרק כל חלאת העוונות, וכולה גוף זהב אחד בלא חתיכות כי היסורים ממרקין מכל גופו של האדם את הזוהמה והפגמים שפגם בעולמות העליונים.

הנה אמרו רבותינו (במסכת בבא בתרא דף כ"ה ע"ב) "הרוצה להחכים ידרים, להעשיר יצפין", ופירש מו"ר הרי"ח הטוב, כי הנה יש במנורה שבעה קנים וכנגד זה התורה היא שבעה ספרים, כי פסוק "יהי בנסוע הארון" הוא ספר בפני עצמו.

והיינו לרמוז כי ע"י עסקם בתורה שהיא שבעה ספרים, יזכו לקבל שפע חכמת התורה מכח מצות הדלקת המנורה, שהיא שבעה קנים שבעה עמודים, וז"ש "חכמות" התורה "בנתה ביתה" של בית ישראל, "חצבה עמודיה שבעה" הם שבעה קנים שבמנורה, וזה שאמר דוד המלך בתהלים

"מזקנים אתבונן" רוצה לאמר מז' קנים שהיא הדלקת המנורה שהיא שבעה קנים אתבונן ואבין בתורה הקדושה, ואקנה חכמה בינה ודעת, יען "כי פקודיך" שהיא התורה שיש בה שבעה ספרים "נצרת".

וכעין זה פירש הרב "זרע בירך" חלק א' בפרשת בהעלותך, משם רבנו האריז"ל שהמנורה כלליה ופרטיה רמז לתורה, וכתב משם הרב הגדול מהר"ר אברהם זלה"ה כי בעבור זה חלקו הטבת הנרות חמשה לבד ושנים לבד כאשר יעריך אב"י משמא דגמרא, שהמנורה רמז לתורה שהם חמשה ספרים, ונחלקו לשבעה ספרים, ועוד שני נרות דבצרוף הם שבעה, דנתלבשה תורה בחמשה חומשי תורה שהם עתה חמשה ספרים, ולעתיד לבוא הם שבעה, דאז הם צירופי שמות הקדש, ולכן הטבת חמשה נרות לבד והשנים לבד, לפי הזמן שהם חמשה ספרים, והטבת שניים כי השניים הם גנוזים עתה בתוכן, ולעתיד לבוא יתגלו.

וממשיך רבנו הרי"ח הטוב וכותב והנה צורת המנורה עצמה מסוגלת להצלחה, דהיינו אם יצייר האדם לפניו צורת המנורה יצליח, לכן שלמה המלך עשה עשר מנורות בהיכל אע"פ שלא היה מדליק בהם אלא במנורה שעשה משה רבנו במשכן, והיינו כי ציור המנורה לבד הוא מסוגל להצלחה, וכיון בזה להמשיך לבית המקדש שפע הצלחה מעשר ספירות ומשם לכל עם ישראל.

הנשמה נקראת נר שנאמר "נר ה' נשמת אדם", התורה והמצות נקראות נר שנאמר "כי נר מצוה ותורה אור", אמר הקב"ה אם אתה משמר את נרי שהיא התורה הקדושה, אני משמר את נרך שהיא הנשמה, וז"ש "בהעלותך את הנרות".

אם אתה רוצה ליתן עילוי לנשמתך הנקראת נר, צריך לקיים "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", שהם שבעה האברים שבאדם, א. שתי עיניים, ב. שתי אזניים, ג. הפה, ד. הידיים, ה. הרגליים, ו. ברית קודש, ז. השיניים, שלא יסורו ממצות ה'.

והנה "נר דולק" גימ' השכינה. ועי' שמדליקים הנרות, אם של שבת ואם של חנוכה ואם של ביהכנ"ס, מאירים את השכינה הקדושה, ומוסיף הארה בנרות של מעלה, וגורם לסילוק הס"מ.

ואמרו רבותינו במסכת שבת (דף כב ע"ב) וז"ל: "מחוץ לפרוכת העדות" וגו', וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, מאי עדות, אמר רב זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים, עד כאן.

וכתב "האור החיים" הקדוש בפרשת בהעלותך על פי הדברים האלה צוה ה' להאיר אל מול פני המנורה, שהוא נר המערבי, להראות כל נר ונר שלא בא אלא בשביל עדות אשר יגיד נר

הפונים אליו כולם להראות נסו. ובדרך רמז ירמוז בשבעה נרות לאומות העולם שהם שבעים אומות, כל אחד ירמוז לכלל העשירי, ורמז כי כולן מאירים לנוכח המערבי שהם ישראל, שהם בחינת המערב כידוע ליודעי חן.

ורמז גם כן שכולן פְּלִים, ונר ישראל לא יכבה, ותמצא שהארת הנרות אינה אלא בלילה, והוא סוד הגלות שנקראת לילה, מה שאין כן בבא זמן הישועה המתייחס לבקר כתיב אתא בקר וגו', יכבה נר האומות וישאר מכללותם נר ישראל שהוא הולך ואור עד נכון היום.

גם רמז במצות "הדלקת הנרות" שיכוין המדליק בהדלקתם שתהיה הארתם למול פני המנורה, שהכל יהיו לצרכי ישראל המתייחס להם שם פנים, כידוע למבינים, עכ"ל.

בעת שהוקם המשכן למטה הוקם המשכן למעלה

וצריך שיהיו ג' קני המנורה מכאן וג' קני המנורה מכאן ופונים אל האמצעי והוא פונה אל עבר פניה שהיא כנגד קדש הקדשים. ואמרו רבותינו ז"ל בעת שהוקם המשכן למטה הוקם המשכן למעלה וכן הוא אומר מכון לשבתך פעלת ה'. וזהו שרמזו הקדוש ברוך הוא למשה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". מדוע לא נאמר בתוכו בלשון יחיד אלא בתוכם? אלא רוצה לומר בעליון ובתחתון. ולא היה יכול ה' לשכון כבוד בבית המקדש למעלה עד שיעשה משכן למטה, אלא אמר ה' אל משה עשו לי מקדש למטה כנגד משכן העליון, אז ושכנתי בתוכם בשני מקדשים שלמעלה ושלמטה. המנורה של מטה כנגד מנורה של מעלה, והמזבח של מטה כנגד מזבח של מעלה. ואמר הקב"ה לאהרן כאשר אתה מדליק את המנורה למטה תדליק גם למעלה לפי שהמנורה של מעלה היא מול מנורה של מטה שם יאירו שבעת הנרות לעולם.

וכמו שכתב בזוהר הקדוש: בא וראה בשעה שכהן גדול מתכוין להדליק נרות למטה, והיה מקריב קטרת סמים בשעה זו, הנרות העליונים מאירים והתקטר הכל יחד, ושמחה נמצאת בכל העולמות זה שכתוב (משלי כז ט) שמן וקטרת ישמח לב.

שבעת קני המנורה מכוונים כנגד שבעת כוכבי הלכת

ובמדרש תנחומא מובא כי שבעת קני המנורה מכוונים כנגד שבעת כוכבי לכת שמשוטטים בכל הארץ. והנה שבעת כוכבי לכת הם נרות ברקיעים ופועלים בשפלים ומנהיגים את העולם השפל הזה שאנחנו נמצאים בו. והנר האמצעי הוא כנגד גלגל חמה שהוא אמצעי לשבעת כוכבי לכת על דרך שצ"ם חנכ"ל, וכן היום הרביעי הוא האמצעי בשבעת הימים ועל כן נבראה החמה ביום הרביעי.

בכל חומש מחמשה חומשי תורה הפסוק הראשון שבו רומז למנורה בבחינת דרך ארץ קדמה לתורה

ספר בראשית: "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" - שבע תיבות כנגד שבעת קני המנורה.

ספר שמות: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו". - אחת עשרה תיבות כנגד אחד עשר כפתורים שבמנורה.

ספר ויקרא: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" - תשע תיבות כנגד תשעה פרחים.

ספר במדבר: "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר". - שבע עשרה תיבות, כנגד י"ז טפחים גובה המנורה.

ספר דברים: "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" וכו'. - כ"ב תיבות כנגד כ"ב גביעים שבמנורה.

והיא הקדמה של כל ספר וספר, בבחי' דרך ארץ קדמה לתורה- לשמור את החושים, וא"כ יש לנו שבעה קנים, י"א כפתורים ט' פרחים כ"ב גביעים, סה"כ מ"ט בחינות המרמזים על ימי העומר שבהם תוקנו ז' מדות שכל אחת כלולה מכולם, הרי סה"כ מ"ט בחי' ושער הנ' הוא חג מתן תורה, אז זוכים לתורה שהיא בחי' מקשה אחת זהב טהור.

משה רבנו עשה מנורה של ז' קנים לכבות אורות של שבעה אומות, שלמה המלך עשה מנורה של שבעים קנים לכבות אורות של שבעים אומות העולם

כתב בספר "ליקוטים מפרדס" בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ויש לדקדק, שהרי היה לו לכתוב יאירו ששת הנרות, אלא יובן בהקדים שבמנורה של משה היו בה שבעה נרות, ושל שלמה היו בה שבעים נרות, כי שלמה שלט בשבעים אומות, ומשה לא עקר אלא שבעה עממין, והענין, כי כל אומה יש לה אור מלמעלה ומלאך מאיר ומשפיע לאומתו וכשישראל מדליקין מלמטה מכבים את אותם הנרות שלמעלה דוגמת שמדליקים הנר התחתון וכבה נר שלמעלה ממנו, וכהאי גוונא בימי משה שלא רצה לכבות אלא רק שבע אומות אמרו הפסוק אל מול פני המנורה העליונה יאירו שבעת הנרות התחתונות והם יכבו את האורות של שבעה עממין אבל בימי שלמה עשה שבעים לכבות את אורן של שבעים אומות, עכ"ל.

והנה שבעים נרות שעשה שלמה המלך ושלט על שבעים אומות וכבה את אורם רמז בפסוק "וזה מעשה המנורה" וזה עולה י"ח, שגבהה של המנורה היה י"ח טפחים "כמראה" גימטריא

גבריאל, מלמד שגבריאל הראה לו למשה דמות המנורה: כן עשה, כ"ן נרות עשה שלמה ב" המנורות: עשה בגימ' שלמה.

למה נסמכה פרשת בהעלותך לענין שלמעלה דכתיב ובבוא משה אל אהל

כתוב בילקוט ראובני: דבר אל אהרן בהעלותך את הנרות, ולמה נסמכה פרשת בהעלותך לענין שלמעלה דכתיב בבוא משה אל אהל מועד ולהלן הוא אומר ובבוא משה לומר לך שאין הקב"ה צריך לאורן של ישראל שהרי משה קרן עור פניו בדברו אתו אלא לזכות את ישראל הרבה להם תורה ומצות, מכאן אמר רבי חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

אמר הקב"ה אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון, תדע כמה חביבה מצות נרות שאף על פי שאין צריך לאורה מכל מקום צוה בהעלותך את הנרות.

והנה עלה זית טרף בפיה לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים שהיו מדליקים נרות בשמן זית אז אבדה פליטת יהודה מן העולם. למה נאמר ויקחו אליך שמן זית לפרשת מועדים, מלמד שהיו ישראל עתידים להתחדש יום טוב להם על עסקי השמן ואיזה זה חנוכה.

"בהעלותך" - ב' מעלות

א. רבנו יוסף חיים ע"ה אומר: "בהעלותך" - ב' מעלות שצריך האדם לדעת ולזכור תמיד, דבר אחד: שהכל הוא מאת ה' יתברך וכל מה שנעשה זה בהשגחת ה', וכמו המעשה המובא בגמ' (חולין דף ס'). בבת המלך שאמרה לרבי יהושע בן חנניה: כתוב (תהילים ק"ד ג') "המקרה במים עליותיו" א"כ אלקיכם נגר הוא, תתפלל אליו שיעשה לי פלך שטווין בו חוטים, התפלל עליה ונעשתה מצורעת, והיה מנהג באותו מקום שמי שיש לו צרעת יושב בשוק עם פלך וטווה חוטים כדי שאנשים יראו אותו ויבקשו עליו רחמים, אחרי כמה ימים עבר שם רבי יהושע ושאל אותה האם הפלך טוב?! אמרה לו תגיד לאלוה שלכם שיקח את זה בחזרה, אמר לה רבי יהושע בן חנניה: המדה של הקב"ה שהוא רק נותן ולא לוקח בחזרה, ומה הרמז בזה? אלא הפלך הוא עגול, והפלך מסתובב ע"י שאחד מסובב אותו, והיא אמרה לו אני רוצה סימן מובהק שהקב"ה הוא המסובב את הכל כמו הפלך הזה שהאדם מסובב אותו, לכן התפלל עליה ונעשתה מצורעת, ואיך יתכן שבת הקיסר תהיה מצורעת הרי משגיחים עליה בכל הזהירות ממאכלים לא טובים, ויש לה רופא מיוחד של המלך, ואיך נהייתה מצורעת? אז הבינה שהכל מאת ה', והוא משגיח על כל העולם ומסבב את הסיבות וע"פ גזירתו באה הצרעת על בת המלך.

והדבר השני: שצריך שיהיה אהבה ואחוה בין כל ישראל כאילו כולם אחד וזה מביא את העלייה כשכולם באחדות אחת.

וז"ש "בהעלותך" ב-העלותך, שתי מעלות צריך לדעת, דבר ראשון: "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", "פני המנורה" זה הקב"ה - המנורה הגדולה שהיא האור שנותנת אור לכל הנשמות, "יאירו שבעת הנרות" - זה שבעת ימי השבוע שכל חיותם זה מהקב"ה, ודבר שני: "מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא" ישכמו קניה כפתוריה ופרחיה הכל ממקשה אחת כך עם ישראל צריכים להיות מקשה ובאחדות אחת ובזה הם מתעלים.

ב. ואם נתבונן נראה שהקב"ה הטביע בעצם הבריאה שכל אחד צריך לשני ואיש את רעהו יעזורו, כל אחד יש לו דבר אחר והוא עוזר עם זה לכולם וכך יש לכולם מהכל, ואפילו העשיר לפעמים נצרך לעני, ויש ע"ז משל לאחד שהלך עם בנו לעיר דרך המדבר, הבן שלו היה עדיין קטן וקשה לו ללכת דרך ארוכה כ"כ אז אביו הרים אותו על כתפו והלך אתו, כשהגיעו לעיר כבר היה מאוחר ושומר העיר נעל את השערים, האיש הזה הלך סביב לחומה ולא מצא פתח להכנס עד שראה במקום אחד חור קטן אבל הוא לא יכל להכנס משם, אמר לבנו תראה עד עכשיו אני הולכתי אותך אבל עכשיו אני לא יכול לעשות כלום אבל אתה יכול לעזור לי - תכנס בפתח הקטן הזה ותראה בפנים מונח המפתח של השער ותפתח לי את הדלת, א"כ כעת האבא ראה שלא רק הקטן צריך את הגדול אלא הגדול צריך ג"כ את הקטן, ולכן צריכים לחיות יחד באהבה ואחוה שלום ורעות שכל אחד צריך לשני וכל אחד משלים את השני, וכולם יחד הם מקשה אחת. (דרש יהודה)

ישראל חייבים להדליק אור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהם כמקדש

כתוב במדרש הגדול: על כן באורים כבדו ה' (ישעיה כד' טו') מלמד שישאל חייבים להדליק אור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהם כמקדש, שנאמר ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל י"א ט"ז) מה המקדש לא היה הנר נכבה בו כן עם ישראל חייבין להדליק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, לפיכך הקב"ה מזהיר למשה שיוהיר את אהרן על פרשת הנרות.

בהעלתך כדי לזכותך

כשהשלים משה המשכן והעמידו, מיד הבהיק אור גדול והוא אור השכינה, נתבייש אהרן ואמר אני לא יכולתי להסתכל באור, אמר לו הקב"ה בהעלתך כדי לזכותך.

"אל מול פני המנורה" (ח, ב)

מנורה בדרום שולחן בצפון

בדרך העולם שהשמש הירח והכוכבים אור בדרום, ומקום הישוב לצד צפון, כן האדם צריך להדמות לזו המנורה הנרות שבבית בדרום וכנגדו השולחן בצפון שכל מעדני עולם נמצאים בו.

"ויעש פן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרתיך כאשר צוה ה' את משה" (ח, ג)

אהרן בכוונת המנורה, משך את אותו האור הגנוז - לבית המקדש

ופירש"י "ויעשה כן אהרן" מלמד שלא שינה. וידועה קושית המפרשים מה חידוש הוא זה. פשיטא וכי סלקא דעתך שאהרן ישנה מציווי של הקב"ה.

אלא פי' בספר "הנוכת התורה" דהנה איתא במדרש על הפסוק, "על כן לא יקומו רשעים במשפט" וגו'. אמר הקב"ה לרשעים אני אמרתי כן, ואתם לא אמרתם כן, "על כן לא יקומו רשעים במשפט". ומדרש פליאה הוא, אלא דיודעים דברי המדרש שבכל מעשה הבריאה בכל ששת הימים נאמר "ויהי כן", ואילו אצל בריאת האור, לא נאמר "ויהי כן", והטעם כיון שאין ראוי לתת את האור הגדול לרשעים לכן עמד הקב"ה וגנוז לצדיקים, וזו כוונת המדרש, אמר הקב"ה אני אמרתי כן. אני רציתי להוריד את האור לעוה"ז, ולכתוב בתורה ויהיה כן גם ביום הראשון בבריאת האור. אבל אתם הרשעים אמרתם לא כן, ובגללכם גזנתי את האור, "על כן לא יקומו רשעים במשפט".

והנה כתוב בספרי המקובלים, שאהרן בכוונת המנורה, משך את אותו האור הגנוז - לבית המקדש.

א"כ אהרן גרם שלא יהיה הבדל בין כל ימי בראשית שנאמר בהם "ויהי כן" לבין יום הראשון בבריאת האור שגם על זה שייך לומר ויהי כן. כי עכשיו נעשה רצון ה', שירד אותו האור לעולם. ולפי זה דברי רש"י הפלא ופלא - "מלמד שלא שינה". פירוש, "ויעש כן" - אהרן - כיון שגרם אהרן לעשות "כן" שיהיה "ויהי כן" גם ביום הראשון, א"כ מלמד "שלא שינה" - את יום הראשון - מכל הימים, ובכולן נאמר "ויהי כן".

אהרן אף שהיה דבוק במחשבתו באלוקיו ובהתלהבות גדולה, עם זאת לא שינה ועשה הכל בסדר נכון ולא שינה

ויעש כן אהרן - להגיד שבחו של אהרן, שלא שינה (רש"י, על פי ספרי)

אחת התמיהות הנודעות בפרשיות התורה, היא על דברי הספרי שהביא רש"י: איזה שבח הוא לאהרן, וכי מי העלה על דעתו שאהרן הכהן ישנה, ולו במשהו, מציווי הקב"ה.

ידוע, מה שהיה אצל איש האלוקים, הגאון רבי לוי יצחק מברדיטשוב, שבשעת קיום מצות הבורא, מרוב התלהבות ושמחה, היה רוקד ומדלג ויוצא מן ההרגשה באותה שעה, וכל מחשבתו דבוקה היתה בחי העולמים, וסיים ה"שר שלום" מבעלזא, שאם היו מצווים להבארדיטשובער להדליק את המנורה, בודאי היה שופך השמן אילך ואילך על הארץ, מרוב התלהבות....

אבל אהרן, אף שהיה דבוק במחשבתו באלוקיו ובהתלהבות גדולה, עם זאת לא שינה ועשה הכל בסדר נכון ולא שינה, וזהו שאמר הספרי: ויעש כן אהרן - מלמד שלא שינה.

ברש"י, להגיד שבחו של אהרן וכמו שמסופר על הגאון רבי שלמה לניאדו זצ"ל, אב בית הדין בארם צובא ובעל ספר "בית דינו של שלמה", חברו של מרן החיד"א, שהיה רגיל לעבור לפני התיבה בראש השנה וכן לתקוע בשופר. כשהגיע לזקנה ולא היה לו את הכח לתקוע, אמר לגבאים שבנו רבי אפרים יהיה שליח ציבור ויתקע בשופר, וכן היה. בנו רבי אפרים תקע בשופר, ור' שלמה עשה מנין בביתו. לאחר התפילה באו גבאי בית הכנסת לבקר את ר' שלמה והבין מהם שבנו רבי אפרים טעה מעט בתקיעות. שאל אותו אביו לפשר הדבר, והשיב לו בנו שכאשר קרא את ה"יה רצון" שם נאמר "ושלח מלאכיה הממונים על התקיעות", פתאום עפו לפניו שני מלאכים ואכן התרגש ונבהל. אמר לו אביו, פלא עליך, הרי אתה הזמנת אותם ואתה פוחד מהם, ולפי זה מובן שבחו של אהרן שלא שינה שלמרות שאהרן ראה את המלאכים העליונים שמדליקין המנורה והייתה לו התלהבות גדולה בכל זאת לא שינה.

"וזה מעשה המנרה" (ח, ד)

כיון ששער החמשים לא ניתן למשה, על כן נתקשה בעשיית גוף המנורה

ברש"י, "וזה מעשה המנורה" שהראוהו הקב"ה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה, וקשה למה נתקשה משה דווקא במעשה המנורה. י"ל כידוע כי המנורה מרמזת על אור החכמה כדאיתא (ב"ב כה:): אמר רבי יצחק הרוצה שיחכים ידרים, ושיעשיר יצפין, וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום, והנה איתא (ראש השנה כא:): חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר "ותחסרהו מעט מאלהים", הנה החמשים שערי בינה מרומזים במנורה שהיא מרמזת על החכמה באופן הזה, למנורה היו שבעה קנים, אחד עשר כפתורים, תשעה פרחים, ועשרים ושנים גביעים, סך הכל ארבעים ותשעה כנגד מ"ט שערי חכמה שנתגלו למשה, וגוף המנורה הוא כנגד שער החמשים, וכיון ששער החמשים לא ניתן למשה, על כן נתקשה בעשיית גוף המנורה. (הגר"א).

משה רבנו נתקשה בסודותיה של צורת המנורה שמכוונים כנגד סדרי העולמות העליונים

שהראהו הקב"ה באצבע, לפי שנתקשה בה, לכך נאמר וזה, משה רבנו אדון הנביאים, התקשה בעשית המנורה, ברם ודאי אין לומר כי נתקשה משה בעשית המנורה כפשוטה, אלא יש לפרש שנתקשה משה בסודותיה ובשורש טעמיה, כידוע, כל מעשה המשכן וצורתו היו מכוונים כנגד סדרי כל העולמות העליונים, והנה משה רבנו אדון הנביאים ידע את טעמו וסודו של כל מעשה המשכן זולת מעשה המנורה. ולפי זה מתבארים דברי המדרש, זעזע את העולם והראה לו מעשה המנורה, הנה כי כן, אילו היה הפירוש שמשה נתקשה באופן עשייתה ממש, לשם מה הוצרך העולם להזדעזע, אלא ודאי יש לפרש ולומר כי גילה לו הקב"ה למשה סודותיו של מעשה המנורה, המכוונים כנגד העולמות העליונים, ועל כן נודעזע העולם.

בהעלותך את הנרות, רמז לחינוך הבנים שהם הנרות של ההורים, כלומר, ילמודם בתלמודי תורה ובישיבות שיהיו למאורות

כתב בספר "קול יהודה" למרן מו"ר רבי יהודה צדקה ראש הישיבה זצוק"ל, בהעלותך את הנרות, רמז לחינוך הבנים שהם הם הנרות של ההורים, אם רוצים וחיבים להעלות אותם אל מול פני המנורה, יאירו, כלומר, ילמודם בתלמודי תורה ובישיבות שיהיו למאורות, ואז יאירו בעולם הזה, וזה תפקידו של כל יהודי להעביר את תורת ישראל לבניו אחריו, כמבואר בתהלים (עח א') "משכיל לאסף האזינה עמי תורתו הטו אוזנכם לאמרי פי, לא נכחד מבניהם לדור אחרון ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם, למען ידעו דור אחרון בנים יולדו ויספרו לבניהם", הנה המזמור הזה מלמד אותנו מה תפקידו של כל יהודי, כלומר התורה ניתנה לישראל למען יספרו לבניהם ויחנכו על דרך התורה וכל יהודי שאינו מקיים זאת הרי הוא מועל בתפקידו בתור אב, וכן הוא בקריאת שמע, ולמדתם אותם את בניכם לדבר בס, ואחרי זה אומר למען ירבו ימיכם, רש"י מפרש מכלל הן אתה שומע לאו ה' ישמרנו.

סוד מזמור למנצה שנוהגים לקוראו בצורת המנורה

כתב מו"ר השמן ששון (על שעה"כ דרוש ה' מדרושי העומר אות כ"ג): מצאתי כתוב בכתב יד במנורה של בית כנסת בקהילתנו ק"ק חסידים בית אל תכב"ץ ז"ל: איתא בספר חסידים שהראה הקב"ה למשה רבנו ע"ה את המנורה על טס של זהב וכתב שם מי שרואה את המנורה בכל יום ומכוין בה מעלה עליו כאילו הדליקה ומובטח לו שהוא בן עולם הבא.

המקור הראשון לזה הוא מהראשונים: הרוקח כתב: "הרואה אותו תמיד מצויר בצורת המנורה ימצא חן וחסד בעיני אלהים ואדם והאומרו בכל יום קודם הנץ החמה לא יקרה לו מקרה רע

וכו'. הובא בפסקי תשובות סימן א' אות ח'. ובפתח הדביר סי' רל"ד כתב שהמנהג לאומרה קודם תפילת שחרית, דשחרית נגד זריקת דם התמיד ולפני כן היה זמן הטבת המנורה והדלקתה. וראיתי לנכון להביא לפני הקורא הנעים מה שכתב מו"ר החכם השלם רבנו שלמה לורי"א בעל "ים של שלמה" דברים נפלאים שכתב על למנצח בצורת המנורה וז"ל:

מזמור למנצח בצורת המנורה, רומז לעניינים גדולים, ויש בו סגולות רבות, והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור, כתוב ומצוייר במגיניו בצורת מנורה, כשהיה יוצא למלחמה, והיה נוצח אותם, ונופלים לפניו אויביו.

ואמרו חכמים בעלי הקבלה, כל מי שיראה זה המזמור בכל יום מצוייר בצורת מנורה, ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ואם הוא מצוייר על ארון הקודש יגן בעד גזירה רעה לקהל.

ואמרו חכמים בעלי הקבלה שהקב"ה הראה לדוד המלך ע"ה ברוח הקודש המזמור כתוב באותיות של זהב מופז עשוי בצורת מנורה, וכן הראה אותו למשה רבנו ע"ה דכתיב "כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה".

ואמרו חכמים ז"ל, כל מי שמתפלל זה המזמור במנורה בכל יום בהנץ החמה לא תקרה לו שום גזירה רעה, ויהיה חשוב לפני הקב"ה כאלו הוא מדליק נרות בבית המקדש, ויהיה מובטח שהוא בן עולם הבא.

וכל האומר אותו אחר ברכת כהנים בבוקר, בשבעה שבועות של ימי הספירה, לא יקרה לו שום נזק בכל השנה כולה ויהיה מצליח במעשיו. ועיין למופת הדור בחזון עובדיה הלכות יו"ט דף רל"ו למטה בעיונים שאין הכוונה על "ברכת כהנים" בשעה שנושאים כפיהם לברך את ישראל אלא לאחר ברכת כהנים שלאחר ברכות השחר ע"כ. ועיין במועד לכל חי סימן ה' אות כ"א שכתב לאמרו "בשעת" ברכת כהנים והוא מסוגל להצלחה, והביא בספר הגדת "אורח חיים" למו"ר הבא"ח בסופו. ובה המזמור תמצא שבעה ענינים נגד שבעת הקנים שיש במנורה, והם: חנינה, ברכה, אור, ישועה, הודאה, שמחה, רננה, שכל אלו הענינים עתידיים להיות לישראל. וכמו כן כל הקורא אותם בכוונה שיכיון בו, וכל ההולך בדרך יאמר אותו שבע פעמים ויכוין כי ילך לשלום ולהצלחה.

זה המזמור עשה דוד המלך ע"ה ויש בו סודות ורמזים גדולים ונפלאים והוא עשוי בצורת מנורה. והם שלשה פסוקים ראשונים בצד ימין והפסוק ישמחו וירננו באמצע. ושלשה פסוקים אחרונים בצד שמאל. והם שבעה פסוקים כנגד שבעת קני המנורה. והקנה האמצעי הוא גוף המנורה. שנאמר שלשה קני מנורה מצדה האחד ושלשה קני מנורה מצדה השני. והפסוק הראשון שהוא למנצח בנגינות אינו מן המנין אלא הוא שם המזמור והם שמות קדושים מן הקב"ה והם כתובים על כל

אחד ואחד משבעת קני המנורה והם ג' אותיות על כל קנה וקנה מן ששה קני המנורה וב' אותיות על קנה האמצעי.

והז' פסוקים מן המזמור הזה, דע כי הז' פסוקים מן המזמור הזה רומזים לששה קצות העולם שהם מזרח מערב צפון דרום שמים וארץ, והקב"ה הוא אדון ומלך על כל - הוא רומז לקנה האמצעי שהוא גוף המנורה. וזה הפסוק רומז ליום השביעי שהוא שבת ומעלתו וקדושתו הוא על ו' ימי המעשה. והוא סוד עץ החיים אשר בתוך הגן ר"ל באמצע הגן, ומזה הקנה האמצעי היה בא שפע שמן לכל הנרות שעל קני המנורה, וזה הנר מקנה האמצעי היה מאיר ונותן אור גדול יותר מכל הששה נרות שעל ו' קני המנורה. כמו כן רומז להקב"ה שממנו בא האור והברכות וההצלחות לכל העולם. וכמו כן ארץ ישראל הוא קנה האמצעי וירושלים הוא הנר מן הקנה האמצעי ובית המקדש הוא האור המתפשט ומתנוצץ. וירושלים של מעלה מכוונת נגד ירושלים של מטה דכתיב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. ובירושלים של מעלה שער השמים ובית המקדש וכסא הכבוד. ומזה הקנה האמצעי. שהוא ארץ ישראל ישפיעו ממנו הברכות והצלחות והתנועות לכל הארצות משה אקלימים שיש בעולם. ולפיכך אמר הנביא (יחזקאל כ, ו) "צבי היא לכל הארצות" וממנו מוצצות ומתפרנסות כל הארצות שבעולם כמו שמוצץ הילד חלב אמו, כי א"י היא האם ושורש ועמוד החזק באמצע העולם שעליה נשענין כל ז' האקלימים מן העולם וממנו מתפרנסים ומקבלים שפע הברכות והצלחות והתנועות לכל הארצות בצינורות. ובה הענין תבין סוד קדושת יום השבת.

בשעה"ב (דף יד ע"ב) כתב, תאמר בכל יום אחר תפלת ערבית ומנחה ושחרית אחר העמידה קודם אלהי נצור מזמור (תהלים ס"ז) והוא למנצח בנגינות מזמור שיר, אלהים יחנונו וגו' ויכוין שיש בו שבעה פסוקים זולת פסוק ראשון ויש בו מ"ט תיבות וכוונתם במזמור נרמזה בכוונת העומר. ועוד יכוין כי ראשי תיבות שלשת הפסוקים הראשונים הם אל"י,

וראשי תיבות וסופי תיבות פסוק האמצעי הם י"ה,

וראשי תיבות שלשה פסוקים האחרונים הם יא"י כמנין שם אהי"ה,

וסופי תיבות שלשה פסוקים הראשונים הם הכ"ם כמנין שם אדני"י,

וסופי תיבות שלשה פסוקים האחרונים הם מו"ץ כמנין קול.

הרי נתבאר כי שבעה פסוקים הנוכרים ראשי תיבות הוא אלי ייא"י ועולה כמנין שם ע"ב, וסופי תיבות כל הששה פסוקים זולת פסוק האמצעי הם גימטריא קול אדני, וראשי תיבות וסופי תיבות פסוק האמצעי הוא י"ה, נמצא קול אדני י"ה ע"ב.

גם תכוין כי מספר כל האותיות של זה המזמור הוא ר"ו אותיות שבשם ע"ב הנזכר, ע"כ.

עוד עיין בשעהכ"ו דרוש י"א דספירת העומר דף פ"ו טור ב' שכתב רבנו האריז"ל וז"ל: גם ראיתי למוז"ל מקפיד וזהיר מאד לומר אחר ספירת העומר מזמור אלהים יחננו כו' כולו מעומד ולכוין בכל יום ויום מן המ"ט ימים בתי' א' ממ"ט תי' שיש בזה המזמור. גם יכוין באות א' ממ"ט אותיות שיש בפסוק ישמחו וירננו כו' וזה מספר אותיות המ"ט של הפ' ישמחו כו' כדי שלא תטעה בהם תיבת לאמים חסר ו' תשפוט מלא ו' תי' מישור מלא ו'. עכ"ל.

וכן בשעהכ"ו דרוש א' דתיקון חצות דף נ"ח ע"ג וז"ל: והענין הוא כי אחר אשר השכינה תערוג כאיל כו' וענה אותה במזמור יענך ה' ביום צרה אז אנו שואלים על עצמנו אלהים יחננו ויברכנו לנו אנו ישראל התחתונים. ודע שבימי העומר תכוין בכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות מן הנוגעים ומיוחדים לאותה הלילה כנו' בדרוש ס"ה וע"ש.. עכ"ל.

ובשער היחודים בתיקון המגפה (פי"ג דף ח"י) כתב: ר"ת כל הז' פסוקים גימ' ע"ב, וכל האותיות שבמזמור זה הם ר"ו, ע"ב ור"ו גימ' רפ"ח ניצוצין שירדו במאנין תבירין שמהם באים הקלי' והעונש, לפיכך יכוין ד' פעמים ע"ב כיצד וכו' הרי ד' פעמים ע"ב שגימ' רפ"ח להמתיק רפ"ח ניצוצין, עכ"ל. (ועי' במשנת חסידים בתיקון המגיפה שאחרי יום ד' דף ק"ב ע"ב פ"ג סעיף ג-ד (דברי יעקב)).

כתב מו"ר החיד"א בציפורן שמיר (סימן ב' אוה ח"י) וז"ל: מה מאד הפליגו באמירת למנצח בנגינות בציור המנורה וכתבו ז"ל ששכרה רב ועצום וכו' ולפחות לעשות נחת רוח ליוצרנו נאמר אותו ככוונה בציור מנורה כתוב על קלף צבי עכ"ד. והרב כה"ח פלאגי' (סימן י"ב אות י"ד) הפליג בשבח האומרה מתוך קלף והביא דברי החיד"א בספרו מדבר קדמות וז"ל: בספר מנורת זהב (כתב) דלדוד המלך עליו השלום הראהו הקב"ה ברוח הקודש מזמור בנגינות אלהים יחננו כתוב על טס של זהב מופז עשוי בצורת מנורה וכן הראה אותו למשה רבנו ע"ה והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור כתוב ומצויר וחקוק במגיניו בטס של זהב בצורת מנורה כשהיה יוצא למלחמה והיה מכוין סודו והיה נוצח אותם ואויביו נופלים לפניו. ועיין שם סודות ונפלאות הרמוזים במזמור זה. ובכן אנן יתמי דיתמי דלא בינת אדם לנו ראוי לכוין לדעתם של משה רבנו ע"ה ודוד המלך ע"ה וכל הקדושים עמו דהוו ידעי עומקן של דברים סוד ה' ליראיו. עכ"ל.

עוד ראיתי להרב החסיד שמן ששון (שם) שכתב סגולותיה של המנורה הכתובה על קלף ומנאן אחת לאחת וז"ל:

(א) כל מי שיאמר מזמור זה בכל יום בצורת המנורה ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

(ב) אם יצייר בבית הכנסת על ארון הקודש יגן על כל צרה שלא תבוא על ק"ק.

ג) מי שאומרה בכל יום בהנין החמה לא יקרה לו מקרה רע.

ד) האומרה בכל יום ז' פעמים כאילו מקבל פני שכינה ואל יחסר מזונו.

ה) דוד המלך ע"ה כתבו על טס של זהב והיה מוליכו למלחמה ונוצח אויביו.

ז) האומרו בכל יום בימי העומר אחר ברכת כהנים לא יקרה לו שום נזק בכל השנה לפי שיש בו ז' פסוקים ומ"ט תיבות ובפסוק "ישמחו" יש בו מ"ט אותיות כנגד ימי שבוע העומר.

ז) כל האומרו בכל יום ז' פעמים כשיוצא לדרך ילך לשלום. ובעת מגפת הדבר ח"ו טוב לכתוב על גבי מגורה פסוק "ה' זכרנו יברך" וכו' עד "שמים וארץ", ועיין להרב החיד"א שעיקר המגורה היא שתהיה כתובה על קלף.

בספר עקידת יצחק לרבנו יצחק עראמה ז"ל (פרשת אמור) כתב, סוד הכתוב הזה וצורך הענינים המיוחסים אל השמאל לסיוע פעולות הימין, וצורתם ותבניתם, צוירו ונרשמו במזמור נכבד ומעולה, היה המנהג לאומרו בימי הספירה. והוא אלקים יחנונו ויברכנו וגומר (תהלים ס"ז), שבא בקבלה שהיה מצויר במגן דוד כדמות מגורה. שלשה קני מגורה מצדה האחד, והם שלשה פסוקים רצופים אלקים יחנונו. לדעת בארץ. יודוך עמים. ושלשה קני מגורה מצדה השני, והם, יודוך עמים. ארץ נתנה יכולה. יברכנו אלקים. והקנה האמצעי, הוא פסוק ישמחו וירננו לאומים, העומד באמצע, כי הוא ארוך מכולם, כמשפט הקנה האמצעי. והנה יש בשבעה הקנים מ"ט תיבות, כמספר ימי הספירה. כמו שמספר הפסוקים הנוכרים היו על מספר שבתותיה.

בספר בן איש חי למו"ר יוסף חיים זצ"ל (שנה ראשונה פרשת ויגש ד'), כתב, טוב לומר מזמור אלקים יחנונו ויברכנו, בצורת המגורה. ובציור ההשכלה בלבד סגי, אם אין ציור מונח לפניו. ובספרו עוד יוסף חי (פרשת ויגש אות ג'), כתב, כשאומר למנצח בנגינות מזמור שיר, המצויר בצורת המגורה על קלף או על ניר, יזקוף את הציור של המגורה שמסתכל בו, כדי שיהיה הציור זקוף לפניו, כדמיון המגורה שהיתה זקופה ועומדת בהיכל, ולא יניח הציור מושכב ושטוח לפניו.

בסידור שער השמים, של השל"ה, לפני התפילה, כתב: מצאתי כתוב שיש לומר זה המזמור בצורת המגורה. ויועיל כוונתו לכמה דברים טובים, כי יש בו סודות גדולים, ובפרט בלילי הספירה.

וכתב בספר אבודרהם דהמזמור למנצח בנגינות מזמור שיר אלקים יחנונו וגו'. נקרא מזמור המגורה. והקורא אותו בכל יום נחשב כמדליק המגורה הטהורה בבית המקדש, וכאילו מקביל פני שכינה. כי תמצא בו שבעה פסוקים, כנגד שבעה קני המגורה. וגם יש בה מ"ט תיבות, כנגד מנין הגביעים והכפתורים והפרחים והנרות, שבשבעה קני המגורה, שעולין למנין מ"ט. כיצד, גביעים כ"ב.

פרחים ט'. כפתורים י"ב. נרות ז'. סך הכל מ"ט. ופסוק ראשון יש בו ד' תיבות, כנגד מלקחיה תרי ומחתותיה תרי, עד כאן לשונו. ועיין מה שכתב (הרב המחבר בהלכות ספירת העומר בשם אגרות הרמב"ם) דכל האומרו בצורת המנורה בכל יום בהנץ החמה, לא יקרה לו שום מקרה רע, וחשוב כאילו הדליק הנרות בבית המקדש, עד כאן לשונו. וזה לשון (הש"ץ דרח"צ ע"ד): מצאתי כתוב בשם אגרת הרמב"ן, דכל ימי העומר כשאומרים ברכת כהנים, אם יאמר היחיד מזמור זה יצליח במעשיו, ואם יסתכל בצורת המנורה שבו, לא יהא ניזוק כל היום. ומסיים, וטוב לאומרו בכל יום, וכל האומרו בצורת המנורה בכל יום בהנץ החמה, לא יקרה לו שום מקרה רע, וחשוב כאילו הדליק את הנרות בבית המקדש, עד כאן לשונו.

ועיין במגלה עמוקות פרשת בהעלותך, שהקשה דלפי הפירוש השני של רש"י היה צריך לכתוב בעלותך, וה' יתירה היא. ותירץ שמרמוז על החלונות של בית המקדש שרחבים מבפנים וצרים מבחוץ, ופירש רבנו בחיי שזה כצורת אריה רחב למטה וקצר למעלה, וה' גם כן צורת אריה שרחבה למטה פתח רחב, ולמעלה פתח קצר. ולכן נקרא בית המקדש אריא-ל, ולכן במזמור (תהלים ס"ז) למנצח בנגינות מזמור שיר, שהיתה מצויירת כמין מנורה, יש בה אותיות מנין ארי-ה. עד כאן לשונו. ומכאן מעלת המזמור הלוה.

וראה מה שכתב בספר אגרא דפרקא בענין מזמור זה, וזה לשונו. בכוונה למנצח בנגינות, מקובל בידינו, שעל מגינו של דוד היתה מצויירת צורת המנורה (עיין בספר תורת העולה למרן מהרמ"א זצ"ל) ונ"ל, דהנה סוד המנורה, ה"ס נו"ק דזעיר רחל (מלכו"ת בית דוד, ח' נרותיה הם בנין גופני מה"ג המתפשטים בה' קצוות מחסד עד הוד ונכללים ביסודה, ואחר כך במלכותא כידוע מכתבי מרן). והנה מגינו של דוד להגביר הגבורות על אויבי ישראל היה בשביל זה מצויירת עליו צורת המנורה, וזה שאמר דוד, (תהלים יח, כט-ל) כי אתה ה' תאיר נרי וגו' בך ארוץ גודר וגו'. ומעתה תתבונן כשגברה יד בית חשמונאי, נעשה נס במנורה והושם זכרון לדורות, להגביר הגבורות על אויבינו, והדלקה עושה מצוה להאיר אורותינו, כי אורות הם החסדים אשר יאירו לנו, ודי בזה הערה למבין. ותתבונן מעתה, אשר מקובל בידינו לומר מזמור ס"ז, אלקים יחננו וגו' בכל גוים ישועתך וגו', בצורת המנורה דייקא.

ועיין בספר לשון חכמים למו"ר הרי"ח הטוב שסידר תפילה מיוחדת ויפה לומר כשאומר מזמור למנצח:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲשֶׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ וְחַסְדֶיךָ וְלְמַעַן הַמְּזֹמָר הַזֶּה וּפְסוּקוֹ וְתַבּוֹתָיו, וּנְקֻדּוֹתָיו, וּטְעָמָיו וְסוּדוֹתָיו, וְלְמַעַן שְׂמוֹתֶיךָ הַקְּדוּשִׁים הַרְמוּזִים בוֹ, שֶׁתַּחֲוֶם

ותחמל ויתרחם עלי ותשלח לי ברכה והצלחה בכל מעשי ובכל עסקי ותצליחני בכל מחשבותי ודבורי, ובכל אשר אשוב ואדבר ואעשה אצליח, ותקיים על ידי מקרא שפתוב והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח, אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּא ה' הצליחה נָּא ותקיים בנו מקרא שפתוב ותיפי במאד מאוד ותצליחי למלוכה:

אָנָּא ה' תהי אונך קשבת אל עבדך והצליחה נא לעבדך, ולמען שם הקדוש הרמוז בר"ת יאר פניו אתנו ולמען שם הקדוש הרמוז בר"ת אתנו סלה לדעת תחנני שפע ברכה והצלחה ופרנסה טובה וכלכלה, ולמען חכמה העליונה הרמוזה במספר ר"ת ארץ נתנה יכולה יברכנו אלהים אלהינו, תשפיע לי שפע חכמה ובינה ודעת, ותחכמני בתורתך, ותצליחני בלמוד פשטים ורמזים ודרושים וסודות תורתך הקדושה, ואחפים להבין כל הלכה והלכה לאמתותה של תורה:

אָנָּא ה', למען ס"ת ארץ נתנה יכולה יברכנו אלהים אלהינו, שיעולה מספר עין טובה, תשגיח עלי אני עבדך (זכיר שמו ושם אמו) בעין טובה העליונה ואתברך תמיד מעו פקיעה, עין העליונה, עין קדושה, עין אשר השומרת הכל, וכפתוב בן פרת יוסף בן פרת עלי עין, הנה עין ה' אל יראיו, בית יעקב לכו ונלכה באור ה':

וַיֹּצִיאֵם בְּכֶסֶף זָהָב (יכיון כס"ה בפ"ו) וְאִין בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל:

וַתַּעֲדֵי זָהָב וְכֶסֶף (יכיון כס"ה בפ"ו) וּמִלְכוּשְׁךָ שֵׁשׁ וּמִשֵּׁי וּרְקִמָּה סֹלֶת וְדִבְשׁ וְשִׁמּוֹן אֲכָלָת. ותיפי במאד מאוד ותצליחי למלוכה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵי אֲבוֹתֵינוּ שְׂתַעֲשֶׂה לְמַעַן שְׂמֶךָ הַגָּדוֹל וְלְמַעַן קְדוּשַׁת פְּסוּקִים אֱלוֹ שְׁקִירֵי לְפָנֶיךָ וְשִׁמוֹת הַקְּדוֹשׁ הַרְמוּזִים בָּהֶם (יכיון כס"ה בפ"ו) : ותשפיע לי שפע הצלחה בכל מעשי ובכל עסקי ומשא ומתן שלי, ויהיו כל נכסי מצלחים ומברכים תמיד, וכל אשר אעשה אתה ה' תצליח בידי, ותקיים בי מקרא שפתוב כי אז תצליח את דרכיך ואז תשפיל. ולמען שם הקדוש הרמוז בר"ת הוא ישלח מלאכו לפניך (הימ"ל) תפתח לי שערי הצלחה, ובכל אשר אפנה אשפיל ואצליח, ותקיים בי מקרא שפתוב על ידי דוד עבדך והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח. אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּא ה' הצליחה נָּא.

יְהִיו לְרַצוֹן אֲמָרֵי פִי וְהִגְיוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ, ה' צוּרִי וְגֹאֲלִי:

מעלת לימוד התורה

"דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" ידוע מ"ש חז"ל כי הרוצה להחכים ידרים והרוצה להעשיר יצפין, כי המנורה בדרום היא סמל

לחכמת התורה, והשולחן בצפון - הוא רמז לפרנסה. וכתבו המפרשים ברמז עה"פ "שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני" כי הנה אדם העומד ופניו למזרח נמצא כי המנורה בימינו והשולחן בשמאלו, וזה שאמר שמאלו - הרומז לפרנסה - תחת לראשי, ככרית שרק לפעמים תחת ראשי, וכן הפרנסה צריכה להיות רק טפל. וימינו הרומז לתורה - תחבקני תמיד כי היא העיקר.

להעלות נר תמיד - שצריך שתהיה השלהבת עולה מאליה, פי' אנחנו צריכים ללמוד הרבה על חשיבות התורה עד שנתלהב ונדרוף אחריה ועי"ז גם בנינו יעסקו בתורה, כי האדם עצמו הוא הדוגמא האישית לבניו, והוא בבחינת הנר האמצעי שבמנורה שאליו נוטים שאר הנרות שהם בניו ויונקים ממנו. וכמ"ש רבנו האוה"ח הקדוש ב"פ כי תבא עה"פ "ושמחת בכל הטוב" וז"ל: ירמוז במאמר בכל הטוב כאמרם ז"ל ואין טוב אלא תורה שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם.

הנרות אותיות - תורה נ', שהתורה שניתנה לנו ביום החמשים על ידה זוכה לחמשים שערי בינה.

מעשה הבריאה תלוי בלימוד התורה

ויהי ערב ויהי בקר יום הששי - כתב רש"י הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה הקב"ה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר יום הששי, כולם תלויים ועומדים עד יום ששי בסיון המוכן למתן תורה ע"כ.

וכן איתא בגמ' (ע"ז ג.) מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את התורה מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו שנאמר "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת" (ירמיה לג) פרש"י אם לא בריתי - אם לא בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה והיינו התורה דכתיב "והגית בו יומם ולילה" וכתיב "אלה דברי הברית" ע"כ.

נשמת כל העולמות

נמצא א"כ, שאם אין תורה אין עולם, כלומר התורה היא הנשמה של כל העולמות ובלעדיה העולם כגוף בלי נשמה, כמו שאי אפשר לחיות בלי חמצן אפי' זמן מועט, כמו כן ברוחניות אם אין לימוד התורה כל רגע ורגע לא יכול העולם להתקיים. ולכן כל העולמות כולם - העליונים והתחתונים עומדים כולם על לימוד התורה, וככל ששמחים יותר בתורה כן נותנים יותר כח בעולמות ויש שפע וברכה בעולמות כולם ומונעים את הצרות וכד' כי כל עיקר חיותם אורם וקיומם של העולמות כולם הוא רק כאשר אנחנו עוסקים בתורה כראוי בלי רפיון ועצלות, וכמו שכתוב בזה"ק (בראשית דף

מ"ז) דהא באורייתא אתבני עלמא ואשתכלל, הה"ד ה' בחכמה יסד ארץ וכו' וכל מאן דאשתדל בה שכלל עלמין וקיים לון.

מגנא ומצלא

ואומר מו"ר הגאון האדיר כמוה"ר בן ציון אבא שאול זצוק"ל נתאר לעצמינו אדם שראה מיישהו הנוטה למות ח"ו והציל אותו וגרם לו להמשיך לחיות, כמה ישמח על הזכות שנפלה בחלקו, וכמה תהיה השמחה אם זכה להציל קבוצה של אנשים, כך, אם ידע האדם שכשהוא לומד תורה כל העולם ניצול בזכותו, בודאי תהיה לו שמחה גדולה שהציל עולם שלם בזכות לימוד תורתו.

בזמן חזקיהו המלך עלה סנחריב להלחם בישראל, וידוע שחזקיהו המלך היה מלך צדיק, ושם בטחונו בהקב"ה, ולא בצבא בנשק ותחמושת, וכל תלמיד חכם שהיה פוגש בו היה שמח בו מאד, ומנשקו ומחבקו.

והיו אותם ימים ימי צער לישראל, כי כיון שבא סנחריב המלך הרשע וצר על ירושלים - אין יוצא ואין בא, ולא היה להם אוכל כפי צרכם, והיו אוכלים ומקציבים הלחם במדה והמים במשורה, כעין מה שהיה כאן בירושלים לפני עשרות שנים, שהיו ברעב, ואכלו לחם ומים ע"פ קצבה.

גם השמן היה יקר מאד ונתנוהו במדה מועטה, אך המלך חזקיהו נתן הוראה לעבדיו, שיתנו ללומדי התורה שמן כפי צרכם, וכל מקום תורה או תפילה קיבלו את כל כמות השמן הצריכה להם ללימודם ותפילתם, ובזמנו לא היה תינוק ותינוקות מדין ועד באר שבע שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה שהם הלכות קשות מאוד.

עמד רבשקה - יהודי מומר שבגד בעמו, והלך עם סנחריב, ועמד על חומת ירושלים ע"פ צו סנחריב, ושאל בקול: במי אתם בוטחים בחזקיהו, והלא סנחריב מלך גדול ונורא, אשר כבש והרס כמה וכמה ממלכות, ועתה בא עם מליוני חייליו וחיילי המדינות שכבש, נגד ישראל, ונופף רבשקה בידיו על חומת ירושלים ואמר להם, הנה אם רק ירקו את רוקם עליכם - העיר תתמלא מים ותטבעו בה. כי מתחילה חשב שירושלים גדולה ורחבה היא, וכשראה אותה קטנה ולזל בה וחשב לכבשה בנקל. והוסיף ואמר לחזקיהו גם אם אני אתן לך סוסים ונשק להלחם, הלא אין לך מי שיודע לרכב על סוס או להחזיק חרב ולהלחם הרי כולם לומדים תורה.

חזקיהו שצדיק היה, תלה בטחונו בקב"ה ונתן הוראה לבני ירושלים, שכיון שזה ליל פסח, שישחטו את קרבן פסח שה לבית אבות, ויחגגו את החג בשמחה ובדיצה, ויאמרו הלל לה' בשמחה רבה בתוף וכינור. וכולם עשו כן שמחו ושרו, והודו לה', ואמרו את ההלל בהתלהבות רבה בעוז ותעצומות.

והנה רבשקה ראה את כל שמחתם וצהלתם, שאינם שמים על לבם כלל למצור בו הם נתונים, אמר איזה עם נפלא זה, וירד וביקש מסנחריב שיעזובם הלילה, כי ראויים הם לנס, אך סנחריב מיאן לשמוע לקול רבשקה, והמשיך לצור על ירושלים.

באותו הלילה בא המלאך גבריאל והכה במחנה סנחריב, והרג בהם מאה שמונים וחמשה אלף ראשי גייסות, לבד ממליוני חיילים שמתו שלא הוזכרו בפסוק, [וכתב רבנו יוסף חיים הטעם דמתו ונשרפו מבפנים ונשארו שלמים מבחוץ כדי שעם ישראל יכיר גודל הנס הגדול, וכן להוכיח להם שהעיקר זה הנשמה שהיא התורה ולא הגוף הנגוף, כי הנה ראו מה שזה גוף בלי נשמה] והנה סנחריב עם עוד ששה חיילים, שעליהם נאמר "נער יספרם". [פירוש: שלנער קטן קל לסמן אות ו' שהיא בקו אחד], ברח כל עוד נפשו בו ונשבע לנסרוך אלוהיו [היה זה עץ מתיבת נח שעשאה סנחריב לו אלוה], שאם יצל מרודפיו יזבח קרבן לאלהיו - את שני בניו אדרמלך ושראצר, ולא ידע כי הם שומעים את נדרו, וכששמעו זאת שחטו את אביהם... כן יאבדו כל אויביך ה'.

וחזקיהו וכל ישראל ישנים ואינם יודעים שהשי"ת עושה להם נסים ונפלאות גדולים וכל זה רק בזכות התורה הקדושה, כי חזקיהו ידע שזכות התורה תגן עליו. וכמו שפרשו המפרשים שהיתה מחלוקת בעם ישראל שחלק מהשרים רצו שעם ישראל ילכו לצבא, אך חזקיהו המלך סירב בכל תוקף שילכו לצבא, אלא דאג שישבו ללימוד תורה והכל יסתדר, אבל השרים לא חשבו כך, שר הבטחון עשה תקציב, בשביל לימוד תורה 2 מיליארד, ולביטחון 4 מיליארד, כדי שאנשים ילכו לצבא, אמר להם חזקיהו תראו לי את התקציב ואני אקבע מה לעשות, וקבע שכל השש מיליארד ילך ללימוד תורה לשיבות ולא צריך לנו צבא פיזי, אלא צריך רק צבא רוחני, ולימוד התורה הוא ניצח, כי בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו, לא יכלו לדבר דבר כי הוא המלך והוא הקובע, והיה נותן להם חזקיהו שמן, ומדליקים ולומדים תורה בזכות אור השמן, ובזכות לימוד התורה נצלו מהגזירה ומסנחריב.

וז"ש הפסוק: "וחובל עול מפני שמן", עולו הכבד של סנחריב חובל ונשבר מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

מחיצה של ברזל

באיגרת מהרה"ק יקותיאל הלברשטם זצוק"ל האדמו"ר מקלזנבורג - צאנו הקשה, מהו המסך שכתוב בחז"ל שבעוונותיהם של ישראל יש מסך של ברזל בינינו לבין הי"ת, הרי לא רואים

אותו, ופי' דהכוונה לכמה שישראל סומכים על הברזל - שזה הצבא, זה המבדיל בינינו לבין הי"ת, כי אם ישראל עוסקים בתורה ובוטחים אך ורק בהי"ת אין להם לדאוג כי התורה מגנא ומצלא והבוטח בה' חסד יסובבנו, "אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו".

היום בעונותינו הרבים יש "כיפת ברזל" ויש שבוטחים בזה וזה המחיצת ברזל ואיתא בגמ' במסכת ברכות (סא): תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה אמר ליה עקיבא אי אתה מתירא מפני מלכות אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום אמר להם מפני מה אתם בורחים אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפש אתה ומה במקום חיותנו אנו מתיראין במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה. אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה (דברים ל-ב) "כי הוא חייך ואורך ימך" כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה עאכ"ו. התורה משולה למים והיא חיינו אתם רוצים שלא אלמד תורה איך אני יכול, כל העולם עומד בזכות התורה כמ"ש "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתיו" אי אפשר לחיות בלא תורה.

מלאך המוות לא שולט בו

ומצינו בחז"ל שאפי' מלאך המוות לא יכול להזיק למי שלומד תורה, כי התורה חזקה מהכל. וכמו שמספרת הגמ' על דוד המלך שכל זמן שעסק בתורה לא יכל מלאך המוות לקחת נשמתו מה עשה מלאך המוות עשה רעש בפרדסו של דוד וכשבא דוד לירד במדרגות שבר את המדרגה ובאותו רגע שהפסיק דוד המלך מלימודו לקח נשמתו. וכן מספרת הגמ' על רבה בר נחמני דלא היה יכול מלאך המוות למקרב גביה מדלא הוה פוסק פיו מגרסת התורה עד שבאה רוח על הקנים ונשבה בהם ונעשה רעש וחשב שהם גדוד של המלך וביקש שתנוח נפשו וכך הוה. א"כ כל זמן שאדם עוסק בתורה אפילו מלאך המוות אינו יכול לשלוט בו.

התורה נותנת אור ושמחה

והנה התורה מרוממת ומגדלת את האדם, כמסכת אבות איתא ת"ח כל זמן שמזקינים דעתם מתוספת עליהם. ומה יעשה האדם לעת זקנה יגדל זבובים... יספור מכוניות... מה יעשה אם אינו יודע ללמוד, לא יודע שום דבר, כל הזמן רק יתווכח עם אשתו, אין לו עבודה משעמם לו, אין לו חיים.

משא"כ הת"ח יש להם שמחת חיים, יש להם על מה לחיות, יש להם חכמה בינה ודעת איזו שמחה יש להם, כל זמן שעוסקים בתורה שמחים, יודעים עוד מסכת ועוד מסכת ובקיאים בהן, רואים איך הת"ח משתעשע בתורה בשמחה ומחייה אותו ומרפא אותו, "כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא" התורה היא גדולה ועמוקה ונותנת חיים לעושיה אשרי מי שחלקו בתורה גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב, כמה שמחה זו, גם בשמים לאחר מאה ועשרים שנה מה יעשה, כולם לומדים תורה בישיבת ר"ע, בישיבת רשב"י, אצל אברהם אבינו, ושם אין התעסקות אחרת מה יעשה אדם שם, איך יבוא טיפוש, איזו בושה גדולה. התורה קיימת בכל העולמות גם בעולם הזה וגם בעולם הבא, ויש לו חיים נחת וכבוד, ולכן לא די לאדם שיעסוק בתורה, אלא ישתדל בלימוד התורה, להאבק על התורה להשתדל בכל כוחו. כי יצר הרע אומר לו - מחה, כי היום אתה עי"ף... היום תסדר סידורים... בלילה תישן (הלילות קצרים) תקום עוד שעה וכמובן מתעורר רק בבוקר, וכך הולך עוד יום ועוד יום והאדם לא שם לב, האדם חייב לתפוס את עצמו ולהאבק, ואם זוכה לזה יש לו שמחת חיים, אדם שעבר עליו חודש בלי ללמוד איזו עצבות יש לו, מרגיש שלא שווה שום דבר, בא לבית, אשתו רואה אותו בא לאכול ולישון ועוד פעם חוזר חלילה, אומרת כמה חבל עליו, אבל אם יש לו מטרה שהולך לפי דרכי התורה שומר מצוות ה', בא לבית אומר היום למדתי דף גמ' וחוזר ויש פנינים יפים, ואומר חידוש לאשתו ושמחה, וקורא עוד דף זוהר, ולומד. ובשבת יושב עם ילדיו ושמח אתם ושר אתם שירי שבת, אין חיים יותר יפים מזה.

היה מורנו הרב בן ציון אבא שאול אומר אני רוצה להיקרא ת"ח, כיון שיש מעלה גדולה בכך, עד כדי כך שאני מוכן שיקחו אותי באניה שיש בה דגים מסריחים מזה עשרים שנה, העיקר לזכות להיות ת"ח. וגם היה אומר מי שיש לו תעודת ת"ח יכול ליכנס בעולם העליון לכל מקום שירצה.

וזו הזכות הגדולה ביותר להיות ת"ח, אדם רוצה להיות עשיר, אין עשיר אלא מי שיש לו תורה רק אז יהיה שמח, כמ"ש במשנה באבות (פ"ו מ"ט) אמר רבי יוסי בן קיסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום אמר לי רבי מאיזה מקום אתה אמרת לי מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי, רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות. אמרתי לו, בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה. לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד. שנאמר (משלי ו) "בהתהלךך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך". "בהתהלךך תנחה אותך" בעולם הזה, "בשכבך תשמור עליך" בקבר, "והקיצות היא תשיחך" לעולם הבא. וכן

כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל (תהלים קי"ט) "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף", ואומר (חגי ב') "לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות".

צריך לדקדק ולברך ברכת התורה בכוונה גדולה

כתב הטור (סימן מ"ז ס"א) ברכת התורה מאד צריך לזהר בה כדאיתא בנדרים בפרק אלו נדרים - מפני מה תלמידי חכמים אין מצויין לצאת מבניהם תלמידי חכמים, רבינא אמר מפני שאין מברכין בתורה תחלה דאמר רב יהודה א"ר מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר "ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה", מאי ניהו ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב לומר שאין מברכין בתורה תחלה.

וכתב ע"ז הב"ח: ומ"ש דאמר רב יהודה אמר רב וכו'. רבנו מביא ראייה מרב יהודה אמר רב שהקב"ה מקפיד על לומדי תורה אפילו עוסקין בה טובא אם אינן זהירין לברך בתורה תחלה. ואיכא לתמוה טובא למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחלה, שהיא לכאורה עבירה קלה, ונראה דכונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין, ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו, ובה היה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד. אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם, לידע הדינים, לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושה ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם, הנה בזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה, והארץ נשארה בגשמייותה בלי קדושה וזה היה גורם חרבנה ואבידתה.

והוא שאמרו "מי האיש החכם" וגו' "על מה אבדה הארץ" וגו' "ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם" וגו' ואמר תורת תורה אמת אשר נתתי במתנה שלא יהיו למדין ושוכחין וגם פירשתי להם טעם כל הדברים ופירושיהם וזהו אשר נתתי לפניהם כשלחן ערוך וכו'.

שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה

וכמו שכתבו רבותינו ז"ל (עירובין נד ב, מכילתא ריש משפטים) על הפסוק (שמות כא א) ואלה המשפטים אשר תשים לפנים וכוונתי שיתקשרו בעצם קדושת תורת תורת אמת והשכינה תהא שורה בקרבם והמה עזבו את תורת ואלו הלכו בה, פירוש תחלת ההליכה ברוחניות התורה ממדרגה למדרגה כדי שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה. לא הלכו בה דהיינו לא הלכו בה לשמה בשעה שבאו לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתנת התורה לעמו ישראל, כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך, והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפני ה' סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום, כדי שתתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו. לא הלכו בה לעסוק בדברי תורה לשמה כי בזה נענשו שנסתלקה השכינה מן התחתונים ואז אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר, כלומר נחרבה ונשארה חמריית מבלי עובר שם קדושת השכינה, כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה.

ובא וראה מש"כ בזה"ק (ואתחנן רס"ח ע"א) ושכינתא לא אתיישבא בארעא אלא באורייתא, השכינה אינה יושבת ושוכנת בארץ בעם ישראל אלא רק בכח לימוד התורה וכו' שכל זמן שהתורה נמצאת כאן בארץ ועם ישראל הוגה ולומד בה יכולה לעמוד השכינה בעולם, ומי שמונע את התורה מהשכינה כמו מי שלוקח מזונות של האשה ומונע אותה מלאכול לחם חוקה ונשארת ח"ו כאלמנה ע"כ. הנה לפנינו לשון הזוה"ק שרק בכח התורה שוכנת עמנו השכינה ולימוד התורה הוא חיותה ומזונה. כלומר התורה היא חיות השכינה וא"כ היא חיות העולמות כולם. וצריך לידע שהחיות והאור והדביקות והשראת השכינה ועריבות וידידות אור התורה - מיתה ומוות אל הקלי' והס"א והמחלות והאסונות, ולכן צריכים אנחנו בכל כוחנו לזכות למתיקות התורה כי בכח התורה יתמתקו הדינים וממש יתהפך ברגע להיות איש אחר, לבו רחב ושמח ממתיקות התורה טעמו וראו כי טוב ה'.

שורש כל העולמות

וכתב רבנו "נפש החיים" (שער ד' פ"י) והענין כי התורה הקדושה היא דבורו יתב'. ובמאמר פיו ית' במעשה בראשית נבראו העולמות כולם. שע"י סידור גלגול צרופי האותיות עפ"י סדר הרל"א שערים פנים ואחור שבמאמר בראשית ברא וכו', נאצלו ונבראו העולמות עליוני עליונים רבי רבוון בכל סדר מצבם ופרטי עניניהם וכל הנכלל בהם. וכן בכל מאמר ומאמר שבו ע"ד הנ"ל נבראו כל פרטי המינים והעניינים שבאותו הסוג שעליו נאמר אותה המאמר. כמ"ש בזהר תרומה קס"א א' דכד ברא קוב"ה עלמא אסתכל בה באורייתא וברא עלמא ובאורייתא אתברי עלמא כמה דאוקמוה

דכתיב ואהיה אצלו אמון בי ברא קוב"ה עלמא דעד לא אתברי עלמא אקדימת אורייתא כו'. וכד בעא קוב"ה למברי עלמא הוה מסתכל בה באורייתא בכל מלה ומלה ועביד לה אומנותא דעלמא בגין דכל מלין ועובדין דכל עלמין באורייתא אינון כו'. באורייתא כתיב בה בראשית ברא וכו' אסתכל בהאי מלה וברא את השמים. כתיב בה ויאמר אלהים יהי אור אסתכל בהאי מלה וברא את האור. וכן בכל מלה ומלה דכתיב בה באורייתא אסתכל קוב"ה ועביד ההוא מלה. וע"ד כתוב ואהיה אצלו אמון כג"ד כל עלמא אתברי ע"כ. ולכן כל התורה בכלל וכל העולמות כלליהם ופרטיהם וסודרם וכל עניניהם כולם כלולים ורמוזים בעשר המאמרות דמעשה בראשית.

התבלין היחיד נגד היצה"ר

והרמח"ל בספרו מסילת ישרים כתב והחכמים עליהם השלום אמרו (אבות ד, י) הוי ממעט בעסק ועוסק בתורה. כי הנה העסק מוכרח הוא לאדם לצורך פרנסתו, אך ריבוי העסק אינו מוכרח שיהיה כל כך גדול עד שלא יניח לו מקום אל עבודתו, על כן נצטוינו לקבוע עתים לתורה, וכבר זכרנו שהיא המצטרפת יותר לאדם לשיגיע אל הזהירות, וכמאמר רבי פינחס (עבודה זרה כ, ב): תורה מביאה לידי זהירות, וזולתה לא יגיע אליו כלל, והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (אבות ב, ה) ולא עם הארץ חסיד. וזה, כי הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין.

והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשבו להנצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. הא למה זה דומה לחולה שדרש ברופאים והכירו חליו ואמרו לו שיקח סם זה. והוא, מבלתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, יניח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי, כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחלי היצר הרע ובכחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירו שהרפואה לו היא התורה. מי איפוא יניחה ויקח מה שיקח זולתה ויחיה, ודאי שחושך החמירות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה והוא לא יבין עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת. אך אם הוא עוסק בתורה בראותו דרכיה, ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאהו אל הדרך הטוב. והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (ירושלמי חגיגה א, ז; איכה

רבה פתיחות; ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רפב) הלואי, אותי עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה מחזירו למוטב.

תורה אור

ובדרך עץ חיים כתב הרמח"ל: וזה תראה כי שניים הם בתכונה אחת נבראו: שכל האדם, והתורה המשכלת אותו. על התורה נאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי נאם-ה'", והודיענו בזה, כי אמת הדבר שהתורה היא ממש אור אחד נתן לישראל לאור בה, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו! אך התורה הנה קודש היא, אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק בה האדם למטה - אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גני מרומים, גני הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה, והוא דבר החכם (משלי ו, כג) "ותורה אור" - אור ממש ולא חכמה לבד, ולא שמראה - אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהכנסה בנשמה, יכנס אור בה כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים.

מתוך שלא לשמה יבוא לשמה

עוד אביא לפניך דברי הזוה"ק שם ומאהבת הקיצור נתרגם את לשונו הטהורה: ר' אבא היה מכריז - מי רוצה עושר, מי רוצה אורך ימים לעולם הבא, יבוא וישתדל בתורה. היה שם רווק אחד בא אליו אמר לו רבנו אני רוצה לעסוק בתורה שיהיה לי עושר, אמר לו בודאי, בא ותלמד, לימים בא אליו אותו תלמיד ואמר לרבי אבא היכן העושר שהבטחת - מי שרוצה עושר יבא ויעסוק בתורה, אמר שמע מינה לא לשם שמים לומד זה ורצה ח"ו להענישו, שמע קול אחד מן השמים לא להענישו, בין כך ובין כך בא אדם אחד וכוס של פז זהב בידו אמר אני רוצה בכוס זה לזכות בתורה, מי שלומד אני אתן לו עושר ונתן לזה הרווק שעסק בתורה את הכלי הזה, וישב ועסק בתורה בחשק גדול, לימים נכנסה באותו תלמיד מתיקות ועריבות התורה בתוך מעיו, ישב אותו תלמיד ובכה, אמר מניח אני חיי עולם ולקחתי חיי שעה, אמר אינני רוצה את הכלי הזה אלא רוצה ללמוד לשם שמים בלי כסף, כי הבין ערך התורה שלא יערכנה כלי פז וכו' והוא ר' יוסי בן פזי וזכה לכתר תורה הוא ובניו אחריו.

ולכן צריכים אנחנו לחוס על נפשינו ללמוד תורה ולהגות בה יומם ולילה ואין לנו דבר יקר לנפש ולנשמה להאיר אותה ולתקנה אלא אך ורק לימוד התורה.

מתנה טובה

בכל יום אנחנו אומרים בברכת התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", כלומר הדבר החשוב ביותר בעולם והיקר ביותר היא התורה הקדושה שנותנת חיים לאדם בעוה"ז ובעולם הבא כמש"כ: "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה", כל העולם יודעים שהקב"ה בחר בנו, כי את המתנה הטובה ביותר בעולם שהיא חיות כל העולם - התורה הקדושה, נתן לנו לעם ישראל.

וכשהאדם מתחיל לעסוק בתורה קשה לו, משל לאדם שלוקח חבית של מים על הראש בודאי קשה לו, ואם יקח עוד חבית יהיה קשה לו יותר, אבל אם יכנס לתוך המים ינהג, כך התורה, בהתחלה אמנם קשה, אבל כשיכנס לתוכה תהיה לו שמחת חיים עצומה.

וכידוע שרבי היה מוכן לרקוד לבר קפרא בפני כל האנשים שבאו להיות עמו בשמחת חתונת בתו בשביל שיאמר לו בר קפרא פירוש של מלה בתורה.

עוד ראה מ"ש בזוה"ק (וישלה קס"ח) כל מי שמשתדל בתורה מושך עליו חיים עליונים, חיים בזה העולם, חיים בעוה"ב, מתחזק ואוחז בעץ החיים ונותן כח וחוזק לשכינה הקדושה.

ר' שמעון אמר כל אותם העמלים בדברי תורה ומשתדלים בהם ומעיינים בהם, אותם לימודים ואותה תורה שעמל בה עומדת לפני הקב"ה ומרימה קולה ונעשית סגור עליו לפני הקב"ה ע"כ.

ומי שומע דברים אלו ולא יחוס על נפשו היקרה להגות בתורה יומם ולילה. ולכן צריך להקפיד ללמוד בכל יום ויום שיעור גמרא דף אחד גמרא רש"י תוס' רא"ש ועוד, ויחזור עד שיהיה בקי בו ואח"כ כשהולך בדרך יעביר הדף במוחו ובשכבו על מטתו לישון יחזור עוד ועוד, ובסוף כל שבוע יחזור על כל מה שלמד באותו שבוע, ובסוף כל חודש יחזור מה שלמד כל אותו החודש, וכך יעשה עד שיהיה בקי בכל הש"ס, וכן יקבע לו שיעור בטור שו"ע וב"י עד שיהיה בקי בכל חלקי השו"ע וחזור והולך עד שיעלה חימוד ועריבות ונעימות התורה במעיו, ותשבע נפשו באור וחיות התורה כי התורה היא מזון הנפש והחיות שלה.

ודברי תורה יהיו שמחים לפניך כנתינתם מסיני ואז כשתמלא כרסך בש"ס ופוסקים תיקח לך איזה שעות לעסוק בסתרי תורה בזוה"ק ובעץ החיים וכו', וטחן טוב הדברים להסיר כל המוץ והתבן והקושיות שבתורה שיהיו כל דברי התורה אצלך ברורים כסולת נקיה עד שמרוב אור התורה ומתיקותה תשכח אפי' כמה ימים לאכול כמו שהיה אצל גאוני עולם כמו הגר"א וכדו' כי האור שבתורה משביע את הנשמה ולא מרגישים כלל שצריכים להתעסק בהבלי העולם.

ה' יזכנו לעסוק וללמוד תורה בתמידות ונוכה להיות עמלים בתורה אמן כן יהי רצון.

"קח אֶת הַלְוִיִּם מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ח, ו)

בסדר שם הלוויים רמוז באמצע ובתוך מלת ישראל

יש לרמוז בזה, הדנה האותיות האמצעיות של מלוי התיבה ישראל היא המלה לויים, דהיינו אותיות השניות של יו"ד שי"ן רי"ש אל"ף למ"ד. וזה שאמר הכתוב, קח את הלוויים מתוך בני ישראל, לשם הלוויים רמוז באמצע ובתוך של מלת ישראל. (אגרא דכלה).

"וְהִנִּיף אֹהֶרֶן אֶת הַלְוִיִּם" (ח, יא)

כ"ב אלף לויים הניף אהרון ביום אחד

אמר רבי אבא בר כהנא שנים ועשרים אלף לויים הניף אהרון ביום אחד שנאמר והניף אהרון את הלוויים תנופה לפני ה'.

"בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֶתְּכֶם עַל מִצּוֹת זְמֵרִים יֹאכְלֶהוּ"
(ט, יא)

בפסח שני כלתה חררה שהוציאו ממצרים

ועצם הענין שהוקבע פסח שני באייר, כתב היעב"ץ גילו לי מן השמים לפי שבו כלתה חררה שהוציאו ממצרים לכן עשו בט"ו שעדיין סעדו בו סעודה אחת ממנו בערב ובבוקר פסק. לפיכך נמשך נס יציאת מצרים ואכילת מצה ולכן בפסח שני מצה וחמץ עמו בבית.

"וּבַיּוֹם הַקִּיּוֹם אֶת הַמִּשְׁכָּן" (ט, טו)

ז' פעמים מוזכר משכן כנגד ז' משכנות

ז' פעמים כתיב המשכן כנגד ז' משכנות, מדבר, גלגל, שילה, נוב, גבעון, בית ראשון בית שני.

"עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנּוּ" (ט, יח)

כל פעולה שעושה האדם יאמר אם ירצה ה', או בעזרת ה'

כתב בעל השל"ה, יש בזה רמז, על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה, שיאמר אם ירצה ה', או בעזרת ה', נמצא שם שמים שגור על פיו בשעה שעולה במחשבתו, ובשעת מעשה ככה בכל פעולותיו.

"עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע אֶת המִחְנוֹת" (י, ב)

כשהיו תוקעים בחצוצרה אחת תקיעה פשוטה סימן להקהיל הנשיאים, ולמסע המחנות היו תוקעים תרועה רמו למידת הדין שהנסיעה סימן למלחמה

כתב רבנו בחיי על התורה: עשה לך שתי חצוצרות כסף, על דרך הפשט היו חצוצרות הללו של כסף, והיו מקשה, ולשני דברים היו משמשים, האחד להקהיל העם או הנשיאים, והשני לנסיעה, הוא שכתוב והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות, כשהיו תוקעין בשתיהן היה סימן להקהיל העם, וכשהיו תוקעין בחצוצרה אחת בלבד היה סימן להקהיל הנשיאים, הוא שכתוב ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים, לפי שהם המיוחדים שבעם לפיכך היו תוקעין באחת והיה סימן להם, וזה וזה בתקיעה שהיא פשוטה, ופשוטה רמו למדת הרחמים, כי ימינו פשוטה לקבל שבים, אבל למסע את המחנות היו תוקעין בתרועה, שנאמר תרועה יתקעו למסעיהם, לפי שהנסיעה סימן למלחמה, שהרי מחנות ישראל לקראת שבעה עממין היו הולכים, להלחם בהם ולכבוש את הארץ, ולכך היו מריעין בתחילת נסיעתן, כי התרועה רמו למדת הדין והיא המנצחת במלחמה, ומפני זה יזכיר הכתוב במסעות (במדבר ט' כג') על פי ה' ביד משה, וזהו שכתוב וכי תבואו מלחמה בארצכם והרעותם, והזכיר משה וינוסו משנאיך מפניך, כלומר ממדת הדין, וכן היה סדר הענין במסעות, היו תוקעין לכל רוח ורוח מארבע רוחות העולם, כי ארבעה מחנות של ארבעה דגלים היו עומדים לארבעת רוחות העולם, והוא שכתוב ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים קדמה, ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החונים תימנה, והרי לך מחנות המזרח ומחנות דרום, תרועה יתקעו למסעיהם, למסעות הנשאים, כלומר שיתקעו תרועה שלישית למסע מחנות המערב, ותרועה רביעית למסע מחנות הצפון, כי לכל דגל מסע בפני עצמו כמו שמפרש הכתוב והולך, ונסע דגל מחנה פלוני וכן כולן.

שני כרוזים ברקיע, האחד מכריז הטובות והרחמים, והשני מכריז הרעות והדין, וביד האדם לעשות שתיהן אחד הנקרא כסף לבן, כי גדולים צדיקים שמהפכים מדת הדין למדת הרחמים ועל ידי כך נמצא כי שתיהן נעשו אחת לבדה

כתב מהרח"ו בספרו על התורה "עץ הדעת טוב": עשה לך שתי חצוצרות כסף, הם שני כרוזים, ברקיע האחד מכריז הטובות והרחמים והשני מכריז הרעות והדין, וביד האדם לעשות שתיהן אחד הנקרא כסף לבן כי גדולים צדיקים שמהפכים מדת הדין למדת הרחמים ועל ידי כך נמצא כי

שתיהן נעשו אחת לברדה, וזה שכתוב מקשה תעשה אותם, חיבור אחד יהיו שתיהן מכסף ורחמים, או ירצה היכולת בידך לעשות שתיהן כסף ורחמים עם היות כי הא' היא מדת דין והשנית רחמים וזה יהיה על ידי אשר מקשה וחיבור אחד תעשה אותם את ישראל, על דרך חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד' יז) ובהיותם בלב אחד ובאחדות אחת יחזרו גם שתי החצוצרות שתיהן רחמים, ועם היות כי שני הכרוזים הנ"ל הם מלאכים עליונים בשמים יפנו עצמן מן עסקיהם לשום השגחתם בך, למטה והיו לך לתועלתך למקרא העדה פירוש כי בהתאחד ישראל למטה גורמים אל החצוצרות הנ"ל שגם הם יתאחדו לטובה ולרחמים ואז יגרמו עוד שיקראו את העדה העליונה בית דין וסנהדרי גדולה אשר בשמים הנקרא שדה נקראים לך לתועלתך להיות מזומנים להטיב לך ויהיו כלם קהלה אחת שוין לטובה, ואם ח"ו יהיה פירוד בין ישראל אז גם החצוצרות הנ"ל יהיו למסע את המחנות פמליא של מעלה שנקהלו להטיב לכם יתפרדו ויסעו איש למקומו פנו ולא ישגיח עליכם לטובה ולא עוד אלא שבתחילה היו נקראים עדה אחת ועתה בהפרדם נעשות מחנות נפרדים כנ"ל.

הנשמה הגם שיורדת לגוף האדם, עם כל זה תשאר בצורתה במלכות שמים אם הבנים, על כן תקרא הנשמה שתי חצאי צורות חציה למעלה וחציה למטה

הרב הקדוש מהרד"ב זצוק"ל פירש חצוצרות, מלשון חצאי צורות, עיין שם דבריו כי מאוד עמקו מחשבותיו. ועל פי דבריו הקדושים נ"ל לפרש, דהנה הנפש היורדת לגוף האדם, היא מהשכינה אם הבנים, וכבר ידעת כי הרוחניות לא יעתק ממקום למקום רק יתרבה, ואפילו שיוורד ממקומו אף על פי כן ישאר במקום הראשון. והנה הנשמה גם כן הגם שיורדת לגוף האדם, עם כל זה תשאר בצורתה במלכות שמים אם הבנים, על כן תקרא הנשמה שתי חצאי צורות חציה למעלה וחציה למטה. והנה כבר ידעת שהנשמה כלולה מרמ"ח איברים רוחניים דמיון הגוף, והנה נתן הש"י לעמו רמ"ח מצות עשין להאיר על ידם רמ"ח איברי הנשמה, היינו שיאירו בה רמ"ח איברין דמלכא, היינו רמ"ח עליונים שבחלק הנשמה אשר היא ספונה למעלה בשכינה, ואז מתדבקין רמ"ח ברמ"ח, בסוד הבן יקיר לי וכו' רח"ם ארחמנו וכו' (ירמיה לא יט). וזה סוד אברה"ם אברה"ם (בראשית כב יא) ב' פעמים רמ"ח. ובהיפך יובן הדבר בהיפך, בשומו מסך המבדיל ח"ו, כשלא ישתוקק לדבק בחלק הנשמה העליונה על ידי המצוות, אזי כמים הפנים לפנים, והבן. וזה סוד מלכו"ת שמים שלימה (ברכות י"ד ע"ב), כי ב' פעמים רמ"ח בגימטריא מלכו"ת, והבן. וזה עשה לך שתי חצוצרות (היינו השתי חצאי צורות), כסף שיהיו משתוקקים זה לזה זה לקבל וזה להשפיע, ותהיה מלכות שמים שלימה, והכל על ידי קיום המצוות, וגם שאר הפסוק יש לפרש על דרך זו, ולא הארכנו כעת. (אגרא דכלה)

"וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם" (י, ט)

על הצר דא מלאך המות

ודייקנא על הצר דא מלאך המות הצורר אתכם תדיר וקטיל בני נשא צדיקיא וחסידים דאינון עאקי לון לחיים על מותא דלהון ובעי למקטלא אחרנין ומאי תקנתיה והרעותם בראש השנה דהוא יומא דדינא.

המלחמה ח"ו תהיה בארצכם אם יחסר מכם לימוד התורה

וכי תבאו מלחמה בארצכם, חסר למ"ד. הבאמת איך אפשר שיהיה מלחמה בארצנו, והרי הבטיח הש"י אפילו חרב של שלום לא תעבור בארצנו (תענית כ"כ ע"א). אך זה יהיה אם יתבטלו ח"ו מלימוד התורה. וזה רמז חסרון הלמ"ד, שהמלחמה ח"ו תהיה בארצכם אם יחסר מכם לימוד התורה, ובאם יהיה ביניכם לימוד התורה, אין שטן ואין פגע רע. (אגרא כלה)

"נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם" (י, כט)

שיתף משה עצמו עמהם

חכמים אמרו מפני מה שיתף משה עצמו עמהם נתעלם מעיני משה וכסבור שיכנס עמהם לארץ.

"וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" (י, לג)

ארון הברית לא הלך אלא שלשה ימים, ושם טוב הולך מסוף העולם עד סופו

אמר רשב"י חביב שם טוב מארון הברית, שארון הברית לא הלך אלא שלשה ימים שנאמר וארון ברית ה' נוסע לפניכם, ושם טוב הולך מסוף העולם עד סופו.

דרך החיים יש לו מהלך שלשה ימים חשך ואפילה, ואם הוא צדיק זוכה שמתגלה אליו אור השכינה ומאיר לו בדרך אפילה הלוה שנאמר וארון ברית ה' נוסע לפניכם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה.

"וְאָרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם" (י, לג)

וארון ברית ה' נוסע לפניכם, שהיה מנמיך את ההרים ומגביה את העמקים

לתור להם מנוחה, דורשי רשומות אמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך, (שמות כג' כ) הם לוחות הברית הנתונות בארון הקודש, לשמרך בדרך, שנאמר וארון ברית ה' נוסע לפניכם דרך

שלשת ימים לתור להם מנוחה, שהיה מנמיך את ההרים ומגביה את העמקים ומשווה הדרך והורג כל המזיקין, וכן מצינו כשנלקח ארון הברית בשדה פלשתים היתה יד ה' על הפלשתים.

"וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם" (י, לד)

הענן פרום עליהן מבדיל בינן לבין בהמתן

ובהמתן היכן היתה, שנים עשר מיל על שנים עשר מיל היתה חניתן, חשוב מחנה שכינה ומחנה לוויה ומחנה ישראל, והשאר זויות של כל רוח היתה בהמתן רועה נגד חניתן, והענן פרום עליהן מבדיל בינן לבין בהמתן.

שהתורה מופצת למרחקים ונלמדת בכל מקום אז ישראל ראויים לנצח אויביהם

ונראה לבאר שפרשה זו באה ללמדנו כהוראה לדורות ויהי בנסע הארון היינו כשהתורה מופצת למרחקים ונלמדת בכל מקום אז ישראל ראויים לנצח אויביהם וזוכים שיפוצו וינוסו אלה מפניהם, אבל בנוח הארון במקום אחד, וישראל אינם מפיצים תורתם גם במקומות נדחים, אז אין זכות לישראל לנצח אויביהם, ותפילת משה על ישראל אז רק שובה ה' רבבות אלפי ישראל שישראל ישובו בתשובה. (האדמו"ר מסטמאר).

"קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אִיבֵיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ, וּבְנַחָה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל" (י, לה-לו)

העוסק בפריה ורביה גורם שתשרה שכינה בישראל

אמרו רז"ל שב' פסוקים אלו חשובים ספר בפני עצמו כמש"ה "חצבה עמודיה שבעה" אלו ז' ספרי תורות לפי שספר במדבר נחלק לג' ספרים וכתב הרב כלי יקר ז"ל קשה לפי שאין התורה אלא למצותיה ואלו ב' פסוקים אין להם שום רמז מצוות, ותירץ הרב ז"ל דנרמזה בו מצות פריה ורביה ששקולה כנגד כל המצוות, כמש"ל רבבות אלפי ישראל מלמד שאין השכינה שורה על פחות מב' אלפים וב' רבבות, והעוסק בפריה ורביה גורם שתשרה שכינה בישראל.

בנסוע בגימטריא יעקב, ובנחה כתיב בהא, כנגד ד' דגלים ומחנה לוויה

בנסוע הארון כשנוסע הארון, מסייע עמו המרכבה וחיות הקודש. בנסוע בגימטריא יעקב, שדמות יעקב אשר הוא חקוק בכסא הכבוד נוסע עמהם. ובנחה כתיב בהא, כנגד ד' דגלים ומחנה לוויה.

"בְּנִסְעֶם מִן הַמַּחֲנֶה, וַיְהִי בְּנִסְעַתְּ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אֵיבֶיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֶיךָ מִפְּנֵיךָ" (י, לד-לה)

כמו שהדג פורש מן המים אין לו חיים כן מי שפירש מן התורה אין לו חיים

הרב כלי יקר על פסוק זה כתב דסמוך לתיבת המחנה יש נו"ן מהופכת, נו"ן הארמית הוא דג וא"כ הנו"ן היא רמז לדג שפונה ליבשה ופורש מן המים מיד מת, וכן ישראל הפורש מהתורה ולבו אל המחנה אינו יכול לחיות ח"ו.

טעם לנוני"ן ההפוכים

א. רש"י: על הפסוק "ויהי בנסוע הארץ" (י, לה) עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורעניות לפורעניות וכו' כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז).

ב. בעל הטורים: על הפסוק "ויהי בנסוע הארץ" (י, לה): עשה נוני"ן הפוכין שרצה להעביר השבטים, שאותיותיהם נו"ן, את הירדן שהוא רחב נו"ן אלא שהחטא גרם .

ג. טעם אחר לנונין הפוכין כדאיתא בשבת פרק כל כתבי (קטז, א) שאין זה מקומו וכתבה כאן להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה, ועשה נוני"ן הפוכין לומר שמקומו לפני נ' פרשיות לפניו. ואילו לא היו הנוני"ן הפוכין לא הייתי יודע אם לפני נ' פרשיות לפניו אם לפני נ' לאחריה לכך עשאו הפוכים לומר לפני נ' לפניו, והוא אחר ונסע אהל מועד מחנה הלויים בפרשת במדבר סיני (יז) שמשם עד הכא נ' פרשיות.

ד. עוד אפשר לומר בטעם ב' נוני"ן הפוכות, במה שכתב מהר"ש אסטרופולי ז"ל דיש קליפה משכחת הלימוד, נקראת רי"ב ושם כד"ת מבטלה, וכאשר האדם לומד תורה לשמה נקרא רבי אותיות רי"ב שאינו שולט ריב ושתי פעמים נו"ן מלאה גימטריא רבי, והם שני נו"ן הפוכות, כי במקום רבי שולטת קליפה רי"ב, והמבטל קליפה זו שם כד"ת רמוז בס"ת ה' דרך שלשת תכ"ד עם הכולל.

ה. בספר "שיח יצחק" מהגרי"א חבר מביא בשם זוהר חדש: אלו ב' נוני"ן הם כבודו של הקב"ה ממש, והן עיקרו של עולם, לכן בראות יעקב כן בירך את בניו "וידגו לרב", ותרגומו "וכונוני ימא יסגון", והקב"ה הוציא אומות העולם מכלל אותם השני נוני"ן, דכתיב "לא ניין ולא נכד", ועתיד הקב"ה להחזיר הנוני"ן למקומם, ועל אלו הנוני"ן מבקשים אומות העולם תמיד עלילות על ישראל,

ומתאנחים שאין להם חלק בהם שנאמר "אמרו בלבם נינם יחד" ובאלו הנוני"ן עתיד הקב"ה למיפרק להו לישראל ע"י המשיח שנאמר לפני שמש ינון שמו.

ז. והגאון חיד"א "בכסא רחמים" על מסכת סופרים כותב כי ספר "ויהי בנסוע הארון" אע"פ שהוא מורכב משני פסוקים, לעתיד לבא הוא יתגלה כספר ענק, וביאר רבי משה שפירא ב"אפיקי מים": שבתוך פרשה זו רמוז כי כל מה שקורה לעם ישראל במשך הדורות הוא "כדברי תורה". נמצא שאע"פ שעתה אין לנו האפשרות לקרוא את המשמעות העמוקה של כל מאורע ומאורע הקורה לע"י, והם כדברי תורה הנסתרים מאיתנו, מכל מקום לעתיד לבוא כל הנהגת ה' בגלות הנוכחית עמנו תתגלה כדברי תורה.

ז. שער החמשים נעלם ממשוה רבנו ע"ה, ולכך יש נוני"ן בפרשת ויהי בנסוע לרמוז לנ' שערי בינה, וספר בנסוע גדול ככל התורה, ולא זכה ממנו כי אם פ"ה אותיות.

ויהי בנסוע, עשה סמניות קודם ויהי בנסוע באותיות נ' לרמוז דכשיתגלו נ' שערי בינה תהיה הגאולה, וזה על ידי ענוה ושפלות, שנו"ן הפוכה רומזת לענוה, אז תבא הגאולה ויתגלה שער החמישים, ואז יהיו שבעה ספרים שלמים, כי המלכות נקראת ספר והיא ספירה שביעית, וכל ספירותיה יהיו במילואותם ומקבלת מיסוד הנקרא כ"ל גימטריא נ'.

נו"ן של ויהי בנסוע היא סוד השכינה ולכן אין נו"ן באשרי

"ויהי בנסוע" הוא ספר מפני עצמו ויש בו פ"ה אותיות, ומכאן למדו ספר שנמחק ונשתייר בו פ"ה אותיות מטמא את הידים ומצילין מפני הדליקה.

אשרי ילוד אשה, שכך אמר משה ליוצרו

שבירת רשעים, ובנוחה יאמר שובה ה' זה ישועה של ישראל, אשרי ילוד אשה, שכך אמר משה ליוצרו, ודבריו נשמעין מה שאי אפשר למלאכי השרת לא להעמיד את הכבוד ולא להושיב את הכבוד, ולא היה משה אומר אלא כדי שתעקק עבודה זרה ומלכות הרשעה מן הארץ.

"וּבְנֵיחָה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל" (י, לו)

ז' תיבות כנגד ז' כוכבים וי"ב תיבות כנגד י"ב מזלות

שבעה תיבות כנגד בראשית ברא אלהים ז' תיבות, ויהי בנסוע הארון י"ב תיבות כנגד ולכל היד החזקה, הרי ז' תיבות של בראשית כנגד ז' כוכבים, וי"ב תיבות של פסוק וכל היד החזקה כנגד י"ב מזלות.

"וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחֲר אָפוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמִּחָנֶה" (יא, א)

'ותבער בם' בעצמם, מעל כנפי בגדיהם התחיל להדליק האש

כתב ה"מדרש שמואל" ע"ד פשט: "ולא היה האש הזה כאש ששרף את שני בני אהרן, כי שם האש ההיא נפלה מן השמים [כדכתיב (ויקרא י, ב)] "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם" אבל כאן לא ירדה אש מן השמים, אלא 'ותבער בם' בעצמם, מעל כנפי בגדיהם התחיל להדליק האש, ועל כן קרא למקום הזה 'תבערה' (פסוק ג), על 'כי בערה בם', ומכנפי בגדם התחילה האש".

אולם ב"תורת כהנים" איתא: "ותבער בם אש ה' ירדה אש מן השמים, והיתה קופלת בהם מתחתיה עד שלא עמדו לא בין החיים למתים ולא בין המתים לחיים" וכו' ע"ש. [וכן מבואר ב'פרקי דרבי אליעזר' (פרק ג) שהובא בסמוך].

"וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ" (יא, ב)

ותשקע האש, נגד טבע האש כי טבעה הוא לעלות

פירש"י: "ששקעה במקומה בארץ, שאילו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח". וה'ספורנו' ביאר: "ותשקע האש, נגד טבע האש כי טבעה הוא לעלות, למען יכירו שהיה פלא בלתי טבעי, ולא היתה אש טבעית שקרה אז באיזו סיבה טבעית".

נכנס משה בתוך האש, והיה מדרס עליה ומשקיע בה כצפין של צמר

ובילקוט שמעוני מובא בשם הספרי (בספרי לפנינו ליתא): "ותשקע האש, ר' יהודה אומר, אותה אש שקעה בארץ. אמר ר' אייבו, נכנס משה בתוך [האש], והיה מדרס עליה ומשקיע בה כצפין של צמר, שנאמר 'ותשקע האש'".

האש ששרפה לעדת קרח, היתה אותה האש אשר היתה טמונה בארץ, ויצאה ושרפה אותם הגה"ק בעל השבט מוסר כתב בספרו 'חוט של חסד', "ולי נראה לפרש, שכיון שידע השי"ת שהיו עתידין עדת קרח שישרפו באש, לכן לא גזר שתחזור האש לעלות למעלה, אלא שתהיה טמונה שם לצאת כטבעה מלמטה למעלה לעת הצורך, ולא לחזור לעשות נס שתרד האש למטה נגד טבעה, ולכן גבי השרופים של עדת קרח אומר (להלן טז, לה) 'אש יצאה מאת ה', ולא אמר 'ותבער בם אש ה'" כמו שאמר כאן, אלא שהאש ששרפה לעדת קרח, היתה אותה האש אשר היתה טמונה בארץ, ויצאה ושרפה אותם".

ואמנם כן מצינו בפרקי דר"א (פרק ג): 'ותשקע האש', רבי יהודה אומר אותה האש שירדה מן השמים שקעה בארץ ולא חזרה למקומה לשמים, אלא נכנסה לאהל מועד, וכל הקרבנות שהיו מקריבין ישראל במדבר [אותה האש] היתה יוצאת ואוכלת אותן" והיא האש שאכלה לעדת קרח, שנאמר 'ואש יצאה מאת ה'", ואין אדם נפטר מן העולם עד שתעבור עליו מאותה האש ששקעה בארץ" וכו'.

"וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל" (יא, ב)

במשה נאמר ויתפלל ובפנחס ויפלל

בפנחס נאמר ויפלל שהוא עצמו עשה עטרה וכתר לראש הקב"ה ולא על ידי מלאך ושליח, אבל במשה נאמר ויתפלל כי במשה היה מעלה יתירה שבחלק הנפש שלו היה מעורר יותר ממה שמעורר אחר בחלק יחידה וחיה, ועוד משה רבנו לא שוננו זיו אפוהי מאדם למלאך.

"וְהָאִסְפָּסֶף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּזוּ תְאוּזוֹ וַיִּשְׁבוּ וַיִּבְכוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֶאֱכַלְנוּ בְּשָׂר" (יא, ד)

לא אמרו כן בפירוש אלא רק בלבבם שאלו בשר

כתב בספר מעם לועז: ואומר עכשיו שאף על פי שהיה להם מן ובשר הרבה, כמו שנאמר ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד, (במדבר ל"א) ביקשו בשר, ורבים מהם לא בקשו אלא לנסות את ה' ולא אמרו כן בפירוש אלא רק בלבבם שאלו בשר וביזו את המן ואמרו נפשינו קצה בלחם הקלוקל, וזהו שאומר, וינסו אל בלבבם לשאול אוכל לנפשם, היינו לתאותם, כמו שנאמר כי תאוו נפשך לאכול בשר.

ואמרו במדרש רבי לוי אמר, למה הדבר דומה, לבן שהיה רוכב על כתף אביו והיה רואה דבר של חפץ ואמר לו קח לי והוא לוקח לו, פעם ראשונה, שניה ושלישית, רואה אדם אחר אומר לו ראית את אבי, אמר לו אביו, אתה רוכב על כתפי וכל מה שתבקש אני לוקח לך, ואתה אומר ראית את אבי, השליכו מכתפו ובא הכלב ונשכו, כך היו ישראל כשיצאו ממצרים הקיפן בענני כבוד, ביקשו לחם הוריד להם המן, שנאמר וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למן, ביקשו בשר הוריד להם שלו, שנאמר שאל ויבא שלו, הוא נותן להם כל צרכיהם והם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין, אמר להם הקב"ה, כך הרהרתם, הרי הכלב נושך אתכם, ולכן ויבא עמלק.

"זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חָנָם" (יא, ה)

הדגים היו אסורים לבני ישראל עד מתן תורה

וראה ב"פרדס יוסף" (נח), שמביא שהדגים היו אסורים לבני ישראל עד מתן תורה, דמה שהיה מותר לבני ישראל לאכול בשר היה בגלל שבזכותו של נח ניצלו הבעלי חיים מהמבול ולכן אחרי המבול התיר לו הקב"ה לאכול הבשר. אך הדגים שלא היו בגזירת המבול ולא ניצלו בזכות נח ולא הותרו דגים לנח, ורק בעת מתן תורה שכל העולם היה נהפך לתוהו ובוהו, ורק על ידי קבלת תורה ניצל, ניתר אז האיסור של דגים, וזה הפירוש כאן: זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם בלא מצוות ונגד התורה שלא הותרו להם, ולכן אוכלים דגים בשבת ותורה ניתנה בשבת.

ובספר מאמר מרדכי כתוב שצדיקים מתגלגלים בדגים וכתוב דדגים הם רוחניים יותר לכן לא צריכים שחיטה, והביא בספרי קבלה דדגים מרמזים על ת"ח בחינת שבת.

זכרנו את הדגה, איתא במדרש מכאן שמדליקים נרות שבת. ותמוה הוא

ופירש בס' "ילקוט חמישא" בשם הרב חיד"א דהנה מדוע התלוננו ישראל על הדגים. והרי ב"מן" - היה טעם דגים - אם רצו שהרי כל טעם שרצו - היו חושבים עליו וטועמים. אלא צריך לומר שרצו לראות ממש דגים - כי העין שביעה מראיה" [עיין יומא דף עד:]. והנה ידוע שהטעם שמדליקים נרות שבת כדי שיוכלו לראות את המאכלים ויהיה עונג שבת, א"כ "זכרנו את הדגה" שרצו לראות את הדגה דוקא - זה מלמד שמכאן מדליקין נרות שבת.

"את הקשאים ואת האבטחים" (יא, ה)

כל עיקר כוונתם לא היתה אלא להטיל דופי במן ולהוציא עליו דבה

היו מבזים המזון הנכבד שהיה להם במן, וכדי להוציא עליו דבה היו מביאין ראיה מהפירות הפחותים שהיו להם חנם, וידוע כי היו בארץ מצרים פירות לרוב וכענין שכתוב (בראשית יג י') כגן ה' כארץ מצרים, אבל לא הזכירו מהפירות החשובים כי מהחשובים לא היו נותנין להם, וכן מה שהזכיר הדגה, כי היו נותנין להם מהדגים הנבאשים שהיו להם ארבעה וחמשה ימים שנצודו, כי מהחשובים שהיו חיים שנצודו בו ביום לא היו נותנין להם, ועל כן לא אמר זכרנו את הדגים או שיאמר זכרנו את הדג כי בכל מקום שתמצא דגה הוא הדג הנבאש, ממה שכתוב (שמות ז' כ"ב) והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור, גם תמצא ביונה הנביא (יונה ב' א') וימן ה' דג גדול, הזכירו תחילה בשם דג וכאשר בלעו והשלים מנויו ומת קראו דגה, הוא שכתוב ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה,

ומזה אמר מבטן שאול שועתי שמעת קולי, כי היושב בבטן מת הוא כיושב בשאול, ומה שאמר אחר כך ויאמר ה' לדג ויקא, דג שני היה לפי שאין כבודו להיות בבטן המת, ולכך קבלו דג שני ובלעו ונצטוה להקיא אל היבשה. וכלל הדבר כי היו קצים במתנה החשובה וכל עיקר כוונתם לא היתה אלא להטיל דופי במן ולהוציא עליו דבה, ועל כן הזכיר בכל הפרשה העם שהוא לשון גנאי, והמקום הזה נקרא קברות התאוה, והוא תבערה שהזכיר, כי במקום ההוא בעצמו שהתאונו ובערה במ האש שם התאוה תאוה, ומזה נסמכה פרשה זו לפרשת ותדבר מרים שהוציאה דבה על משה, ונסמכה לפרשת מרים גם כן פרשת מרגלים שהיו מוציאי דבת הארץ.

יש קליפה הנקראת "חנם"

קליפה אחת נקראת חנם וזה הסוד אשר נאכל במצרים חנם.

מזון הנפש היא ברכת הנהנין

כתבו המקובלים דמזון הנפש היא ברכת הנהנין וזו היתה תרעומתן כי אפילו הגוף נהנה, כי כל מה שרוצים לטעום במן היו טועמים זולת האבטיחים והקישואים שהם מזיקים לגוף לא היו טועמים בו, אבל כל המינים היו טועמים אבל בזה לא נתחייבו בברכה של כל המינים בפרטות, וזה שאמר הפסוק (תהלים עח' יח') "וינסו אל בלבכם לשאול אוכל לנפשם" דייקא, וזה שאמרו ונפשינו יבשה אין כל, דאין כל לפנינו.

"וְעֵתָה נִפְשֵׁנוּ יִבֶּשֶׁה אֵין כָּל בְּלִתֵּי אֶל הַמֶּן עֵינֵינוּ" (יא, ו)

בשבת יש להדליק נרות כדי שיראו את האוכל ויהא להם עונג שבת

מקשים: והלא במן כל טעם שרוצים לטעום היו טועמים ולמה צריכים להצטער על הדגים? אלא אומר הרב חיד"א מכאן לומדים שצריך להדליק נר כליל שבת בסעודה, והביאור שאמנם טועמים טעם דג אבל לא רואים את הדג, ולכן אמרו "בלתי אל המן עינינו" - שרואים רק מן, ולראייה יש ערך וכמ"ש בגמ' (יומא דף ע"ד): סומא לא שבע במהרה שאינו רואה, ומכאן שמדליקים נר בשבת - שלא יאכל בחושך כי צריך לענג את השבת ואם יאכל בחושך זה עינוי כי לא רואה את מה שאוכל, ולכן בשבת יש להדליק נרות כדי שיראו את האוכל ויהא להם עונג שבת.

וזזהו ג"כ מה שכתוב (דברים ח' ב') "ויענך וירעיבך ויאכילך את המן", ולכאורה הרי במן יכולים לטעום כל טעם שרוצים? אלא נכון שטועמים אבל העין לא רואה - שראו בעיניהם רק צורת מן, ואם העין לא רואה זה לא מספק את האדם, לכן המן היה להם לעינוי.

נפשנו יבשה מפני שאין להם ברכות הנהנין

כתב הרב חיד"א ז"ל משם אביו ז"ל שהיו אומרים נפשנו יבשה מפני שאין להם ברכות הנהנין בלתי אל המן עינינו ואתי שפיר מה שרמזו המסרה ועתה ב' במסרה ועתה נפשינו יבשה ועתה ישראל מה ה' אליהך שואל מעמך ודרשו רז"ל אל תקרי מה אלא מאה דהיינו מאה ברכות ואתי שפיר עם מה שרמזו הרב ז"ל ועתה נפשינו יבשה מברכת הנהנין ואינם יכולין להשלים מאה ברכות ודו"ק.

יצא מלאך להחריב העולם אמר בטל המן ובטלה תורה

והלא היו אוכלים המן בבקר, ואיזה טעם שרוצים טועמים בו מדוע אומרים יבשה אין לנו מה לאכול? אלא אמר להם עשו תשובה כדי שתכנסו לא"י. יצא מלאך להחריב העולם אמר בטל המן ובטלה תורה, שנאמר ויהי יהושע ביריחו וכו' (יהושע ה' יג') אמרו לו ומה יהושע וכי מנעלים אתה נועל ואין אתה נוהג אבל על ישראל שבטל המן ובטלה תורה, ולפיכך הייתי אומר אשרי אדם שמרבה את הישיבה ואת הטורח וממעט בסחורה והוגה בדברי תורה בכל יום תמיד.

"וְהָמָן בְּזַרְעֵי דָד" (יא, ז)

היה בו זיו גן עדן

בשכר הפת שנתן אברהם אבינו למלאכי השרת נתן להם הקב"ה מן ארבעים שנה והיה בו זיו גן עדן.

"וְהָיָה טַעְמוֹ בְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן" (יא, ח)

כמו שהשד התינוק טועם בו כמה טעמים כך המן אפשר לטעום בו כמה טעמים

בגמרא (יומא עה.) מובאת מחלוקת בפירושו המילה "לשד השמן" הכתוב בפסוק. רבי אבהו אמר אל תקרי לשד אלא שד, מה שד זה מתהפך לכמה גוונים, אף המן מתהפך לכמה טעמים. וי"א שד ממש, מה שד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו וטועם בו כמה טעמים, אף המן כל זמן שישראל אוכלים אותו מוצאין בו כמה טעמים.

ויש להבין, כיון ששניהם מגיעים לאותה מסקנה, שהמן היה משתנה לכמה טעמים, מדוע יש אומרים שד ויש אומרים שד?

בספר "בניהו" לבעל ה"בן איש חי" ביאר מחלוקתם בטוב טעם:

דהנה יש לשאול האם יכלו בני ישראל לטעום במן כמה טעמים מעורבים יחד, או שמא לא היתה באפשרותם לטעום רק טעם אחד בלבד.

בזה נחלקו שתי השיטות. השיטה האומרת שד ממש סוברת שיכלו לטעום במן כמה טעמים בבת אחת, כעין החלב שהתינוק יונק מאימו, שאם אכלה האם תבשיל שיש בו כמה טעמים כגון בשר, אורז, ירקות ויין מעורבים יחד, וזה התבשיל נעשה חלב בדדיה, התינוק יונק מכל התערובת ביחד, וכן היה ג"כ במן היו יכולים לטעום מכל התערובת יחד. אולם השיטה האומרת שד, סוברת שלא יכלו לטעום רק טעם אחד בלבד, בדומה לשד שאין יכול להתהפך רק לצורה אחת או לאיש או לאשה, ואם נתאוה אדם לתבשיל שיש בו תערובת מתהפך לעיקר שבהם. (להתעדן באהבתך)

”וְהָאִסְפָּסְפָּ אֲשֶׁר בְּקֶרְבוֹ הַתְּאוֹוֹ תֵּאָוֶה... וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בְּכֹה לְמִשְׁפָּחָתוֹ אִישׁ לְפִתְחָ אָהָלוֹ וַיַּחַר אָף ה' מְאֹד וּבְעֵינָיו מִשְׁחָ רָע” (יא, ד"י)

אותם שמתו בשלשת ימי אפילה נתגלגלו בחיה או בהמה טהורה ורצה משה לתקנם ע"י שעם ישראל יאכל בשר

כתב החתם סופר איתא בספרי המקובלים (ספר הגלגולים להאריז"ל פרק ל"ו, ושער המצוות להאריז"ל פ' עקב וכנפי יונה להרמ"ע ח"ג סי' נ"ד) שאותם אנשים שמתו בלתי מתוקנים, נותן הקב"ה נשמותיהן בחיה או בהמה טהורה, וע"י שאוכלין אותו ישראל בשחיטה כשירה ושאר מכשירי האכילה, מתקנים את הגלגולים שנתגלגלו באותה בהמה.

והנה בשלושת ימי אפילה מתו ארבעה חלקים מישראל, כדאיתא ברש"י פ' בשלח (יג, יח), ונתגלגלו נשמותיהן בתוך הבהמות והחיות, והנה משה רבנו לימד זכות על בני ישראל, שעם ישראל רוצה לאכול בשר, כדי לתקן את המתים ממשפחותיהם שמתו בשלושת ימי אפילה, אבל הקב"ה הבוחן לבבות, ידע כוונתם האמיתית בזה שהם רוצין בשר רק לשם תאוה, וע"כ "ויחר אף ה' מאוד ובעיני משה רע". פי' על מה שהקב"ה חרה עליהם, כי משה היה מלמד זכות עליהם.

ועל זה אמר לו הקב"ה, "עתה תראה" וגו', שע"י שאתן להם השליו, ויתפייסו בו, יתברר, שאין כוונתם כלל לתקן הגלגולים, שא"כ אכתי היו צריכים להתרעם, כי הגלגולים באים רק בבהמות ובחיות ולא בעופות, אע"כ שהם רוצים בשר רק בשביל תאוותיהם.

הטעם שאין אוכלים דגים עם בשר

ומענין לענין, יש לציין דבר פלא שכתב בשו"ת "שם משמעון" בהטעם שאין אוכלים דגים עם בשר, כי ידוע שצדיקים מתגלגלים בדגים (ולכן גם אין שחיטה בדגים דלא מגיע לצדיק צער השחיטה). ורשעים מתגלגלים בבשר, וע"כ אין ראוי לערבם ביחד, ובבחינת אין קוברין רשע אצל צדיק. (להתעדן באהבתך).

”וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לָמָּה הֲרַעַתָּ לְעַבְדְּךָ וּלְמִנְּךָ לֹא מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוּם אֶת מֹשֶׁה
כָּל הָעַם הִזָּה עָלַי” (יא, יא)

ששים רבוא ילדים כולם השליכו ליאור ועלו בזכות משה

ויאמר משה, אמר רבי לוי ששים רבוא ילדים כולם השליכו ליאור ועלו בזכות משה הוא שמשה
אמר שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבן כולן לרגלי עלו.

”הָאֲנָכִי הֲרִיתִי אֶת כָּל הָעַם הִזָּה אִם אֲנָכִי יִלְדֶתִּיהוּ כִּי תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כְּאֲשֶׁר
יִשָּׂא הָאֲמֹן אֶת הַיֶּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו” (יא, יב)

אזהרה לדיין שיסבול את הציבור, צבור ראשי תיבות צ'דיקים ב'נונים ור'שעים

תניא אמר רבי שלמאי, אזהרה לדיין שיסבול את הציבור, ועד כמה, אמר רב חנן ואיתימא רבי
שבתאי, כאשר ישא האומן את היונק, מה תעשה אם אשר התינוק שהיא נושאת בזרועותיה
משנף עצמו ובגדיו ואת בגדי אמו, האם תשליך את הילד כעס וברוגז על מעשהו המכוער, האם
תגעל מן המראה והריח ותעזוב אותו לנפשו, אין ספק שלא כך תנהג האם, אדרבה, בסבלנות
ובמתניות מתוך רוך ואהבה היא תסיר בגדיו הצואים מעליו תרחץ אותו למשעי, ותלביש אותו
בגדים נקיים, ורק אז תתפנה לדאוג לנקיונה, היא גם תחזור לקחת את הילד על זרועותיה, ושוב
כתמיד תרעיף עליו אהבה תחבקהו ותנשק אותו והיחס ביניהם ימשיך להיות טוב ונעים כאילו לא
קרה דבר, משל זה המשיל הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל והוא מפרש, זהו פישרה של הגדרת מידת
הסבלנות הנדרשת מן העומדים בראש הציבור, כאשר ישא האומן את היונק, איש צבור המתמנה
לתפקיד כל שהוא בהנהגת הציבור, חייב לדעת מראש כי ההטרדה על ידי אנשים שונים ומשונים
עתידה להיות לחם חוקו, צבור הוא גוף מורכב מגוונים שונים צבור ראשי תיבות צדיקים בנונים
ורשעים, והקשר עמהם עלול להביא את איש הציבור בגללן, לכעס צער וכדומה.

לפיכך דורשת התורה מן הפרנס להתייחס אל הבאים אליו באותו יחס שבין אם לבנה, גם אם
התנהגות הציבור לא תהיה כשורה, אל לו למנהיג להשליכם מעל פניו אלא אדרבה, יקרבם,
ישמע דבריהם ויפייסם בדברים רכים מתוך נחת ואהבה.

וכך מסופר על הנצי"ב, מוקיר היה ומחבב את כל אדם באשר הוא אדם, מקבל כל אדם בנפש יפה
רוח טובה בכל קניניו הרוחניים התנוססו חן ויופי, טוב לב ועין יפה שש ושמח לעשות דבר
טוב לכלל ולפרט.

"כִּי תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֱמֹן אֶת הַיֶּנֶק" (יא, יב)

המנהיג צריך לדאוג לרוחניות וגשמיות

לכל גיל של הילד, יש את האדם המתאים לטפל בו. תינוק קטן צריך מינקת שתתן לו לאכול. ילד יותר גדול צריך אומן - מחנך, שיחנכו וילמדו את הנצרך לו. הבעיה מתחילה כאשר עושים 'כלאים' ו"האומן" צריך לשאת "את היונק" שכן אומן אין תפקידו לשאת יונק, מינקת היא זו הנושאת יונק!

טען איפוא משה רבנו: רבונו של עולם, בעם ישראל ישנם אנשים עשירים שתפקידם לדאוג שלעניים יהיה מה לאכול, ובמקביל ישנם תלמידי חכמים שתפקידם לדאוג שעם ישראל ילמד תורה. אני (משה רבנו) ה"אומן", תפקידי ללמד את ישראל תורה ובפועל מבקשים ממני לשאת "היונק", להיות כמינקת ולדאוג להביא להם בשר, לספק את צרכיהם הגשמיים!

אכן, כך צריך להראות מנהיג בישראל, הוא אינו דואג רק למדרגתם הרוחנית של צאן מרעיתו, אלא תמיד יתעניין גם במצבם הגשמי, תוך ירידה עד לפרטי פרטים. ואם יש צורך - ידאג שיקבלו את הסיוע הנדרש להם!

"וְאֶצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אֹתְךָ בְּמִשְׁאֵה הָעֵם וְלֹא תִשָּׂא אֶתְהָ לְבַדְּךָ" (יא, יז)

משה לא חסר כלום משל לנר שמדליקין ממנו כמה נרות והוא לא יחסר

ויאצל מן הרוח וגו' ונתן על ע' זקנים ויתנבאו ולא יספו: רש"י פירש רק אותו יום נתנבאו: וישארו ב' אנשים במחנה וגו' ותנח עליהם הרוח ויתנבאו במחנה: ותנח עליהם מה' לא ממושה: מתנבאים: ראשי תיבות משה תנוח נפשו בגן אלהים יהושע מכניס: וירץ הנער זה גרשום ויגד למשה, אלדד ומידד אחי משה היו, כשנתנה תורה נאסרו על עריות פרשו כולם וגם עמרם פרש מיוכבד, ונשא אשה אחרת והוליד ממנה אלדד ומידד: אלדד אל דוד, מידד מי דוד, כלומר חלוף דוד. ומצאתי קונטרס מר' עמרם ומר הלל שהיה מארץ ישראל אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד כתוב עליו אחי אהרן מן האב ולא האם: זקנים נפסקה מהם נבואתם שהיתה של משה: אלו היתה משל הקדוש ברוך הוא לא היתה נפסקת מתנבאים והולכים: ויען יהושע וגו' כלאם: הוא חשב ע' בלבד אמר ה' יהיו נביאים, אם כן נביאי שקר הם לזה אמר כלאם: ויאמר משה מי יתן וגו' ה' נביאים שמא נביאי אמת הם: כי הע' שאמר ה' היו מן הרוח שעלי: שמא אלו מרוח ה' מתנבאים.

"לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם"
(יא, ט)

בפסוק זה יש רמז וסימון לימים שיש להמנע בהם מאכילת בשר

הפסוק מתחיל "לא יום אחד" ומסיים "ולא עשרים יום" סך הכל הם עשרים ואחד יום, והם מכוונים כנגד עשרים ואחד יום שבין י"ז בתמוז לתשעה באב, אשר מובא בשולחן ערוך (סימן תקנ"א סעיף ט') שיש שמנועים בשלושת שבועות אלו מאכילת בשר ושתיית יין.

"ולא יומים ולא חמשה ימים" - יומים היינו: יום שני, וחמשה ימים היינו: יום חמישי, שראוי שלא לאכול בהם בשר. (עין שולחן ערוך אורח חיים סימן קל"ד בהגות הרמ"א ובאר היטב ס"ק ג' ובים של שלמה חולין פרק חמישי דין י"א).

"ולא עשר ימים" - היינו בעשרה באב דקודם חצות נמנעים מלאכול בשר (כמבואר בשולחן ערוך סימן תקנ"ח).

"כִּי בְּכִיְתֶם בְּאֶזְנֵי ה' לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ בְּשָׂר... יַעַן כִּי מָאַסְתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם"
(יא, יח-כ)

שורש התשוקה לתאות האכילה, הוא פועל יוצא של מאסתם את ה' אשר בקרבכם, ומעשה פלא שכתב הגאון חיד"א

כתב רבנו החיד"א בספרו שמחת הרגל, אני שמעתי מפי מגידי אמת, שבזמן שהרב הגאון קדוש יאמר לו, מלומד בנסים רבי יוסף קובו, כשבתו על כסא מלכותו בסלוניקי, איש אחד צנוע אמרו שהיה לו מגיד ומגלה לו רזין, והלכו אצלו מגדולי ישראל רבני העיר המה ראו כן תמהו, שהיה אומר סודות ונסתרות, הן קודם לא הוה בר הכי כלל, והגיע השמועה להרב הנ"ל מפום רבנן וכה ענם, צאו וראו כיצד איש זה מתנהג באכילה ושתייה, והשיבוהו, ידענו שהוא אוכל הרבה יותר משאר בני אדם, השיב הרב אם כן אין צריך בדיקה וחיפוש, פומיה מחכים עליה כי הוא מהסטרטא אחרא, שהקדושה אינה שורה באדם שאוכל הרבה, וגזר ששום אחד לא ילך אצלו, וכך הוה, שפרשו ממנו, ולבסוף נתגלה קלונו שהיה מהסט"א.

הזהיר רבנו החזון איש, להזהר מאד מאכילת תענוג, ואם בטומאת הגוף יש, ראשון לטומאה ויש אב הטומאה ויש אבי אבות הטומאה בטומאת הנפש של מילוי בתאוה באכילת תענוג

מתאחד ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה, דבר זה הוא מן השפלים ביותר שמעכבים הלימוד.

וַיִּשְׂאָרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּמַחְנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד (יא, כו)

אלדד ומידד היו אחים מן האם של משה

אלדד ומידד היו אחים מן האם של משה כי כשגירש עמרם את יוכבד הלכה ונשאת לאליצפן בן פרנך וילדה את אלדד ומידד ואחר כך נשאה עמרם וילדה את משה עיין תרגום יונתן, ואם זה הוא אליצפן הנזכר בפ' מסעי למטה זבולון שהיה מבאי הארץ צריך לומר שגירשה אליצפן אחר כך ומה שנכנס לארץ היינו לפי שהיה יותר מבן ששים בשעת הגזירה במדבר הזה יתמו, אי נמי אליצפן אחר היה אבל אליצפן הראשון מת ונתאלמנה יוכבד ונשאה עמרם.

שם האחד אלדד ושם השני מידד (יא, כו)

קמיע מה"ישמח משה" שכתוב בו אלדד ומידד והוא מסוגל להרבות החלב לאשה מינקת וכן לשפע פרנסה ומזונות

מן הראוי להביא כאן סיפור המובא בספר אוצר הסיפורים וזה לשונו: הגאון הקדוש בעל קול אריה ז"ל נסע פעם בצוותא עם הרב הקדוש מצאנו זצ"ל ובאו לבית מזיגה אחת בכפר, וישבו שם להנפש מעט, ואמר הרב הקדוש מצאנו לבעל הקול אריה, הנני מרגיש פה איזה קדושה, והלך הקול אריה והתחיל ליכנס בשיחה עם בעל המזיגה, ומצאו איש פשוט מאד, וברוב דברים לא מצא מקום לתלות בו הרגשת הר"ק מצאנו, ושאל מבעל המזיגה האם לא היה פה במשך הימים שהוא דר כאן איזה רב גדול או רבי, והשיב שהוא היה פעם אחת אצל מרן הישמח משה מאיהל בימי אברכותו, שלא היה לאשתו חלב להניק את בניה, ונתן לו הישמח משה קמיעא, ובכן נתברכה בחלב מרובה, ושאל אותו אם נמצא תחת ידו עוד הקמיעא הלזה, וחיפשו בחיפוש אחר חיפוש עד שמצאה, ומסרה בשמחה לרבו הקדוש מצאנו והוא לקחה ופתחה, ולא היה כתוב בה רק ב' תיבות אלדד ומידד, ואמר הרב הקדוש מצאנו שיש בה חכמה נפלאה, וצוח על זה הקול אריה ואמר הן אל דד ומי דד, וראה לרב ארנר"ך בספר טיול בפרדס שכתב דתיבות אלדד ומידד מרמזים על שפע פרנסה ומזונות.

אלדד ומידד מתנבאים במחנה, ומה נבואה נתנבאו, אמרו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ, רב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין, להבין מה זו שייכות לכאן

כתב בספר שם משמואל להאדמו"ר מסוכטשוב, אלדד ומידד מתנבאים במחנה, בש"ס (סנהדרין"יז) ומה נבואה נתנבאו, אמרו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ, רב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין, להבין מה זו שייכות לכאן, הענין מבואר בגמרא יומא (ה, א) שלעתיד יכניס משה רבנו ע"ה את ישראל לארץ, וצריך להבין דטעמו של הזוה"ק דמעלת משה היא גבוהה מאד מא"י וע"כ לא נכנס, ומה נשתנה לעתיד.

ויש לומר דהנה משה רבנו ע"ה שנודרך גופו כל כך עד שהיה גופו יותר קדוש משרפים ואופנים, כמבואר במדרש, ושעל כן המן שהיה בזכות משה היה לחם רוחני והיו טועמים בו כל הטעמים והיה נותן חיות אך אינו משיביע, וזה שהתאוו למאכל גם שיהיה בו גם להשיביע רעבונם, והנה באם עמדו ישראל בנסינון והיה נכנע כל הסט"א על ידי הליכתם במדבר אז היה גם גופם מזוכך מאד כמו שראוי לאוכלי המן שהוא מאכל מזוכך, לחם שמלאכי השרת אוכלין, והיו באים לתיקון הגמור כמו אדם הראשון קודם החטא, ואדם הראשון קודם החטא היה משכנו בגן עדן, ששם משכן הנשמות עתה, ואף שאין הנשמה נהנית מכל עניני חמריות, שבהכרח שהגן עדן נתעלה מכל חמריות והכל שמה ברוחניות, וממילא אדם הראשון קודם החטא שהיה משכנו שמה, ע"כ לומר שלא היה גופו בחמריות כמו עתה שנתלבש בגוף גם כתנות עור, ומקודם היה גופו כולו ספירי כתנות אור כמו שאמרו המפרשים ז"ל וברעיא מהמנא, אדם קדמאה לא הוה ליה מהאי עלמא כלום ונתבררו הדברים היטב בליקוטי תורה, וממוצא הדברים נשמע שבאם לא היו ישראל מקלקלים מעשיהם במדבר והיו באים לתיקון הגמור כמו אדם הראשון קודם החטא היה גופם נמי נעשה ספירי, ובהכרח שגם ארץ ישראל היתה מתעלה אז והיתה יוצאת מכלל ארץ חמרית לרוחנית כמו הגן עדן, ואז היתה ארץ ישראל ראויה גם למשה וכמו שיהיה לעתיד אחר התיקון הגמור שאז אחר ההודככות תהיה ראויה גם למשה, אבל אחר שהתאוו למאכל גם ולא נודרך גופם ונשארו בכתנות עור, וכ"כ ארץ ישראל צריכה להיות בגשמיות כדי שתהיה נאותה למושב בני ישראל שוב הוא גרעון למשה ליכנס שמה, וזה שהתנבאו עתה דוקא משה מת, לעורר לבב בני ישראל בתשובה בהודיעם מה אבדו.

אלדד ומידד באו בגלגול תרי אילמי בימי רבי, והרמז כלאם כאלם

הרמ"ע מפאנו משם מהר"י סרוק ז"ל כתב דבאו בגלגול תרי אלמי בימי רבי בחגיגה, ורבי בעא רחמי עליהו, ויש לרמוז כי שתי אותיות ראשונות אלדד ומידד הוא אלמי, ה' את רוחו

ר"ת גימטריא רבי עם הכולל, ואפשר נתקיימה בצד מה קללת יהושע אדוני משה כלאם, אותיות כאלם.

אלדד ומידד היו אחי אהרן מן האב ולא מן האם

כתב הרב מוהר"ר יצחק קארו ז"ל בס' תולדות יצחק על אלדד ומידד מי הם וכתב קבלה ביד הנביאים הראשונים כי אלדד ומידד היו אחי משה מן האב ואמרו כשעלה ר' הלל שהיה מא"י כתב לרב עמרם שראה קברם שכתוב עליהם אלדד ומידד היו אחי אהרן מן האב ולא מן האם עכ"ל.

"אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחֲנֵה" (יא, כז)

ר"ת של מתנבאים הוא: מ'שה ת'נוח נ'פשו ב'גן א'לוהים י'הושע מ'כניס

מזבא במדרש וברש"י, מה היו מתנבאים, "משה מת ויהושע מכניס", ועיין בבעל הטורים שכתב בדרך רמז נפלא. ר"ת של מתנבאים הוא: משה תנוח נפשו בגן אלוהים יהושע מכניס. עוד שם, מתנבאים, אם תחלק את המילה היינו מת - נביאם, שמשוה נביאם מת - זה שהיו מתנבאים. וכתב בס' חנוכת התורה, על ענין זה בדרך רמז. דהנה בפסוק כתוב על משה "כי מן המים משיתיהו", והפסוק זה רמז על משה רבנו שימות, ויהושע מכניס את ישראל.

והיינו "מן המים", אם היה כתוב במקום "מן המים" רק ממים משיתיהו, היה יוצא שבמילה "ממים" זה ר"ת: משה מת יהושע מכניס. אבל עכשיו נאמר בפסוק "מן המים". יוצא שהאותיות נ' סופית ואות ה' מפסיקים. וזה רמז למה שהיו אלדד ומידד מתנבאים "במחנה" - שאם תקח את המילה "במחנה" ותחלק אותה לשנים יצא במחנה. שהיו אלדד ומידד, מוחים ומוחקים את האותיות נ' וה' מהמילים "מן המים". נשאר "ממים" כדי שיהיו הר"ת של "ממים" משה מת יהושע מכניס.

"וַיִּרְץ הַנַּעַר וַיַּגִּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחֲנֵה" (יא, כז)

אלדד ומידד אמרו מה אנו ומה חיינו שאנחנו נהיה נביאים, והמה היו בתוך הכתובים של ע"ב זקנים ולא הלכו

שאלו רז"ל מה היו מתנבאים. יש אומרים על גוג ומגוג כמ"ש תרגום יונתן (ע"ש), ויש אומרים סימן מתנבאים נוט' משה תנוח נפשו בעדן אלהים יהושע מכניסם. והקשו רז"ל למה היו מתנבאים במחנה. מפני שהם ברחו מן השררה הקב"ה הגדיל מעלתם. כיון שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, הם ברחו ונתחבאו כמו שברח שאול ונחבא אל הכלים, וכמו

שנחבאה אסתר יום שנקבצו הבתולות. והם היו שפלים וענוים והגונים כמ"ש וישארו שני אנשי"ם במחנה. כל אנשים שבמקרא הם חשובים. ומשה אמר כיצד אנכי עושה שלא תהיה קנאה ביניהם, הם י"ב שבטים ואם אנכי לוקח מכל שבט ושבט ששה זקנים, נשארים יתרים שנים. מה עשה. לקח ע"ב פתקים וכתב על שבעים מהן זקן, ושנים הניח חלק בלא כתיבה ונתן לקלפי, ואמר טלו לכם כל אחד ואחד פתקא. מי שעלה בידו זקן אמר לו נתקדשת, הקב"ה חפץ בך, ומי שעלה בידו נייר חלק, אמר לו השי"ת אינו חפץ בך, כמו שפי' רש"י ז"ל. ואלדד ומידד אמרו מה אנו ומה חיינו שאנחנו נהיה נביאים, והמה היו בתוך הכתובים של ע"ב זקנים ולא הלכו, כמו הר סיני שאמר יש לו להקב"ה הרבה הרים גבוהים ואיני הגון שישרה שכינתו עלי, מיד וירד ה' על הר סיני, אין לך מעלה ומדרגה גדולה יותר ממדת עונה, וז"ש והמה בכתובים, אבל לא הלכו והיו מתנבאים במחנה. מיד הלך גרשום ואמר למשה שנא' וירץ הנער דהיינו גרשום. ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדני משה כלאם וחסרו שנותיו עשר שנים שאמר עשר תיבות אלו והורה הוראה לפני רבו. בפסוק זה יש עשר תיבות חוץ ממלת יהושע, שמשה היו ימיו ק"ך שנים, ויהושע היה ימיו ק"י שנים, ואם לא היה אומר זה הענין היו ימיו כמשה.

"אֲדֹנֵי מֹשֶׁה כְּלָאִם" (יא. כח)

כלא"ם אותיות מלא"ך

כלא"ם אותיות מלא"ך, יבוא המלאך ויכלה אותם שהתנבאו מבלי רשותך. יש אומרים שיהושע אמר אפילו שהם אחיך מאמך ולא מאביך, כדעת מי שאמר שילדה אותם יוכבד מן אליצפן בן פרנך אחרי שגרש אותה עמרם, ולקח אותה אליצפן וילדה את אלדד ומידד כמ"ש בפרקי דרבי אליעזר ובתרגום יונתן, וז"ש אם הבנים שמחה, א"ם נוט' אהרן משה, אלדד מידד, כלא"ם אותיות לאמ"ך ר"ל אפילו שהם אחיך מן האם חייבים כליה. ויש אומרים שהיו מן האב כמ"ש הרב "פני דוד", שעמרם אחר שגרש את יוכבד נשא אשה אחרת והוליד את אלדד ומידד. וכתב בספר "תולדות יצחק", וז"ל קבלה ביד הנביאים הראשונים כי אלדד ומידד היו אחי משה מן האב, שידע עמרם שעתידיה התורה לכתוב על ידי משה איסור דודתו, ולקח אשה אחרת והוליד אלו וקרא שמם א"ל ד"ד ר"ל שאין אלו מן דודתי אלא מאחרת. וז"ש מתנבאים במחנה ויען יהושע. והקשו רז"ל למה היה יהושע מקנא, שאמר לו משה המקנא אתה לי, וכי לא למדת אצלי שבכל אדם מקנא חוץ מבנו ובתלמידו, וכי אנכי קנאתי בך מימי כל מה שעשית, או על ענין עמלק, כמ"ש ויחלש יהושע את עמלק וגו', או על ענין שאין אתה מש מאהל שלי, כמ"ש ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, וז"ש המקנא אתה לי כמו שהלבנה קנאה בחמה, כך אתה מתקנא בי, ומי יתן כל עם ה' נביאים, ז"ש רז"ל פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. מהיכן למדו מזה הענין שיהושע

היה מתקנא בנביאים אחרים ומשה היה שמח, כמ"ש וידם השמש שנטל שכר שהיה שומע חרפתו ושותק, ומשה זכה שיקרא לו הקב"ה רבן של כל הנביאים, וכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. והיושע ג"כ היתה כוונתו לש"ש שאמר הם נעשו כמלאך מחוץ למחנה ולא היו בתוך זקנים אפילו הכי כלא"ם אותיות מלא"ך, ועל זה אמר אדני משה כלא"ם.

"וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֲדֹת הָאִשָּׁה הַכַּפִּישִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אִשָּׁה כִּשְׁתִּית לָקַח"

(יב, א)

חומר איסור לשון הרע ומעשה מזעזע עם החפץ חיים

סיפר הגר"ש שבדרון משמו של הגר"י קמינצקי זצ"ל, החפץ חיים יצא פעם בלויית רב אחד למסע בן שלשה ימים לדבר מצוה בעיירה בפולין, בדרכם עצרו בפונדק שהיה ידוע ברמת כשרותו הגבוהה, בעלת המסעדה זיהתה את הבאים כרבנים מכובדים והושיבה אותם ליד שולחן מיוחד, היא דאגה גם שישירתו אותם כיאות וכראוי, כאשר סיימו את הארוחה ניגשה אליהם ושאלה איך מצא חן בעיניכם האוכל שלי, טוב מאד אמר החפץ חיים, זה היה מצויין, ואיך אתם נהנתם מן האוכל שלי פנתה האשה לרב השני, הו זה היה די טוב, הוא השיב אך יכול להיות יותר מלוח, כאשר עזבה אותם האשה החויר החפץ חיים והכריז, כל ימי נמנעתי מלדבר ומלשמוע לשון הרע ואיך עשה ה' שאבוא אתך ואצטרך לסבול ולשמוע אותך דובר לשון הרע, אני מצטער שבאתי לכאן אתך, ואני משוכנע שמטרת מסענו אינה דבר מצוה טהור, שאם לא כן לא היה קורה לי כדבר הזה.

בראותו את תגובתו החרפה של החפץ חיים נפחד הרב והתבלבל, וכי מה אמרתי שהיה כל כך נורא, גמגם, אמרתי שהאוכל היה טוב רק הוספתי שהיו צריכים להוסיף עוד קצת מלח. אתה אינך מודע לכוחן של מילים, אמר החפץ חיים מתוך בכי, המארכת שלנו כנראה אינה המבשלת, הטבחית עלולה בהחלט להיות אלמנה עניה הזקוקה לעבודתה כדי לתמוך במשפחתה, עכשיו בגלל מה שאמרת, תלך ותתלונן בפני הטבחית על שהאוכל לא היה מלוח די הצורך, וכדי להגן על עצמה תכחיש זאת האלמנה העניה ותאמר בודאי אני שמתו מספיק מלח באוכל, אפילו טעמתי את זה לפני שהגשתי, ואז הבעלת הבית תאשים אותה בשקר ותאמר האם את חושבת שהרבנים שקרנים, את היא המשקרת, הן תתוכחנה, וממלים קשות יגררו למילים קשות עוד יותר, ובעלת הבית תתרגז כל כך עד שהיא תפטור את המבשלת המסכנה, האשה תהיה מחוסרת פרנסה. צא וחשוב מעתה כמה עבירות גרמת על ידי דיבורך, דיברת לשון הרע, גרמת לבעלת הבית ולי להקשיב ולשמוע לשון הרע, גרמת לבעלת הבית לחזור על הלשון הרע בפני המבשלת, וזהו כבר

חטא של רכילות, גרמת לטבחיית לשקר, בגללך בעלת הבית גרמה כאב וצער לאלמנה, גרמת לריב ולהפרת התורה.

חיין הרב בשקט ובכבוד, רבי ישראל מאיר בבקשה ממך, אתה מגויים, הנך מרחיק לכת, כמה מלים פשוטות אינך יכולות לגרום לכל זה. אם זה מה שאתה חושב, ענה החפץ חיים כשהוא קם ממקומו, הבה נלך למטבח ונראה בעצמנו. בפתחם את דלת המטבח ראו שבעלת הבית אכן נופה קשות בטבחיית, והאשה העניה עמדה כשהיא מוחה דמעות מעיניה, כשראה הרב מה שהתרחש שם, החויר ורץ אל הטבחיית, התחנן לסליחתה והתנצל על כל הנזק או צער שאולי גרם לה, הוא התחנן בפני בעלת הבית שתסלח לאשה ותשכח את המקרה וכמו כן בקש בתחנונים שתרשה לטבחיית להמשיך בעבודתה, הוא אפילו הציע תשלום כדי שתמשיך להחזיק את הטבחיית.

בעלת הבית היתה אשה טובה ונדיבה וגם רצתה למלאות את מבוקשו של הרב, ודאי, ודאי, היא אמרה בחיפזון, אני רק רצייתי שהיא תתרשם ותדע שצריכים להיות יותר זהירים, היא באמת טבחיית מעולה והיא תשאר כאן במשרתה.

”וְהָאִישׁ מָשָׁה עָנְיוּ מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה” (יב, ג)

מדוע משה רבנו נשתבח בענוה, ושלמה המלך בחכמה

ר' ישראל מרוזין שאל פעם את ה"אוהב ישראל" מאפטא: אצל משה נאמר "ענו מאוד מכל האדם", ואילו אצל שלמה נאמר "ויחכם מכל האדם" ושנינו: "כל גאה שוטה וכל שוטה גאה", יוצא, שהענו הוא גם חכם, והחכם הוא גם ענו, ומה טעם איפוא, נשתבח משה בענוה ושלמה בחכמה.

השיבו ה"אוהב ישראל": שנינו: "רב שמחל על כבודו, כבודו מחול", לכך היה משה יכול להשתבח בענוה, ואילו "מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול", לכן לא היה מקום לשבח את שלמה אלא - בחכמה. (מעיוות הנצח).

ענו צריך להיות ענו, אפילו כלפי הפחות שבפחותים

הרב חיד"א נודמן פעם לליוורנו שבאיטליה, בימים הנוראים, ובימי הסליחות ישב על ידו בבית הכנסת איש אחד שהיה מתפלל בתחנונים ובדמעות שלישי, והחיד"א התפעל מאוד מתפילתו, וכששאלו אותו הגבאים ביום כיפור: איפה רוצה כבוד הרב לשבת, ענה מיד, ליד אותו האיש.

והנה גם ביום כיפור התפלל כל התפילה בהכנעה יתירה ובדמעות, ובמיוחד בכה כשאמר: עפר אני... לפניך וכו', והנה כשהגיעה שעת קריאת התורה, והגבאי בא והזמין אותו לעלייה שלפי דעתו

לא היתה לפי כבודו, התרגז עליו וכינה אותו בכל מיני כינויים של גנאי, שהעז להזמין אותו לעלייה זו ולא נתן לו עלייה יותר מכובדת.

אח"כ שאל אותו החיד"א: הלא לפני כמה רגעים אמרת בדמעות "עפר אני בחיי" וכו', ואיך כעת התרגזת על הגבאי וביזית אותו על שנתן לך עלייה לתורה, שכאלו לא לפי כבודך, אז ענה לו האיש: וכי לפני מי אמרתי "עפר אני בחיי", לפני הקב"ה, בודאי ובודאי שאני לפניו "עפר ואפר", אבל לגבי הגבאי העם הארץ הוזה שהעליב אותי, אני חייב להגיב. אז אמר לו החיד"א: עכשו אני מבין, למה כתוב במשה "והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה", ענו צריך להיות ענו, אפילו כלפי הפחות שבפחותים.

בשעת הנבואה משתנים להיות איש אחר דוגמת המלאכים

ובפסוק ד' ד"ה פתאום, פרש"י ז"ל, נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ והיו צועקים מים מים, להודיע שיפה עשה משה שפירש מן האשה, והנה חילוק זה בין משה רבנו לשאר הנביאים מספיק הוא לבטל טענתם ולהודיעם שיפה עשה, ואם כן למה חילק הקב"ה בנבואה עצמה בין נבואת משה רבנו ע"ה לנבואת שאר הנביאים, הנה כל הנביאים אף שכדי להיות ראויים לנבואה הוצרכו לזכך נפשם ומידותיהם ביותר, כאשר ביאר הרמב"ם ז"ל ואין נבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במידותיו ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד, והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם, שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מהדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, ובשמונה פרקים להרמב"ם פרק ו', אף על פי כן נשארים הם קודם הנבואה ואחריה בגדרי העולם הזה וחי הגוף כשאר העם, אלא שבאופן נעלה ומקודש, ובשעת הנבואה משתנים להיות איש אחר דוגמת המלאכים, ואף באופן זה עדיין מעכב חומרם ואינם יכולים לראות את הנבואה באספקלריה המאירה ובאופן טבעי, אלא בחלום ובחידות, כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל.

וזה שהיו טועים אהרן ומרים במרע"ה, שמלבד זה שאצל מרע"ה היתה נבואה בקביעות והיה צריך להיות תמיד מוכן היו טועים בו שגם נשאר בגדרי הגוף כשאר העם, והוכיחם הקב"ה שאין הדבר כן.

ובעליות אליהו מביא דיברי הרד"ל בשם הגר"ח מוואלוז'ין ז"ל שהיה אומר, כי אחיו הצדיק מהר"ז נ"ע פשט מעליו עניני עולם הזה לגמרי עד שנעשה כמלאך ד' רק מלובש בדמות אדם, אבל רבנו הגר"א ז"ל אף שהיה התנהגותו כבני אדם בכל זאת זיכך כוחותיו עד ששבו ככוחות מלאכי ה', ולזה היה כוונת הבריאה בעולם הזה, להיות נוהג כבני אדם ולזכך החומר כמלאכי השרת.

”לֹא כֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא” (יב, ז)

פתח רבי עקיבא איגר לפניו מסכת קידושין והראה לו בריש המסכתא כתוב האשה קונה עצמה בגט ובמיתת הבעל

כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו אורחות יושר, השגחה, עיין בספר אגרות סופרים כאשר בא רבי עקיבא איגר לוורשא ופגש את המרא דאתרא הגאון בעל החמדת שלמה, ובאה לפניו אשה בוכיה שבעלה נשתמד ואינו רוצה לתת לה גט ובקש המרא דאתרא את עזרתו של רבי עקיבא איגר אמר לו רבי עקיבא איגר אם אפשר להשתדל אצל החברים של הבעל שיופיע אישית בפניהם, הגיע הבעל, אמר לו רבי עקיבא איגר למה אינך פוטר את אשתך בגט אתה הלכת בדרך שבחרת למה לא תשחרר אותה הלא שמעתי עליך שבילדותך למדת גמרא בבית המדרש והוא השיב בלעג שאינו רוצה לגרש אותה פתח רבי עקיבא איגר לפניו מסכת קידושין והראה לו בריש המסכתא כתוב האשה קונה עצמה בגט ובמיתת הבעל, והמשומד שחק ולעג לדברי הגאון רבי עקיבא איגר, ויצא מבית הרב והנה בהליכתו מן הבית התחיל לירד מן המדרגות למטה, פתאום הרגיש כי עיניו כהות ונחשכו לו ואחזו השבץ ונפל מהמדרגות ונהרג במקום, והיה לנס.

וכמו כן סיפר לנו האדמו"ר ציס"ע ר' מאיר אבוחצירא שכאשר היה דיין במרוקו באה איזה אשה בוכה ובוכה שצריכה לקבל גט ובעלה לא מסכים ור' מאיר ראה שהוא חייב לגרש ואמר לו האשה קונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל תבחר לך איזה אתה רוצה והוא לא רצה לגרש ובתוך יום יומיים נפטר אותו אדם.

”וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִיו מְאֹד” (יב, ג)

אם תקבץ כל הענוה של כל יושבי העולם הזה, מכל האדם אשר על פני האדמה, עדיין לא תגיע לשיעור ענוותנותו של משה רבנו

העיד הגאון רבי זליג בנגיס ראב"ד ירושלים, בשבתי בבית המדרש פה עיר ממל הקשו לי מה שאמרו במשנה: מאד מאד הוי שפל רוח, ומדוע גבי משה לא כתוב רק פעם אחת והאיש משה ענו מאד, ולא נאמר מאד מאד, וכך השיב, את מאמר המשנה יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, פירש רבנו חיים מוולאז'ין, שאם יתקבצו כל תענוגי העולם הזה יחד עדיין לא ישתוו לקורת רוח של שעה אחת בעולם הבא, על פי זה אפשר לפרש את עדותה של התורה במשה והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, דהיינו אם תקבץ כל

העונה של כל יושבי העולם הזה, מכל האדם אשר על פני האדמה, עדיין לא תגיע לשיעור ענוותנותו של משה רבנו.

צריך להיות עניו אפילו כלפי הפחות שבפחותים

פעם פגע אחד מיהודי פוזנא בכבודו של אחד מדייני העיר, מבית דינו של רבי עקיבא איגר, הצטער הדיין והתאונן על כך לפני רבי עקיבא איגר, ניסה הרב להרגיעו באמרו, וכי מה בכך אם העליבו אותך, הרי מה אנו ומה כבודנו, נענה אותו רב וטען: אמנם כן, אבל הביטו וראו מיהו האיש אשר פגע והעליב אותי, הרי עם הארץ וגם רוח הוא, השיב רבי עקיבא איגר: עתה מוכן לי מאמר הכתוב והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה כי העניו צריך להיות עניו אפילו כלפי הפחות שבפחותים. סיפר הסבא מנובהרדוק, על גודל מידת הענוה שהיה רבי עקיבא איגר מצוין בה, כשביקש רבי יצחק מרגליות, חותנו של רבי עקיבא איגר, לתהות על קנקנו של התלמיד חכם הצעיר, בטרם ייעדו לבתו, הגיע לעיר ברסלוי בלויית שני תלמידי חכמים, כדי לעמוד על טיבו,

ברם, במקום גדולתו שם ענוותנותו, התחילו שני התלמידי חכמים ההם להשתעשע עם רעק"א בפלפולא דאורייתא והנה רבי עקיבא איגר שותק עושה פנים כאילו לא ידע מאי קאמרי רבנו ולא ענה אותם כלל, כמעט שעלה בדעת הגביר רבי יצחק מרגליות לשוב לביתו בלי לקשור קשר תנאים עם החתן המדובר,

דודו ורבו של רבי עקיבא איגר, רבי וולף איגר מיהר לקרוא את הבחור לחדרו ושאלו לפשר התנהגותו המוזרה, ומדוע אינו עונה להם בדברי תורה, השיב רבי עקיבא איגר בענוות חן, אילו הייתי רוצה לענות אותם הייתי מוכרח להראות ולהוכיח בעליל האץ נשכחת מן האחד שקושייתו היא קושיית תוספות מפורשת, ואילו השני שכח דין מפורש, וכן הלאה, ולא רציתי לעמוד נגדם בנצחון בלימוד להגדיל כבודי ולהשפיל אותם, בהיותם תלמידי חכמים מפורסמים בעיר ליסא, חשבתי בלבי, מוטב יהא השידוך בטל, ובלבד שלא אבייש אותם.

השיבו רבי וולף, אמנם צדקו דבריך בזה, אך לא כבוד יהיה אם ישוב הגביר המפורסם לביתו מבלי לקשור את קשר השידוכין, לכן מן הראוי שתציע לפניכם מחידושים שחדשת בענינים אחרים, וכך הוה. עוד סיפר, כשביקר רבי עקיבא איגר אצל חותנו, היה ההמון משתוקק לעמוד על טיבו ולהוכיח על מעלותיו הגדולות, אולם הוא רוח אחרת היתה עמו, וכשדברו אליו לומדי העיר בשעשועי דאורייתא עשה עצמו כזר ומנוכר בענינים המדוברים, עד שאותו רושם גדול שעשה זה עתה בעיני חכמי העיר, הוסר לגמרי, הגיעו הדברים לידי כך שגם בלב החותן עצמו החל מקנן החשש שמא לא טוב עשה כשהחליט לקחתו לבתו,

רק כעבור ימים אחדים חל שוב שינוי בהנהגתו של רבי עקיבא איגר שוב החל הוא מפלפל בכל תוקפו עם גאוני ולומדי ליסא שהשתעשעו עמו באהבים וטיילו עמו ארוכות בעמקות וחרירות, אז נתגלה פשר התנהגותו, באותם הימים שהה בעיר עוד בחור שנועד לגדולות, וחשש רבי עקיבא בגודל צדקתו פן יועם זהרו של אותו חתן אם יראה הוא את כוחו בתורה, על כן כל עוד שהה אותו חתן בעיר, מיעט רבי עקיבא איגר מעצמו ולא שוחח בדברי תורה עם חכמי העיר, רק כעבור שבוע ימים, לאחר שנסע אותו חתן מן העיר, שב רבי עקיבא איגר לאיתנו וגילה את כוחו בתורה. פעם נזדמן רבי עקיבא איגר לשבות בעיר אחת עם הגאון בעל חוות דעת מליסא, השניים התפללו יחד בבית הכנסת, ובקריאת התורה נתכבד רעק"א לעלות שלישי עליה היותר מכובדת, מיד נשתנה צורתו וכמעט ונתעלף, קמה מהומה, ולא ידעו הנאספים, פשר הדבר, על מה ולמה חש ברע רק בעל חוות דעת בדעתו הרחבה, ידע והבין מה זה ועל מה זה הוא ירד לסוף דעתו של רבנו, שהתעלף מחמת הפגיעה הנוראה בכבוד התורה על שאותו קראו לשלישי ואילו על רבה של ליסא דילגו כביכול הוא גם שיער בנפשו, ששום דבר לא ישיב את רוחו של רעק"א לאיתנה, אלא אם יפיסו את דעתו על הפגיעה בכבוד התורה שנעשתה,

רץ הגאון בעל חוות דעת עצמו אל רבי עקיבא איגר ולחש באזנו יידע מור שהסיבה שכבדוהו בעליה היא משום שקהילתו פוזנא גדולה היא מקהילתי ליסא, ובדין הוא שיטול חלק בראש, בגין כבוד עירו, כשמוע רעק"א את דברי עמיתו, נתיישרה דעתו ושבה אליו רוחו, אז אזר כוח ועוז ונגש לברך ברכת התורה,

עובדה זו סיפרו פעם לפני מרן בעל חזון איש ושאלוהו, האם נכון הדבר שהסיבה שרבי עקיבא איגר התעלף היא אמנם משום שכיבדו אותו ולא את עמיתו הגאון מליסא,

אינני מכיר את המעשה ההוא, השיב החזון איש, אבל כפי ידיעת התורה של רבי עקיבא איגר, יתכן גם יתכן, והרי משנה מפורשת היא על הלומד לשמה ומלבשתו ענוה ויראה. (מוסר חכמים).

"בְּכֹל בֵּיתִי נֶאֱמַן הוּא" (יב, ז)

מדוע נכפלו אותיות מנצפ"ך

מעשה היה ביום סגרירי, ולא נכנסו חכמים לבית הועד, והיו שם תינוקות ואמרו בא ונעשה בית הועד, אמרו מה טעם כתוב נכפלו מ"ם מ"ם נו"ן נו"ן צד"י צד"י פ"א פ"א כ"ף כ"ף, אלא ממאמר למאמר, ונאמן לנאמן, ומצדיק לצדיק, ומפה לפה, מכף לכף, ממאמר למאמר ממאמר של

הקב"ה למאמר של משה, מנאמן לנאמן מהקב"ה שנקרא אל מלך נאמן, למשה שנקרא נאמן דכתיב בכל ביתי נאמן הוא.

"וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ" (יב, ג)

סוד שם קדוש, מאחת עשרה אותיות

בתיבות אל נא רפא נא לה, יש אחת עשרה אותיות והוא שם קדוש, ולא רצה משה להתפלל יותר משום שעל שלו לא רצה להטריח טרחה יתרה, ולכן הקב"ה בקש על כבודו של משה, ובכל מקום הקב"ה מבקש על כבודם של הצדיקים יתיר מאשר על שלו, ובזמן הגאולה עתיד הקב"ה לתבוע עלבונם של ישראל מעובדי עבודה זרה, ולשמח אותם בשמחת ציון, דכתיב (ירמיה לא' יא) "ובאו ורננו כמרום ציון", וכן (בישעיה נט' כ) "ובא לציון גואל".

וכתב הגאון חיד"א שמעתי משם הקדמונים דמשה רבנו ע"ה מסר לו סוד זה בשמים, דכשיתפלל ויאמר ב' פעמים נ"א בתפלתו תקובל תפלתו ומשו"ה אמר אל נא רפא נא לה, ויעתר לו ה' עכ"ד. ומזה פירשו, דכשאמר משה, אעברה נא ואראה, א"ל רב לך, דהיינו שלא יאמר פעם אחרת נא, זו"ש אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה כלומר נא, וראיתי אח"ז בפ"י רב אשכנזי שכתב דהטעם כי ב"פ נ"א גימ' מיכאל ע"ה ודו"ק (נח"ק).

המבקש רחמים על חברו - אין צריך להזכיר שמו

מצאנו בגמרא (ברכות לד.): אמר רבי יעקב אמר רב חסדא: כל המבקש רחמים על חברו - אין צריך להזכיר שמו, שנאמר (במדבר יב, ג): "אל נא רפא נא לה", ולא קמדכר שמה דמרים.

ומבאר הגאון בעל "חתם סופר", שהכוונה למי שמבקש רחמים בפני החולה, כפי שמשה רבנו ביקש על מרים בפניה ועל כן אמר "אל נא רפא נא לה", ולא הזכירה בשמה.

מה היתרון בתפילה בפני החולה - שאז אין צורך בהזכרת שמו.

אלא, ביאר ה"חתם סופר", כתבו המקובלים (עיין זוהר, בראשית סט): שיש בהזכרת שם החולה קצת התעוררות הדין עליו, ואף שקרוב לשכר על ידי התפילה, מכל מקום נגרם לו לפעמים קצת הפסד כתוצאה מהזכרת שמו, וזהו הרווח בתפילה בפני החולה - שאז אין צריך להזכיר את שמו.

ולפי זה, ביאר באופן נפלא מאמר חז"ל נוסף (נדרים מ): כל המבקר את החולה - גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה - גורם לו שימות... שימות סלקא דעתך, אלא, כל שאין מבקר חולה - אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות, ולכאורה הדברים קשים להבנה.

אך לפי המתבאר לעיל מובן היטב: מי שאינו מבקר את החולה, אף שהוא מתפלל לרפואתו, מאחר וצריך להזכיר את שמו (כדברי ה"מגן אברהם", סימן קיט ס"ק א' בשם מהרי"ל), לפעמים עלול לגרום לו הפסד על ידי הזכרת שמו, אך לעומת זאת הנכנס לבקר את החולה, מתפלל עליו שיחיה, ותפילתו זו היא טובה ומועילה, שכן אז אין צריך להזכיר את שמו. (חתם סופר נדרים מ.)

"וְתִסְגַּר מִרְיָם מַחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים" (יב, טו)

יש תפלה שהיא נענית למאה שנה ויש תפלה שהיא נענית לתשעים שנה, ויש תפלה שהיא נענית לשבעת ימים

בזמן פרוץ מלחה"ע השנייה הפצירו תלמידי ישיבת קמניץ במרן הגאון רבי ברוך דב לייבוויץ זצוק"ל בעל הברכת שמואל שימלט על נפשו מן העיר עקב התקרבות הגיסות, אינני יכול, זו היתה התשובה המרטיטה שאמר רבי ברוך בר תלמידיו שבקשוהו להמלט על נפשו, אינני יכול, שלש עשרה שנה עומד מבצר התורה בקמניץ, שלש עשרה שנים לזהותות בו אש התורה והשלהבת עולה מאליה עולה ומאירה, עכשיו ינטוש הכל, יעקור במחי יד אינו יכול, אינני יכול אף לא במחיר חייו, היה זה בערב ראש השנה שנת ת"ש, הנאצים כבשו את העיירה, וכמנהגם עצרו תחילה את מנהיגי המקום ובראשם את ראש הישיבה הגאון רבי ברוך בר, תלמידי הישיבה נחרדו, העיירה כולה הזדעזעה, הוחלט לעשות כל מאמץ להביא לשחרורו של הגאון ולעקור מן המקום, לברוח הרחק ככל האפשר,

אבל נסיונות השחרור לא נשאו פרי והישיבה נשארה במקום וציפתה לרחמי שמים, בתפילה, בתחנונים ובדמעות,

ישישה אחת החליטה לנסות פעם נוספת, לבדה, מתוך סיכון עצמי נועז, עלתה לבית הממשל ובקשה להפגש עם הקומיסאר, הלא אתם הגרמנים מצויים בעיצומה של מלחמה, אמרה לו ברטט, אתם חפצים לנצח בה, ומה עשיתם, עצרתם איש קדוש ואתם מחזיקים בו בכח הלא תנגפו לפני אויביכם,

דבריה הנרגשים הרעישו את לבו של המושל, והוא ניאות לשחרר את ראש הישיבה בתנאי שיעזוב את העיירה,

רבי ברוך בר חזר לביתו, לספריו והתלמידים הופיעו לפניו, עליו לעזוב את המקום, אבל הוא לא יעזוב לבדו, כל הישיבה תלך עמו, ורבי ברוך בר שומע מבין, אך אינו יכול,

זה עתה יצא ממאסר, חייו היו נתונים לו מנגד, זהו פיקוח נפש, תנאי מפורש לשיחוררו, הכל נכון אבל הישיבה הקדושה שבנה בעמל רב, בקירות שספגו כה הרבה תורה שראו כה הרבה עמל, הוא בקש שהות של חצי שעה, ותלמידיו יצאו מן החדר,

רבי ברוך בר נשאר לבדו עם ספריו, הוא הביט בהם בחיבה, אל כל אחד מהם הוא קשור בעבותות אהבה, בכל אחד השקיע כה הרבה עמל, חזר שוב ושוב על כל מילה, בחן כל משפט, איך יוכל לעזובם, קם ממקומו נגש לארון, הושיט יד אל הרשב"א, הרשב"א הקדוש, דפדף באקראי, האותיות השחורות יקדו, צרבו, הן חיות, מתוך הדפים עלו מאות החידושים, החילוקים, היסודות,

והנה הטור, דפיו מעט קרועים, והבית יוסף הקדוש והב"ח, הוא נמנע מלהסתכל בשולחן ערוך, בש"ך ובסמ"ע, בקצות החושן, ונתיבות המשפט, כולם תובעים את עלבונם, איך אפשר לנטשם, והרמב"ם הרמב"ם הקדוש,

כעבור מחצית השעה נקשו התלמידים בדלת, איש לא ענה, הם פתחו אותה לאיטה, וראו את הרב מתדפק על ספריו,

הרב ילך אתנו, שאלו ביראה, אינני יכול ענה הרב,

השתררה שתיקה מבוכה, זהו פקוח נפש, מוכרחים, שני תלמידים ניגשו אל הרב, עמדו משני צדיו, תמכו בו בעדינות ולאט לאט פסעו אל הפתח, כשמעיניהם זולגות דמעות. (מוסר חכמים)

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

ההפטר מדברת על מנורת זהב שראה זכריה, וזה מעין הפרשה הפותחת בענין הטבת הנרות של מנורת הזהב.

תוכן ההפטר

הנביא זכריה מתנבא על הגאולה האחרונה, שבורא העולם ישרה שכינתו בתוכנו והרבה מאומות העולם יתיהדו וה' ישכון בירושלים.

כמו כן ראה בנבואה את יהושע הכהן הגדול, שעומד לפני מלאך ה' והשטן מקטרג עליו על שלא מיחה בבניו שלקחו נשים נוכריות.

אך ה' גוער בשטן שמקטרג על יהושע שניצל מכבשן האש, כשנזרק עם נביאי השקר אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיהו ע"י נבוכדנצר.

ואז אומר ה' לעומדים לפניו שיסירו הבגדים הצואים מעל יהושע, דהיינו שבניו יגרשו את הנשים הנוכריות ואז ילבישו אותו מחלצות בגדים נאים, שהכהונה לא תסור ממנו. ואם ילך בדרכי ה' הרי גם בניו יזכו לכהונה.

אחר כך הנביא רואה במראה הנבואה מנורת זהב עם שני עצי זיתים מעל המנורה והזיתים נכתשים והשמן זב מאליו לתוך נרות המנורה, ובזה רמז לו שכשם שבמנורה נעשה הכל לבד ללא טורח, כך המשיח הבא מזרע זרובבל יגאל את ישראל לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחו יתברך.

זכריה פרק ב' פסוק י"ד - פרק ד' פסוק ז'.

יְרֵנִי וְשִׂמְחֵי שִׂירֵי וְרַנְנֵי [א] וְשִׂמְחֵי בֵּת-צִיּוֹן [ב] כִּי הִנְנִי בָּא לִירוּשָׁלַיִם
 וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָךְ נְאֻם-יְהוָה: טו וְנִלְוֹנוּ אֲזִי יִתְחַבְרוּ (הש"י) גוֹיִם רַבִּים עִמָּי
 רַבִּים אֶל-יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם כִּי יִתְגִּירוּ וִיקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם

עיונים והארות

אות לטובה דיגאלנו במהרה בימינו, וישיב את שבותנו כבראשונה. וידוע מה שפירשו כת הקודמין בתפלת שלמה המלך ע"ה "יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו. להטות לבבנו וגו'" (מלכים א' ח, נז/נח), דעד שלא נבנה בית המקדש, השכינה שרויה בצדיקים, וכאשר נבנה הבית, התפלל שלמה כי כן יהיה ותשרה שכינה בצדיקים, הגם שבית המקדש מכון לשבתו עולמים. והטעם שהשראת שכינה גורמת לירא אותו, דאף דאיהו לא חזי מזליה חזי.

ומשום הכי אמר 'יהי ה' אלהינו עמנו' עתה שנבנה בית המקדש, 'כאשר היה עם אבותינו' קודם שנבנה בית המקדש, שתשרה השכינה בצדיקים הגם שיש בית המקדש, ולא יורע כח הצדיקים. ונותן טעם 'להטות לבבנו אליו', דמועיל לירא את ה'. ובזה פירשו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה, ח), והרי הוא כמבואר, דמלבד השראת שכינה במקדש, עוד זאת 'ושכנתי בתוכם' כמאז ומקדם, עכ"ד הראשונים ז"ל.

וזה שכתוב 'רני ושמחי בת ציון' במה שנשארה שכינה בכותל מערבי, כי סימנא מילתא שיבנה בית המקדש, 'ושכנתי בתוכך דייקא על הצדיקים, כמו שהבטיח הוא יתברך 'ושכנתי בתוכם', ועל זה נמי התפלל שלמה המלך ע"ה

רני ושמחי בת ציון וגו' - אפשר במה שכתבנו בכמה מקומות משם זוהר חדש (ח"א טו, א),

א. באבן עזרא על מגילת איכה פרק ב' (פסוק ז) כ' רנה הרמת קול בשיר. ובתרגום יונתן (ישעיה נד, א) רני-שבחי.

ב. רני ושמחי בת ציון - 'רני ושמחי בת ציון' ראשי תיבות צבור למפרע, רמז דאפילו כנישתא חדא דשבים בתשובה, יבא גואל, כמו שאמרו בזהר הקדוש, וזהו צבור, אז 'רני ושמחי בת ציון' ובא לציון גואל. ואפשר לומר כי הגאולה תלויה שנהיה ישראל באחדות, וכמו שכתבנו בעניותנו בדרושים בס"ד, כי חרבן בית שני היה בעבור שנאת חנם, ואיך אפשר שתהיה גאולה, כל זמן שיהיה שנאת חנם. ולכן 'רני ושמחי' לשון יחיד, שיהיו כל ישראל באחדות.

ואמרו ביומא (דף ע"א ע"א), 'אליכם אישים אקרא' (משלי ח, ד), אלו תלמידי חכמים, שדומים לנשים ועושים גבורה כנשים. ופירש רש"י (שם ד"ה 'שדומין לנשים'), ענותנין ותשושי כח. ואפשר דלכן אמר 'רני ושמחי' לשון נקבה, לרמוז שהם ענותנין ובאחדות ותשושי כח מכמה הרפתקי של הגליות, וראויים לגאולה.

כי הנני בא - 'הנני' גימטריא ינון עם הכולל, שיבא משיח הנקרא ינון כמו שאמרו פרק חלק (סנהדרין צח, ב). (חומת ארן)

רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה' - אפשר לפרש במה שאמרו ז"ל (זהר ח"ב ה, ב) דהשכינה לא זזה מכותל מערבי כידוע, וזה

וְשָׁכַנְתִּי ואפילו הכי אני אשרה שכינתי **בְּתוֹכְךָ וַיִּדְעָה פִּי־יְהוָה צְבָאוֹת**

שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ להתנבאות, לבשר לכם שיש תקוה (מלבי"ם) ושלעתיד עיקר הטובה תהיה עליכם ולא על

האומות (מ"ד): **טז וְנַחֵל** וינחיל ויוריש **יְהוָה אֶת־נַחֲלַת [ג] יְהוּדָה** להיות **חֶלְקוֹ** לעולם

עַל אֲדַמַּת הַקֶּדֶשׁ [ולא ילכו יותר לגלות(מ"ד)] **וּבַחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַם** להשכין

שם שכינתו והיינו שיקח את החלק הזה מיהודה להיות נחלתו וחלקו שלו יתברך (מלבי"ם): **יז הַם** שתקו (רד"ק)

כָּל בָּשָׂר שאר העכו"ם (רש"י) **מִפְּנֵי יְהוָה [ד] כִּי נַעֲוֹר** כאילו יעיר משנתו **מִמְעוֹן**

קֶדְשׁוֹ מהשמים לעשות נקמה באומות כי עד הנה החריש להם (מ"ד):

עיונים והארות

משיחו יבטלנו. (צוארי שלל אות ב')

ג. והרד"ק פירש דהקב"ה ינחל בישראל להיות חלקו ונחלתו על אדמת הקודש, ומה שכתב יהודה לאו דוקא אלא משום שהוא ראש ממלכות ישראל [וכן משמע מתרגום יונתן].

ד. **הם כל בשר מפני ה'**, כי נעור ממעון קדשו - רבי פנחס בשם ר' חמש פעמים מקים דוד להקב"ה בספר ראשון של תהלים, קומה ה' הושיעני אלקי, קומה ה' באפק, קומה ה' אל נשא ירך, קומה ה' אל יעוז אנוש, קומה ה' קדמה פניו, אמר לו הקב"ה, דוד בני, אפילו אתה מקימני אלף פעמים איני קם, אימתי אני קם לכשאראה עניים נשדדים ואביונים נאנקים, הדא הוא דכתיב משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. רבי שמעון ברבי יונה אמר עתה אקום, כל זמן שהיא מוכפשת באפר כביכול, אלא כשיבוא אותו היום שנאמר בו קומי שבי ירושלים באותה שעה הס כל בשר מפני ה' כי נעור ממעון קדשו (ב"ר ע"ו).

דהגאולה העתידה תהיה בזכות התורה, כי היא בזכות משה רבינו ע"ה, והוא תבע יקרא דאורייתא. וזה שאמר 'רני' לרמוז לרנה של תורה, 'ושמחי' דהלימוד יהיה בשמחה גדולה, כי על ידי זה 'הנני בא ושכנתי בתוך, וכן כתיב (איוב ב, יט) 'קומי רני בלילה' ותרגם עסוקי במשנה בליליא, ואמרו ז"ל (ויקרא רבה פרשה ז' אות ג') שבזכות המשניות תהיה הגאולה, דכתיב (הושע ח, י) 'גם יתנו בגוים עתה אקבצם' וזהו 'רני ושמחי' כמה דאמרן.

אי נמי אפשר "רני ושמחי וגו'", במה שכתב בזהר הקדוש (ח"ב רמ, א) על פסוק (עמוס ה,ב) 'נפלה לא תוסיף קום' שהכונה 'לא תוסיף קום' מעצמה כשאר גליות, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו כביכול יבא להקימה, וזהו כבוד גדול. וזה שכתוב 'רני' על הגאולה עצמה, 'ושמחי' על הכבוד, 'כי הנני בא' להקימך ולא תקומי מעצמך כשאר גליות. ואפשר לרמוז 'ושמחי' אותיות משיחו, שיבא משיח צדקנו והוא גימטריא השט"ן, כי

ג. א אומר הנביא זכריה **וַיִּרְאֵנִי** הקב"ה הראה לי במראה הנבואה **אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל** שהיה בזמן תחילת בית שני **עֹמֵד לְפָנַי מִלְאָךְ יְהוָה** שדן אותו על מעשיו **וְהִשְׁטָן** המקטרג **עֹמֵד עַל־יְמִינִי** כי המקטרג עמד מצד שמאל המלאך השופט ולצד ימין יהושוע **לְשִׁטְנוֹ** לקטרג עליו שלא מיחה בבניו שנשאו נשים נכריות (רש"י): **וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה** (מלבי"ם)

אֶל־הַשֹּׁטָן יִגְעַר יְהוָה בעל הרחמים (מלבי"ם) **בְּךָ הַשֹּׁטָן** ויחזור **וַיִּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבַּחֵר בִּירוּשָׁלַם** הקב"ה הבוחר בירושלים יגער בך **הַלֹּא זָנָה** יהושוע כהן גדול זכותו גדולה שהרי הוא כ **אִוֵד** [כעין (מ"צ)] **מֵצַל מַאֲשׁ** שניצל מהאש ולא נשרף (רש"י), כי הושלך באש על ידי נבוכדנצר עם אחאב בן קוליה, וצדקיהו נביאי השקר, ויהושוע ניצל מהשריפה (רד"ק):

ג. **וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבוּשׁ בְּגָדִים צוּאִים** מלוכלכים (מ"צ) כי בניו נשאו נשים שאינם הגונות לכהונה ולא מיחה בהם (רש"י) ואחד מבניו בניו היה חתן לסנבלט (אב"ט) **וְעֹמֵד לְפָנַי הַמִּלְאָךְ [ה]** שעתה דן אותו על מעשיו: ד **וַיַּעַן** המלאך שעמד יהושוע לפניו **וַיֹּאמֶר אֶל־הַמַּלְאכִים הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הֲסִירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעָלָיו** מיהושוע, כלומר תפרישו את בניו מהנשים הנכריות ואמחול לו **וַיֹּאמֶר** המלאך **אֵלָיו לֵיהוֹשֻׁעַ רְאֵה הֲעֵבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֹזֶיךָ** שלא מחית בבניך **וְהִלַּבֵּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת** חליפות ובגדים נאים, דהיינו שע"ז יתגלו

עיונים והארות

מלובש בזה העוון כי עוד ישבו הנשים הנכריות תחת בניו ולא גרשו אותן.

ה. **ובמצודת** דוד כתב, זכוונת הכתוב לומר גם בשעה שעמד לפני המלאך עדיין היה

הזכויות שלך (רש"י) כי יתהפכו לך העוונות לזכויות על ידי התשובה (ע"פ מלבי"ם): ה' וְאָמַר אני זכריה אמרתי למלאך יְשִׁימוּ צְנִיף טָהוֹר מצנפת כהונה נקיה וטובה עַל-רֵאשׁוֹ של יהושוע וכך היה וְיִשִּׁימוּ הַצְּנִיף הַטָּהוֹר עַל-רֵאשׁוֹ של יהושוע וַיִּלְבְּשׁוּהוּ בְּגָדִים [ו] של כהן גדול (רד"ק, מלבי"ם) וּמִלְאָךְ יְהוָה יְהוֹה עֹמֵד בכל משך הזמן הזה (מ"ד): וַיִּעַר והעיד והתרה מִלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ בעת שהלביש אותו בגדי כהן גדול (מלבי"ם) לְאָמַר: זָכָה-אָמַר יְהוָה עֲבָאוֹת אִם-בְּדַרְכֵי תֵלֶךְ שתתנהג במידות של ה' להיות רחום וחנון (מלבי"ם), וזרעך ילכו בדרכי שתתנך אותם טוב (מ"ד) וְאִם אֶת-מִשְׁמַרְתִּי ואם את המצוות שצויתני לשומרם תִּשְׁמֹר ותקיים וְגַם-אֶתָּה תִּתְּרִין תשגיח ותשפוט אֶת-בֵּיתִי את עבודת הבית ודיני הקרבנות וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת-חֻצְרֵי חצרות המקדש לבל יבא טמא וערל וְנָתַתִּי לָךְ מַהֲלָכִים [ו] בֵּין הָעַמֻּדִים הָאֵלֶּה יצא לך מזרעך ענף לעתיד שימשש בבית המקדש השלישי והם יהיו כמו מלאכים קדושים וטהורים ויהיו הולכים בחייהם בין מלאכים נצחיים העומדים לפני ה' (מלבי"ם): ה' שִׁמְעֵ-נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתָּה וְרַעֲיָךְ תנניא מישאל ועזריה הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ [ת] כִּי-אֲנֹשִׁי מוֹפֶת הַמָּה כי ניצלו גם

עיונים והארות

- ו. והמצודת דוד פירש וילבישוהו בגדים, היה נגלה זכויותיו.
- ז. ובת"י ורש"י - ונתתי לך מהלכים הכוונה שהוא עצמו יקום בתחיית המתים ואתן לך רגלין דמתהלכין בין השרפים האלה. וברז"ק -
- ח. כי אנשי מופת המה - כי אנשי מופת המה. איזו אנשים שנעשה להם מופת, הוא אומר חנניה מישאל ועזריה, כיון שיצאו מכבשן האש עלו לארץ ישראל ונשאו להם נשים והולידו בנים
- ז. והמצודת דוד פירש וילבישוהו בגדים, היה נגלה זכויותיו.
- ז. ובת"י ורש"י - ונתתי לך מהלכים הכוונה שהוא עצמו יקום בתחיית המתים ואתן לך רגלין דמתהלכין בין השרפים האלה. וברז"ק -

הם מכבשן האש, ומהראוי שדברי הנבואה יהיו גם להם (רש"י) **כִּי־הִנְנִי מֵבִיא** באחרית הימים

אֶת־עַבְדִּי צִמַח מלך המשיח (ת"י), [צמח גי' מנחם (אבי"ט)] [משיח ר"ת מ'נחם ש"ילה י'נון ח'זיקה (הגרי"א

בקול אליהו על אגרות הש"ס-סנהדרין צח):] **ט כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן** הראשונה שהונחה שיניחו ביסוד בית העתיד

אֲשֶׁר נָתַתִּי ביד זרובבל מוכן ועומד לְפָנַי יְהוֹשֻׁעַ שהוא ישים אותה (מלבי"ם) **עַל־אֶבֶן**

אֶחָת שְׁבַעַה עֵינַיִם כלומר יהיה בה הרבה שמירות מאת ה' על הבנין ההוא (רש"י) [ט] **הִנְנִי**

מִפְתַּח פְּתִיחָה הקב"ה בעצמו יחקוק ציורים יפים על האבנים ליפותם, כלומר שה' יתן כח ועזר על

המלאכה ותהיה שמירה מעולה על הבנין **נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמְשִׁתִּי וְהִסִּירוֹתִי אֶת־עֵינֵי**

הָאָרֶץ הַהִיא בַּיּוֹם אַחֵר אסלה להם על כל העוונות הקודמים בפעם אחת כי אחדש בקרבם

רוח נכון ולא יחטאו עוד (מ"ד): **י ואז בַּיּוֹם הַהוּא** שיוסד ההיכל (אבי"ט) תוסר שנאת חינם (אלשיך) **נְאֻם**

יְהוָה צְבָאוֹת תשבו ותשכנו לבטח (אבי"ט) ואז מרוב שלום שיהיה לכם (רד"ק) **תִּקְרְאוּ אִישׁ**

לְרֵעֵהוּ להשתעשע תחת אהבתו יתברך (אלשיך) **אֶל־תַּחַת גִּפְנוֹ וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה**

לשבת בצילה לאכול ולשמוח מרוב הטובה (מ"ד):

ד. א וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ הַדְּבָר בִּי וַיַּעֲרֵנִי מכיוון שהנביא לא הבין את המראה הקודם

עיונים והארות

ט. בת"י, שבעא עינן חזיאן לה וכו', רש"י לשון עינים לשון מראות. והמלבי"ם פירש שיהושע חקק על האבן לשון דמות של שבעה עינים, עיי"ש.

ובנות ולמדו תורה לפני כהן גדול. ר' יהושע בן לוי אומר שינו את מקומם והלכו להם אצל יהושע בן יהוצדק ללמוד תורה, הדא הוא דכתיב שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה (סנהדרין צ"ג).

שיפתח פיתוחיה שבעה עיניים על כן נפל בשינה ובא המלאך שנית והעיר אותו

בְּאִישׁ אֲשֶׁר-יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ והראה לי מראה אחר כדי שאבין את המראה הראשון (מלבי"ם): **בַּיּוֹמָאֵם אֵלַי** המלאך

מָה אַתָּה רֹאֶה [ו] במראה הנבואה **וְאָמַר רְאִיתִי וְהִנֵּה-מְנוֹרַת זָהָב בְּלָהּ** כל המנורה היתה זהב (מ"ד) **וְגִלְגָּה** ספל גדול עגול ובו שמן **עַל-רֹאשֶׁיהָ** בראש קני המנורה

וְשִׁבְעָה נְרֵיתֶיהָ עָלֶיהָ כעין הבזיכין שנותן לתוכן שמן **וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת** לכל נר ונר היו שבעה צינורות שבהם נמשך וניצמן השמן מן הגולה

לִנְרוֹת אֲשֶׁר עַל-רֹאשֶׁיהָ [יא] (רש"י): **וְשָׁנִים זֵיתִים עָלֶיהָ** וראיתי עוד שני עצי זיתים עומדים אצל המנורה (רש"י)

עיונים והארות

המנורה, ולכל נר יש שבעה מוצקות. צינורות שהשמן זב בהם מן הגולה אל הנר. והנה המנורה רומזת על אור ה' המאיר לעולם כולו בכבודו, ובעת שיזרח כבוד ה' והלכו כולם לאורו. וראה את המנורה שהיא כולה בשלימות, והיא כולה זהב, שכבוד ה' יתגלה בהוד והדר לכבוד ולתפארת. וראה גולה על ראשה, הוא המעין העליון, שממש יריק ברכת ה' ושפעו אל שבעת הנרות, ששבעת הנרות אשר במנורה הם שבעת המדות העליונות אשר באצילות האלקות, שבם ינהיג את העולם, ודרך המדות ישגיה וישפיע ויריק השמן הטוב. והשמן יורד לכל נר דרך שבעה צינורות, כי כל אחד מן המדות כלול מכולם, אם לחסד אם לשבט אם לרחמים. והראה לו בזה שלעתיד לא תמשול המערכת שהם גם כן מנורה בשבעה נרות, שהם שבעה כוכבי לכת, כי מנורה זאת אינה של זהב, כי היא פחותה במדרגתה. (מלבי"ם).

יא. **וּב' רש"י** (פסוק ג) שהנרות מ"ט היו רמז לאור שלעתיד לבא אור החמה יהיה

י. **וַיֹּאמֶר** אלי מה אתה רואה, ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה - והנה מנורת זהב כלה. אלו ישראל, שנאמר כלך יפה רעיתי. וגלה על ראשה, למענכם שלחתי בבלה, דבר אחר וגלה על ראשה, ויעבור מלכם לפניכם. ושבעה נרותיה עליה, היא זכות שבת שישראל משמרים אחד לשבעה ימים. שבעה ושבעה מוצקות, שבעה כנגד שבעת ימי בראשית חצבה עמודיה שבעה, ושבעה כנגד האבות עד משה. דבר אחר כנגד שבע מצות האמורות בתורה, תרומות, ומעשרות, שמיטין, ויובלות, מילה, וכבוד אב ואם, ותלמוד תורה כנגד כולם, הרי שלשה פעמים יש כאן שבעה נרותיה, שבעה ושבעה מוצקות הרי כ"א, ושבעה פעמים שבעה הרי מ"ט וכ"א כנגד שבעים זקנים. ושנים זיתים עליה, אלו שני המשיחים, אחד משוח מלחמה ואחד משוח למלך על ישראל (פסיקתא).

וגולה על ראשה - על ראשה יש מעין שהוא ספל גדול שממנו ימשך מעין השמן אל קני

אֶחָד מִיַּמִּין הַגִּלָּה הַסְּפֵלָה הַעֲגוּלָה וַיֹּאמֶר עַל-שְׂמֹאלָהּ: דַּ וַאֲעֵן וְאָרִים קוֹל
 וַאֲמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה אֵלֶּה אֲדֹנָי מַה בָּאוּ לְדַמּוּ
 (מ"ד): ה וַיֵּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מַעֲצָמְךָ
 תִּשְׁכִּיל לְדַעַת מָה תִּמָּה אֵלֶּה וַאֲמַר לָא אֲדֹנָי עַדִּיין לֹא הִשְׁכַּלְתִּי לְדַעַת וּלְהַבִּין מַה
 עֲנִינִם (מ"ד): ו וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר-יְהוָה אֵל-זְרַבְבָּל עַל
 מִלְּךָ הַמְּשִׁיחַ הַבָּא מִזְרוּבָבֶל לֵאמֹר שְׁהַמְּשִׁיחַ יִמְשׁוּל עַל הַעֲכוּמִים לָא בְּחֵיל [יג] לֹא בְּגַלְל רִיב חֵילוֹ
 וְלֹא בְּכַח [יג] וְלֹא בְּגַלְל עוֹצֵם וְגוֹדֵל כּוּחוֹ כִּי אִם-בְּרוּחֵי אֱלֹהִים יִמְשׁוּל בִּם בְּלֹא טוֹרַח

עיונים והארות

והתחיל לפרק את אופני הברזל של העגלה. אותם אופנים שהעגלה מתגלגלת ונוסעת על גביהם. כי חשב לתומו שאופני הברזל הכבדים מכבידים על העגלה.

והנמשל. אומר הגאון מטשעבין לאיש שיחו. גם אתם נוהגים כמנהגו של העגלון התמים. בזכות לימוד התורה של בחורי הישיבות יש קיום לעולם ואתם מנצחים במלחמות. ואם תגייסו את לומדי התורה לצבא, כאילו אתם מפרקים את האופנים שבזכותם נוסעת העגלה. ודע לך. סיים הגאון את דבריו, שבלי אותם אופנים, לא תוכל העגלה לנוע ממקומה כלל וכלל.

יג. ורש"י ורד"ק פירשו על בנין ביהמ"ק דכמו שראית מעשה המנורה נעשה מאליו בלא אדם עורך את הנרות ויוצק בהם את השמן, כך יעשה בנין הבית בלא כח אדם אלא ברוח האל יתברך וברצונו. [אלא דרש"י פירש את כל הענין בבית שני ואנחנו פירשנו ע"פ שאר מפרשים דאיירי בבנין בית שלישי].

שבעתיים כאור של שבעת הימים ארבעים ותשע על אור של יום בראשית עכ"ל.

יב. לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות - מסופר על הגאון רבי דב בעריש ויינפלד מטשעבין זצ"ל, שטרח רבות על מנת לשחרר את בני הישיבות מן החובה להתגייס לצבא. והנה פעם בא אליו אחד מראשי הצבא ואמר לו שאין מנוס מלגייס את בני הישיבות, מחמת הסכנות האורבות למדינה. השיב לו הגאון מטשעבין במשל: עגלון הוביל את עגלתו העמוסה במשא כבד במעלה ההר. כשראה שהדרך קשה ותש כוחם של הסוסים ולא יכלו להמשיך לצעוד, החל לפרוק מעט מהמטען שבעגלה. אולם עדיין המטען היה כבד מאד והסוסים סירבו לזוז ממקומם. כיון שכך, החליט לפרוק חלק נוסף מן המטען, אך גם אז סרבו הסוסים להמשיך. לא התייאש העגלון והוסיף להשליך מעל עגלתו עוד צרור מהמטען, ועוד חבילה, עד אשר לא נותר בעגלה מאומה מן המטען, עד שהעגלה התרוקנה לגמרי. אולם עדיין הסוסים מסרבים לנוע. אך העגלון לא התייאש

מלחמה כי אתן בלב העכו"ם להיות נכנעים לו (מ"ד) **אָמַר יְהוָה יְצַבְאוֹת: מִי־אַתָּה**

[יד] **הֲרֵ-הַגְדוֹל [טז] שִׁיחַפֵּךְ לְפָנַי זְרַבְבֶּל לְמִישָׁר** והכוונה היא על העמים הגדולים

והחזקים כמו גוג ומגוג שלא יוכלו לעמוד לפני מלך המשיח **וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הַרְאֵשֶׁה**

[טז] ואז מלך המשיח יוציא אבן טובה וחשובה ויניחנה ביסוד בנין בית שלישי **הַנְּשֵׂאוֹת** כולם יאמרו בקול

גדול קול הומיה **תָּן תָּן לָהּ** יש לה לאבן זו חן וחשיבות מיוחדת (מ"ה):

עיונים והארות

נתן רשות ליהודי בכל לבנות את בית המקדש השני בירושלים ועלו עם רב עם זרובבל והושע כהן גדול ובנו יסוד בית המקדש והמזבח. לאחר כמה חדשים כתבו האומות לכורש לבטל בניית הבנין וכך עשה. והיה בטל י"ח שנה עד שנה שניה של דריוש מלך מדי (בן אסתר המלכה) שאז שוב התחילו לבנות על פי נבואת חגי וזכריה בעת שיסדו בנין הבית ע"י זרובבל והכינו את האבן הראשה, היינו את האבן פינה שמניחים ראשונה ביסוד הבנין, מסר זרובבל את האבן ליהושע שהוא ניח אותו ביסוד באשר הוא כהן לאל עליון. יהושע חקק על האבן דמות של שבעה עינים, לרמז בזה לשמירות רבות מאת המקום ב"ה על הבנין ההוא. [והיינו לפי רש"י שפירש דהענין כאן איירי בבנין בית שני].

יד. **רש"י** ושאר מפרשים פירשוהו בענין אחר עי"ש.

טז. **מי** אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור, והוציא את האבן הראשה תשואות חן חן לה. מי אתה הר הגדול. זה מלך המשיח, ולמה קורא אותו הר הגדול, שהוא גדול מן האבות, שנאמר הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד, ירום מן אברהם, שאמר "הרימותי ידי אל ה'", ונשא מן משה, שנאמר בו "שאהו בחיקך", וגבה ממלאכי השרת, שכתוב בהם "וגביהן וגובה להם ויראה להם". ממני הוא יוצא, מדוד. והוציא את האבן הראשה, זו אבן של יעקב, שנאמר "וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן" (תנחומא).

טז. **כי** הנה האבן - בשנה ראשונה למלכות כורש מלך פרס (שהיה ע' שנה מגלות בבל) כורש

